

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ELABBAS BAGIROV'UN "GÖZ MUNCUĞU", "GECE YARISI
HADİSESİ", "DOĞMA OCAK", "GELİN AYAKKABISI", "KÖHNE
KİŞİ" HİKÂyelerİNİN TEMATİK YÖNDEN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EBRU AKYÜZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ALSOU KAMALIEVA
YRD. DOÇ. DR. NAZ PENAİ
BARTIN-2017

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ELABBAS BAGIROV'UN "GÖZ MUNCUĞU", "GECE YARISI HADİSESİ",
"DOĞMA OCAK", "GELİN AYAKKABISI", "KÖHNE KİŞİ" HİKÂYELERİNİN
TEMATİK YÖNDEN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

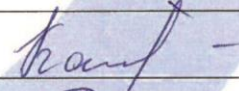
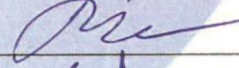
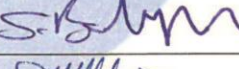

Ebru AKYÜZ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA

Yrd. Doç. Dr. Naz PENAİ

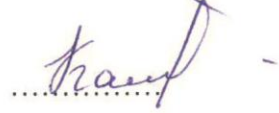
"Bu tez 25/12/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oy birliği ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA	
Yrd. Doç. Dr. Naz PENAİ	
Yrd. Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ	
Yrd. Doç. Dr. Enver KAPAĞAN	
Yrd. Doç. Dr. İbrahim GÜMÜŞ	

KABUL VE ONAY

Ebru AKYÜZ tarafından hazırlanan “Elabbas Bağirov’un “Göz Muncuğu”, “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi” Hikâyelerinin Tematik Yönden İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 25/12/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH (2. Danışman)

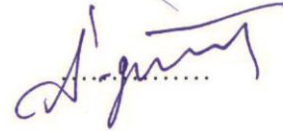
Üye : Yrd. Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Enver KAPAĞAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. İbrahim GÜMÜŞ

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

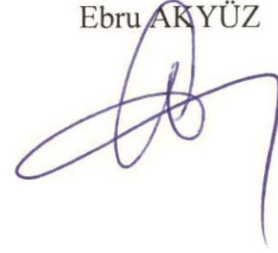
Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA ve Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH danışmanlığında hazırlamış olduğum “Elabbas Bağirov’un “Göz Muncuğu”, “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi” Hikâyelerinin Tematik Yönden İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans Tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

25/12/2017

Ebru AKYÜZ

ÖNSÖZ

“Elabbas Bagırov’un “Göz Muncuğu”, “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi” Hikâyelerinin Tematik Yönden İncelenmesi” adlı bu tez çalışmamızda ilk günden son güne kadar anlayışı, bilgisi ve tecrübesiyle desteğini hiç esirgemeyen değerli danışman hocalarım Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA ve Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH’a teşekkürü bir borç bilirim.

Eserlerini incelediğimiz ve çalışmamız boyunca gerek çeşitli kaynakların temininde gerekse hikâyeleri doğru şekilde değerlendirmemizde ve birçok problemin çözümlenmesinde yardımlarını bizlerden esirgemeyen, yol gösteren kıymetli yazarımız Elabbas BAGIROV’a, teşekkür ederim.

Tez konusunu belirlememizde ayrıca Elabbas BAGIROV gibi önemli bir şahsiyetle tanışmamıza vesile olan Yrd. Doç. Dr. Nazım MURADOV’a, teşekkürümü bir borç bilirim.

Lisans eğitim sürecimde olduğu gibi Yüksek Lisans eğitim sürecimde de bana her konuda bilgi ve tecrübeleriyle destek olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Atıf AKGÜN’e teşekkür ederim.

Prof. Dr. Yavuz AKPINAR, Prof. Dr. Ali EROL, Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ŞİMŞEK, Arş. Gör. Alp Eren DEMİRKAYA, Okt. Mihriye ÇELİK hocalarıma bu zorlu tez sürecinde benden hiçbir konuda yardımlarını esirgemedikleri için teşekkür ederim.

Son olarak, bugünlere gelmemde büyük emeği olan canım annem Mahişeker DUMAN’a, canım babam Servet DUMAN’a ve desteğini her an yanımda hissettiğim sevgili eşim Hayri AKYÜZ’e teşekkür ederim.

Ebru AKYÜZ
Bartın, 2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Elabbas Bağirov'un "Göz Muncuğu", "Gece Yarısı Hadisesi", "Doğma Ocak", "Gelin Ayakkabısı", "Köhne Kişi" Hikâyelerinin Tematik Yönden İncelenmesi

Ebru AKYÜZ

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA

Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH

Bartın-2017, Sayfa: XII + 107

Bu tez çalışmasının amacı, Elabbas Bağirov'un "Göz Muncuğu", "Gece Yarısı Hadisesi", "Doğma Ocak", "Gelin Ayakkabısı", "Köhne Kişi" hikâyelerinin tematik yönden incelenmesidir. Elabbas Bağirov, Çağdaş Azerbaycan edebiyatı yazarlarından. Elabbas Bağirov, Azerbaycan edebiyatında, hikâye ve roman yazarı olarak birçok eser vermiş biridir. Kendisinin eserlerini incelemeye önce ilk olarak yakın dönem Azerbaycan edebiyatını anlamak adına "XIX. yy. Azerbaycan Edebiyatı", "XX. yy. Azerbaycan Edebiyatı" ve "Azerbaycan Edebiyatında Roman ve Hikâye" hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından Elabbas Bağirov'un hayatı ve edebî kişiliği ele alınmıştır. Son olarak; "Aile İçi İlişkiler", "Eğitim", "Ferdî Temalar", "Din", "Gelenek ve Görenekler" başlıkları altında, bahsettiğimiz eserlerin tema incelemesi yapılmıştır. Bu çalışmamızı önemli kılan nokta, daha önce Elabbas Bağirov'un hikâyeleri üzerinde böyle bir çalışma yapılmamış olmasıdır. Bu nedenle çalışmamız, Elabbas Bağirov'un ele aldığımız eserlerinin, okuyucuları tarafından daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Elabbas Bağirov, Azerbaycan Edebiyatı, Tema İncelemesi.

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

**The Investigation From Thematic Direction of Elabbas Bagirov’s “Göz Muncuğu”,
“Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi” Stories**

Ebru AKYÜZ

Bartın University

Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Adviser: Assoc. Dr. Alsou KAMALIEVA

Asst. Prof. Naz PENAİ

Bartın-2017, Page: XII + 107

The purpose of this thesis study is to examine from thematic direction of Elabbas Bagirov’s “Göz Muncuğu”, “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi” stories. Elabbas Bagirov is the author of Contemporary Azerbaijani Literature. Elabbas Bagirov has given many works as story and novel writer in Azerbaijani Literature. Before examining his works, firstly informations were given about “XIX. Century Azerbaijani Literature”, “XX. Century Azerbaijani Literature” and “Novel and Story in Azerbaijan Literature” in the name of understanding the near-term Azerbaijani literature. Later, his life and literary personality were addressed. Finally, theme review of works we mentioned was made under the headings “Family Relations”, “Education”, “Individual Themes”, “Religion”, “Traditions and Customs”. The important point of this study, such a study has not been done before on the stories of Elabbas Bagirov. Therefore, our work will help by the Elabbas Bagirov’s readers of the works we dealt with to better understand.

Key Words: Elabbas Bagirov, Azerbaijan Literature, Theme Review.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
KABUL VE ONAY.....	iii
BEYANNAME.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
EKLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1 Azerbaycan Edebiyatı.....	4
1.1.1 XIX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı.....	4
1.1.2 XX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı.....	6
1.1.2.1 Sovyet Dönemi Azerbaycan Edebiyatı.....	6
1.1.2.2 Sovyet Dönemi Sonrası Azerbaycan Edebiyatı.....	9
1.1.3 Azerbaycan Edebiyatında Roman ve Hikâye.....	10
BÖLÜM II ELABBAS BAGIROV’UN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	12
BÖLÜM III TEMATİK İNCELEME.....	17
3.1 Hikâyelerin Özetleri.....	17
3.1.1 Gece Yarısı Hadisesi.....	17
3.1.2 Gelin Ayakkabısı.....	18
3.1.3 Doğma Ocak.....	20

3.1.4 Köhne Kişi.....	20
3.1.5 Göz Muncuğu.....	21
3.2 Hikâyelerin Tematik Yönden İncelenmesi.....	21
3.2.1 Aile İçi İlişkiler.....	25
3.2.1.1 Erkek Egemenliği.....	27
3.2.1.2 Kadının Ailedeki Yeri ve Görevleri.....	28
3.2.1.3 İki Eşlilik veya İkinci Eş.....	32
3.2.1.4 Mahremiyet.....	34
3.2.1.5 Aldatma.....	36
3.2.1.6 Zorla Yapılan Evlilikler.....	37
3.2.1.7 Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar.....	38
3.2.1.8 Baba ve Çocuk Arasındaki İlişki.....	40
3.2.1.9 Ailede Anne Figürü.....	41
3.2.1.10 Ailede Baba Figürü.....	42
3.2.1.11 Ailede Çocuğun Yeri.....	44
3.2.1.12 Ailede Büyüğe Verilen Önem.....	46
3.2.2 Eğitim.....	47
3.2.2.1 Eğitim ile Yaşam Arasındaki İlişki.....	48
3.2.2.2 Eğitim Aşamasında Yaşanan Zorluklar.....	49
3.2.2.3 Hak Ederek Alınan Unvan.....	50
3.2.2.4 Karı Koca Arasında Eğitim Çatışması.....	50
3.2.2.5 Eğitimde Rüşvet.....	51
3.2.3 Ferdî Temalar.....	52
3.2.3.1 Vatan Sevgisi.....	53
3.2.3.2 Sıla Özlemi.....	54
3.2.3.3 Çaresizlik.....	55
3.2.3.4 Kararlılık.....	56
3.2.3.5 Fedakârlık.....	56
3.2.3.6 Temel İhtiyaçlar.....	57
3.2.3.7 Karşılaştırma.....	58
3.2.3.8 Geçmişle Yüzleşme.....	58
3.2.3.9 Helallik Kavramı.....	60
3.2.3.10 Tabiat Tasviri.....	61
3.2.3.11 Edebiyat.....	61

3.2.3.12 Ayrılık Duygusu.....	63
3.2.3.13 Aşk.....	64
3.2.3.14 Şehir-Köy Karşılaştırması.....	64
3.2.4 Din.....	65
3.2.4.1 Maneviyat Eksikliği.....	68
3.2.4.2 Kur'an'ın Önemi.....	70
3.2.4.3 Helal Para.....	71
3.2.5 Gelenek ve Görenekler.....	76
3.2.5.1 Bayram Hazırlığı.....	76
3.2.5.2 Görücü.....	77
3.2.5.3 Geleneksel Oyunlar.....	78
3.2.5.4 Cenaze Merasimi.....	78
SONUÇ.....	80
KAYNAKLAR.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	107

EKLER DİZİNİ

Ek		Sayfa
No		No
Ek A.	Yazarımız Elabbas Bağirov ile Konuşmalarımızdan Bir Kesit.....	88
Ek B.	“Gelin Ayakkabısı” Hikâyesinin Türkçe Aktarımı.....	91
Ek C.	Elabbas Bağirov’a Ait Resimler.....	103

KISALTMALAR

- SSCB. : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.D.K. : Türk Dil Kurumu
Vb. : Ve benzeri
Yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Azerbaycan edebiyatı, Türk edebiyatlarının zengin ve köklü bir tarihe sahip, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bir kolunu oluşturmaktadır. Bin yıllık bir tarihî geçmişe sahip olan Azerbaycan edebiyatı, bu süreç içerisinde çeşitli baskılara uğramış, birçok sıkıntıyla karşılaşmış olmasına rağmen gücünü yitirmeden varlığını günümüze kadar sürdürmeyi başarmıştır. Azerbaycan edebiyatının varlığını sürdürmesinde etkili olan önemli isimler vardır. Bunlardan biri de Azerbaycan edebiyatının 80’li yıllarında eserler vermiş olan Elabbas Bağirov’dur. Eserleriyle Azerbaycan edebiyatına büyük katkılar sağlamıştır. Yazarın edebî kişiliğini ve “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi”, “Göz Muncuğu” adlı hikâyelerinin incelendiği bu çalışmada onun, Azerbaycan edebiyatı ve Türk dünyası edebiyatı açısından önemi gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı, Azerbaycan edebiyatına büyük katkılar sağlamış olan Elabbas Bağirov’u Türkiye’de tanıtarak edebî kişiliği ve hikâyeleri hakkında bir bakış açısı oluşturmaktır. Hikâyeler, genel anlamda tek bir konuyu anlatıyor gibi görünmesine rağmen hikâyelerin her bir satırı, yazarın yaşamış olduğu toplumun, siyasî ve sosyal hayatı hakkında birtakım ipuçları barındırmaktadır. Bu nedenle yazar ve yazarın içinde bulunduğu dönemi anlamının bir yolu da onun eserlerinin tematik yönden incelenmesinden geçmektedir. Tematik olarak incelenen “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi”, “Göz Muncuğu” adlı hikâyelerinden yola çıkılarak Elabbas Bağirov’un edebî dünyasına ve içinde bulunduğu döneme bir pencere açılmıştır.

Elabbas Bağirov’un “Köhne Kişi” adlı hikâyesinin dil ve üslup özellikleri üzerine bir inceleme yapan Lefke Avrupa Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Nazım Muradov, Elabbas Bağirov’un hikâyeleri üzerine daha kapsamlı bir çalışma yapılmasının gerekliliğini dile getirmiş ve bizi bu çalışmaya yönlendirmiştir.

Elabbas Bağirov’un her bir hikâyesi, gerek dil gerekse konu açısından oldukça kapsamlıdır. Bu yüzden çalışmamızda sadece beş hikâyesi ele alınmıştır. Konuları bakımından önem arz eden bu hikâyeler tematik olarak incelenmiştir. İncelenen beş hikâyenin her birinde toplumun farklı bir yarasına dikkat çekilmiştir. “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesi, Azerbaycan’da Sovyet yönetiminin ardından yaşanan olaylara bir

örnek teşkil etmektedir. “Gelin Ayakkabısı” hikâyesi, Azerbaycan eğitim sisteminde hüküm süren adaletsizliklere karşı bir itirazı anlatmaktadır. “Göz Muncuğu” hikâyesi, saf ve temiz yürekli çocukların birbirlerine duydukları sevgiyi dile getirmektedir. “Doğma Ocak” hikâyesi, Azerbaycan halkının, vatanına duymuş olduğu derin duyguları anlatmaktadır. “Köhne Kişi” hikâyesi, toplum içinde nam salmış, saygı duyulan insanların (Murat) sindirilmesine, hukuk organlarında hüküm süren adaletsizlik ve hırsızlığa karşı bir isyanı dile getirmektedir.

Çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. “Birinci Bölüm”de Azerbaycan edebiyatının tarihsel gelişimi “XIX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı”, “XX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı” başlıkları altında incelenmiştir. Daha sonra “Azerbaycan Edebiyatında Roman ve Hikâye” başlığı altında, Azerbaycan edebiyatında roman ve hikâye türünün gelişimi ve bu türlerde öne çıkmış isimler hakkında bilgi verilmiştir.

“İkinci Bölüm”de Elabbas Bağirov’un hayatı, eserleri ve edebî kişiliği ele alınmıştır. “Üçüncü Bölüm”de ise hikâyelerinin önce kısa özetlerine yer verilmiştir. Daha sonra “Aile İçi İlişkiler”, “Eğitim”, “Ferdî Temalar”, “Din”, “Gelenek ve Görenekler” başlıkları altında yazarımızın “Gece Yarısı Hadisesi”, “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhne Kişi”, “Göz Muncuğu” adlı hikâyeleri incelenmiştir.

Çalışmaya ilk olarak Elabbas Bağirov ile irtibata geçilerek başlanılmıştır. Hikâyeleri incelenen Elabbas Bağirov’un hayatta olması çalışma sürecini olumlu yönde etkilemiştir. Üzerinde tematik inceleme yapılacak olan hikâyeler, Elabbas Bağirov’dan temin edilmiştir. Hikâyeler, Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA, Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH ve Ebru AKYÜZ tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Hikâyelerin tematik incelemesi yapılmadan önce Bağirov’un hikâyelerinin anlaşılmasında önem arz eden XIX. ve XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatı hakkında kaynak taraması yapılarak bilgiler edinilmiştir.

Elabbas Bağirov’un eserlerini daha iyi incelemek adına birincil ağızdan yani kendisinden, hayatı hakkında bilgiler edinilmiştir. Elabbas Bağirov’un edebî kişiliği hakkındaki bilgiler, yazarımız hakkında yazılan yazılara ulaşılarak elde edilmiştir. Sonrasında çalışmanın asıl amacını teşkil eden hikâyelerin tematik incelemesine geçilmiştir. Hikâyeler okunarak hikâyelerdeki temalar belirlenmiştir. Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamızı şekillendirirken daha önce yapılan benzer yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Bu tezler, bizim tezimizin yönteminin belirlenmesine de ışık tutmuştur. Bu tezlerde kullanılan kaynaklar incelenmiş ve bizim tezimiz için de gerekli görülen kaynaklar tespit edilip temin edilmiştir. Yine bu tezlerde yapılan tematik çözümler dikkatle incelenip kendi yaptığımız tematik incelemelerde görülen eksiklikler bu tezlerin ışığında giderilmiştir.

BÖLÜM I

KURAMSAL ÇERÇEVE

Elabbas Bağirov, Azerbaycan edebiyatının 80 kuşağında yer alan önemli yazarlardan biridir. Azerbaycan edebiyatının XIX. ve XX. yüzyıllarda içinde bulunduğu tarihî ve siyasî şartları bilmek, Bağirov'un hikâyelerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. “Edebî eserin vücut bulduğu muhiti, tarihî ve sosyal şartları dikkatlere sunan incelemeler okuyucunun, eserde anlatılanları daha iyi kavramasını sağlar” (Aktaş, 2003, 9).

1.1. Azerbaycan Edebiyatı

Azerbaycan edebiyatı, “XIX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı” ve “XX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı” olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

1.1.1. XIX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı

“Nadir Şah'ın öldürülmesinden sonra Azerbaycan'da ortaya çıkan Hanlıklar Dönemi'nde, hanlıklar kendi aralarında siyasî birlik oluşturamadığından birer birer Rusya'ya teslim olmuşlardır. İran, bölgedeki hâkimiyetini kaybetmemek için Rusya ile yaptığı savaşlarda yenilince, önce Gülistan Antlaşması (1813), ardından da Türkmençay Antlaşmasını (1828) imzalamıştır. İran, Türkmençay Antlaşmasıyla Revan ve Nahçıvan'ın da Rusya'nın hâkimiyetine girmesini kabul etmiş ve bu fiili durum Osmanlı Devleti'ne de Edirne Antlaşmasıyla (1829) onaylatılmıştır. Türkmençay Antlaşması sonuçları itibariyle bugün de güncelliğini korumaktadır. Yapılan bu antlaşmayla, Azerbaycan Türkleri ikiye bölünmüştür” (Yeşilot, 2008, 187).

1828 yılında yapılan Türkmençay Antlaşmasıyla Azerbaycan'ın, Kuzey Azerbaycan ve Güney Azerbaycan olarak ikiye bölünmesinin ardından iki farklı siyasî yapı kurulmuştur. Azerbaycan'ın kuzeyi Ruslar, güneyi ise İran tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Bu iki farklı yönetim şekli, Azerbaycan'da birçok alanda farklı yapıların oluşmasına sebep olmuştur (Okumuş, 2002, 262).

Edebiyat, sosyal ve siyasal hayatın bir yansımasıdır. “Sanatkâr, şahsi karakterinin ve insanî dünyasının tesirinde kaldığı kadar içinde yaşamını sürdürdüğü çevrenin ve ülkenin menfi veya müspet tesirinde de kalmaktadır” (Ayyıldız, 2011, 11). Bu tesir neticesinde sosyal ve siyasal alanlardaki değişimlerin eserlere yansıtıldığı görülmektedir.

Hatta şair ve yazarlar eserlerinde, genellikle yaşadıkları içinde buldukları toplumun yaşayış biçimini konu olarak ele almaktadır. Azerbaycan'da oluşan iki farklı siyasî yapının sonucu olarak hayatla iç içe olan edebiyatta da birtakım farklılıklar meydana gelmiştir. Bunun neticesinde Kuzey Azerbaycan edebiyatı ve Güney Azerbaycan edebiyatı olmak üzere iki farklı edebiyat anlayışı oluşmaya başlamıştır. Kuzeyde Rus etkisinde gelişim gösteren bir edebiyat var olurken Güneyde, İran'ın kontrolünde geleneksel bir edebiyat anlayışı oluşmuş ancak her iki bölgede de klasik edebiyat anlayışı kendini korumuştur.

XIX. yüzyılda Kuzey Azerbaycan'da yepyeni bir aydın nesil yetişmiş, kültür hayatının bütün sahalarında bir ilerleme ve gelişme yaşanmıştır. 1873'te Azerbaycan Millî Tiyatrosu'nun temeli atılarak müzik, resim gibi sanat dallarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Dilcilik, tarih, coğrafya, İslâm hukuku vb. alanlarda dünya çapında tanınmış âlimler yetişmiştir (Soltanova, 2014, 34).

XIX. yüzyılda Azerbaycan edebiyatında “Mirze Fetheli Ahundov, Necef Bey Vezirov, Hasan Bey Melikzâde Zerdabî” öne çıkan isimlerden birkaçıdır.

Bu dönemin en önemli ismi Mirze Fetheli Ahundov'dur. Ahundov özellikle tiyatroları ile bilinmektedir. O döneme kadar kaleme alınan tiyatrolarda genellikle Rus dili kullanılmış, bu da Azerbaycan Türkçesiyle yazılan tiyatroların başarı sağlayamayacağı algısını oluşturmuştur. Ahundov, tiyatrolarında ana dilini kullanarak tiyatrodaki kendi dillerinin de başarı sağlayabileceğini göstermiştir. Bunun dışında Azerbaycan edebiyatına birçok katkıda bulunmuştur. XIX. yy. Azerbaycan edebiyatında dram türünün ilk temsilcisi olmuş ve yine Azerbaycan edebiyatının ilk tarihî romanını o kaleme almıştır. Ahundov 1850-1855 yıllarında altı komedi (Temsilât) yazmıştır. Bu eseri sonraki dönem Azerbaycan edebiyatının gelişimi için önem arz etmektedir (Erol, 2011, 1044).

Ahundov, şiir yazmaya ilk olarak gazelle adım atmıştır. Fakat sonraları gazel türünün halkın beklentilerine cevap vermediğini dile getirmiş ve o dönemde halkın henüz yabancı olduğu modern şiirler kaleme almıştır. Bu yüzden Orta Doğu halklarının edebiyat çevrelerinde büyük bir ıslahatçı olarak tanınmaya başlamıştır (Nebiyev ve diğerleri, 2006, 124).

Bu dönemin ikinci önemli ismi Necef Bey Vezirov'dur. Vezirov, yazmış olduğu Türkçe eserleri ile bilinmektedir. Onun Türkçe eserler kaleme alması, Azerbaycan'da

Türkçeye verilen önemi arttırmıştır. Bu dönemin dikkat çeken diğer bir ismi Hasan Bey Melikzâde Zerdabî, Vezirov gibi XIX. yüzyılda Türkçe yazdığı eserlerle tanınmıştır. 1875 yılında “Ekinçi” gazetesini Türkçe olarak yayımlamıştır. Türkçe yayımlamış olduğu bu gazete ile devrinin kendinden sonra gelecek olan aydınlarına örnek olmuştur (Erol, 2011, 1044).

XIX. yüzyılda özellikle Kuzey Azerbaycan’da Batılı tarzı eserlerin verilmeye başlanmasıyla birlikte Azerbaycan edebiyatı modern bir edebî yapıya dönüşmüştür. Modern edebiyat anlayışı içerisinde “roman, modern hikâye, tiyatro, makale, tenkit, edebiyat tarihi” gibi birçok yeni edebî tür ortaya çıkmıştır. Güney’de geleneksel yapı devam ettiği için önceden gelen aruz vezninin kullanımı azalsa bile varlığını sürdürmüştür. Azerbaycan edebiyatında yeni türlerin ortaya çıkmasıyla birlikte şiir türü kendi içerisinde birtakım değişikliklere uğrayarak kendini yenilemiştir. 1840’lı yıllardan itibaren, Azerbaycan’da mizahî şiir büyük önem kazanmıştır (Soltanova, 2014, 36).

XIX. yy. Azerbaycan edebiyatında, edebî tenkidin ilk numuneleri de yine Mirze Fetheli Ahundov tarafından kaleme alınmıştır. Her ne kadar, söz konusu dönemden önce, Azerbaycan’da edebiyat tarihçiliği ve edebî tenkit sahalarında bazı çalışmalar yapıldığı doğrusa da bu çalışmalar daha ziyade eski “Tezkirecilik” geleneğine dayanıyordu (URL-1, 2017). Ahundov, bu geleneğin dışına çıkarak Azerbaycan edebiyatında Batılı tarzda eleştiri anlayışını geliştirmeye çalışmıştır.

1.1.2. XX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı

XX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı, “Sovyet Dönemi Azerbaycan Edebiyatı” ve “Sovyet Dönemi Sonrası Azerbaycan Edebiyatı” olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

1.1.2.1. Sovyet Dönemi Azerbaycan Edebiyatı

1917 Ekim Devrimiyle birlikte Rus İmparatorluğu yıkıldıktan sonra aynı topraklar üzerinde Sovyet Birliği kurulmuştur. Kurulan bu Sovyet Birliği 1991’e kadar varlığını sürdürerek bir Sovyet Döneminin oluşmasını sağlamıştır.

1920 yılında Azerbaycan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine (SSCB) dâhil olmuş ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılmasına kadar bu birlik içerisinde

kalmıştır. 1991’de SSCB’nin dağılmasının ardından bugünkü Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuştur.

Sovyet bünyesindeki Azerbaycan tamamen Rus etkisinde varlığını devam ettirmiştir. Millî cumhuriyetin yıkılmasının ardından Azerbaycan’da her şey değişmiştir. Özellikle Azerbaycan devletinin aydınları için hiçbir şey eskisi gibi değildir. Önceleri kendi duygu ve düşüncelerini özgürce ifade eden aydınlar, Rus bünyesi altında yönetimin isteği doğrultusunda yazmak zorunda kalmışlardır.

Azerbaycan’da, işgalin ilk günlerinden itibaren müzeler, kütüphaneler, banka ve diğer bazı yerler yağmalanmıştır. Azerbaycan’da görevli olan birçok aydın, fikir uyumsuzluğundan dolayı ya yönetim tarafından sürgün edilmiş ya da yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda bırakılmışlardır Çünkü bu dönemin Sovyet yöneticileri, ilk olarak basını ve aydınların düşüncelerini baskı altına almışlardır. Basında sıkı bir sansür uygulanmıştır. Tüm bu yapılanlardan dolayı Azerbaycan’ın aydınları, bu baskıdan kurtulmak adına ülkelerini terk etmişlerdir (Babashova, 2014, 56).

Azerbaycan’ın SSCB’ye katılmasının ardından bu dönemde oluşan edebiyat anlayışına Sovyet Dönemi Azerbaycan edebiyatı denilmektedir. Bu edebiyat anlayışı, Sovyet rejiminin yöneticilerinin istekleri doğrultusunda gelişmiştir. Sovyet rejiminin yöneticileri, adaletsizliklerle, haksızlıklarla, yanlışlarla dolu çarpık düşüncelerini halka empoze etmek, güzel göstermek için aydınları kullanmıştır. Özellikle de halkın gözünde değer sahibi olan aydınları, Sovyet yönetiminin ideolojisi ile eserler yazmaları için zorlamıştır. Bunu kabul etmeyen aydınları sürgüne göndermiştir.

Sovyet Dönemi Azerbaycan edebiyatının eserleri, yönetimin baskılarından dolayı sanatsal bir amaçla yazılmak yerine baskılar altında yönetimin istekleri doğrultusunda yazılan eserlerdir. Bu yüzden sanat değeri taşıyan eserler ancak Sovyet Döneminin 25-30 yıl sonra sona ermesiyle yazılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Sovyet yöneticileri “Sosyalist Gerçekçilik” adı altında eserler verilmesini istemiştir. Yeni cemiyetin her şeyden evvel yeni bir insan tipine ihtiyaç duyması ve bu insan tipinin bakışı ile toplum hayatının değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu sistemin yöneticileri kendi ideolojilerinde şekillendirdikleri topluluk için yeni bir insan tipi oluşturmuşlar ve bunu halka aktarmak adına da bir edebiyat teşekkül etmişlerdir. Böylece eski insana, eski cemiyete ve eski edebiyata hücum başlamıştır (Durmuş, 2002, 1).

1920'den önce Azerbaycan edebiyatı, aydınların kendilerini özgürce ifade edebildikleri bir ortam iken Sovyet Döneminde bu tam tersi bir hal almıştır. Sovyet yöneticilerinin edebiyat anlayışını oluşturan Sovyet gerçekliği bir nevi yöneticilerin yaptıklarını halka güzel göstermek adına oluşturmuş oldukları bir ideolojidir. Aydın, işte bu ideolojide eser vermeye zorlanmıştır. Bu dönemde oluşturulan yeni cemiyete devrimci gözü ile bakılmaktaydı. Bu yeni kurulan cemiyete yeni bir edebiyat anlayışı benimsetme çabasına girilmiştir. Bu yeni edebiyat anlayışı bir önceki Azerbaycan edebiyatına karşı oluşan bir edebiyat anlayışıdır (Akpınar ve Ağca, 2012, 89).

Azerbaycan'da Sovyet hükümeti kurulduktan sonra Sovyet yöneticileri tarafından, Azerbaycan edebiyatının şair ve yazarlarından yönetimi övmeleri, onların yaptıkları bütün haksızlıkları meşru göstermeleri istendi. Bu konuda eserler vermeleri doğrultusunda baskı uygulandı. Bu düşünceye boyun eğmeyen şair ve yazarlara "Türkçü", "Turancı", "Panislâmist", "Emperyalist Ajani", "Satkın", "Vatan Haini" gibi onları ötekileştirici isimler takıldı. Sovyet yönetiminin en önemli politikalarından biri aydın, yazar ve şairleri baskı altında tutmaktı. Bunun başlıca nedeni; Çarlık rejiminin sömürgeci, Bolşevik rejiminin işgalci politikalarına karşı millî kimliğin korunması için herkesten önce millî aydınların öncü olmasıydı. Sovyet yönetimi, özellikle halkın en sevdiği, güvendiği aydınları kendi düşüncelerini yaymak için kullandı (Babashova, 2014, 56).

Sovyet Dönemi Azerbaycan edebiyatı aydınlarının, eserlerinde işleyecekleri konular belliydi. Şair ve yazarlar, eserlerinde Sovyet Dönemi siyasetini övücü, yaptıkları her türlü haksızlıkları temize çıkarıcı konular işlemek zorundaydılar. Ancak bu dayatmayı tüm şair ve yazarlara kabul ettirmek mümkün olmamış ve Sovyet Dönemi aydınları ikiye ayrılmıştır: Sovyet yönetiminin istekleri doğrultusunda eserler veren aydınlar ve her şeye rağmen kendi bildikleri doğrultusunda eserler vermeye çalışan aydınlar. Sovyet yönetiminin dedikleri doğrultusunda ilerleyen aydınlar yönetimle zıt düşmedikleri için eski hayatlarına devam ederken kendi inanç ve düşüncelerini dile getiren aydınların hayatları zorluklarla geçmiştir.

Hüseyin Cavid, Ahmet Cavad, Mikayil Müşfik, Büyükağa Talıplı, Hüseyinağa Nezerli, Kafar Reşat Kantenür, Seyit Hüseyin, Yusuf Vezir Cemenzeminli, Tağı Şahbazi Simurk gibi isimler bu dönemin ideolojisi ile uyuşmayan, bu yüzden de sürgün ya da idam cezası alan aydınlardan bazılarıdır (Babashova, 2014, 57).

Bu dönem Azerbaycan edebiyatı, yönetimin baskıları doğrultusunda eserler verilen bir edebiyat anlayışına sahiptir. Bu baskılardan dolayı bu dönem “Repressiyalar Dönemi” (Baskı Dönemi) olarak da bilinmektedir. Ayrıca bu dönem, bu zamana kadar yetişmiş birçok aydının bir anda baskılar altında yok edildiği bir dönemdir (Babashova, 2014, 58).

Sovyet etkisiyle gelişim gösteren Sovyet Dönemi Azerbaycan edebiyatında öne çıkmış bazı isimler vardır. Seyid Hüseyin (1887-1937), dönemin meşhur yazarlarından biridir. 1920 ve 1930 yılları arasında yazmış olduğu hikâyelerinde eski ve yeni Azerbaycan hayatını karşılaştırmıştır. “Yeni Hayat Yollarında” (1928) ve “İki Hayat Arasında” (1930, 1934) adlı hikâye kitapları vardır.

Bu dönemin diğer önemli ismi Memmed Seid Ordubadi (1872-1950)’dir. “Dumanlı Tebriz” romanı ve “Rızagulu Han Frengimeab” yergi romanı önemli eserleridir.

Süleyman Rahimov (1900-1983); “Saçlı”, “Akbulak Dağlarında”, “Kafkasya Kartalı” ve “Şamo” romanlarının yazarıdır. Sovyet döneminin ideolojisini eserlerine yansıtmış bir yazardır.

Mehdi Hüseyin (1909-1965), Azerbaycan edebiyatında roman, hikâye, şiirin yanı sıra edebî tenkit alanında da yazılarıyla bilinmektedir. “Kin”, “Daşkın”, “Terlan”, “Komisser”, “Abşeron Seher”, “Karataşlar”, “Yeraltı Çaylar Denize Akar” belli başlı romanlarıdır.

1.1.2.2. Sovyet Dönemi Sonrası Azerbaycan Edebiyatı

XX. yy. Azerbaycan ve Çarlık Rusya’da büyük olayların olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Azerbaycan edebiyatı kendi yolunu bulmaya başlamıştır.

XX. yy. Azerbaycan edebiyatında öne çıkan bazı isimler vardır. Özellikle Molla Nesreddin olarak bilinen bu kişiler, “Molla Nesreddin” adlı mizah dergisi etrafında toplanan aydınlardır. Bu topluluk, Azerbaycan edebiyatının millî bir dilinin oluşması yönünde çalışmalar yapmıştır. Azerbaycan’ın önceki dönemlerdeki içinde bulunduğu zor koşullardan sonra kendi özlerine uygun bir edebiyat ve dil anlayışı oluşturmaya çalışmıştır. Benimsemiş oldukları millî düşünce, halkın diline yakın bir dildir. Molla Nesreddin dergisi, ilk zamanlar Ömer Faik Numanzade ve Celil Memmedguluzade tarafından yayımlanmış, sonraları geniş kitlelere ulaşmıştır (Erol, 2011, 1047-1048).

Bu dönem eserlerinin en önemli konuları “Türkçülük, İslamcılık, medenî gelişme, eğitim seferberliği ve istiklal” gibi konular olmuştur. XX. yüzyılın siyasî ve sosyal şartlarından dönem edebiyatı da etkilenmiştir. XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan edebiyatı, Füyûzat ile Molla Nesreddin dergileri etrafında gelişim göstermektedir. Füyûzat dergisinin kurucusu Hüseyinzade Ali Turan, Molla Nesreddin dergisinin kurucusu ise Celil Memmedguluzade’dir. Hüseyinzade Ali Turan, Füyûzat dergisinde, Türk dünyasının birlik ve çağdaşlık ideolojisi doğrultusunda yayın yapmıştır. Bu dergide “Hüseyin Cavid, Abdullah Şaik, Mehemed Hadi” gibi isimler eserler yayımlamışlardır (Karakaş, 2015).

Bu dönemde âşık geleneği tarzında eser veren isimler de vardır. Âşık Hüseyin Cavan (1916-1985) hem âşıklık geleneği hem de modern şiirin gelişmesine katkı sağlayan şairlerden biridir. Onun âşıklık geleneğinin gelişmesi ve yayılmasında önemli katkıları olmuştur (Kafkasyalı, 2002, 228).

Hüseyin Cavid, dönemin öne çıkan en önemli isimlerinden biridir. Şair olmasının yanı sıra XX. yy’da çağdaşları arasında en önemli tiyatro yazarı olarak bilinmektedir. Romantik ve realist bir şairdir. “Bahar Şebnemleri”, “Geçmiş Günler” adlı kitapları; “İblis”, “Uçurum”, “Peygamber”, “Şeyh Sen’an”, “Topal Timur” adlı manzum, mensur dramları da vardır. Dili, Türkiye Türkçesine çok yakın ve sadedir (Akpınar, 1994, 73).

“Ahmed Cevad” ile “Mehemed Hadi” dönemin önemli diğer iki ismidir. Mehemed Hadi, dönem edebiyatının hürriyetçi, adaletçi bir şairi olarak bilinmektedir. Türkiye’deki Türkçülük, İslamcılık cereyanlarının tarafındandır. Ne zaman, nerede öldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Şiirlerinde Namık Kemal, Fikret ve Hamid’in tesirleri görülür. Ahmet Cevad, Türkiye’deki Millî Edebiyat anlayışını benimsemiştir. Koşma ve Dalga adlı şiir kitapları vardır. Ahmed Cevad, yazmış olduğu şiirleriyle Azerbaycan edebiyatında en heyecanlı şair olarak bilinmektedir (Akpınar, 1994, 73).

1.1.3. Azerbaycan Edebiyatında Roman ve Hikâye

Bütün edebiyatlarda olduğu gibi Azerbaycan edebiyatında da edebî türler içinde roman ve hikâyenin önemi büyüktür.

Azerbaycan edebiyatında nesir türünün gelişmesinde, 1905’e kadar yayımlanan Azerbaycan’ın ilk gazete ve dergilerinin payı büyüktür. “Ekinçi (1875-1877)”, “Ziya (1879-1880)”, “Keşkül (1883-1891)” Azerbaycan edebiyatının önemli gazete ve

dergilerindedir. Birçok edebî tür bu gazete ve dergilerde yayımlanmıştır (Akpınar ve Ağca, 2012, 88).

XIX. yüzyılın sonlarından Sovyet döneminin başlangıcına kadar Sultan Mecid Genizade, Necef Bey Vezirov (Vezirli), Celil Memmedguluzade, Neriman Nerimanov, Memmed Seid Ordubadî, Süleymani Sani Ahundov, Abdulla Şaik, Seyid Hüseyin, Yusif Vezir Çemenzeminli (Yusif Bek Vezirov), E. Hakverdili gibi yazarlarla hikâye ve roman gelişimini sürdürmüştür (Akpınar ve Ağca, 2012, 88).

Azerbaycan edebiyatında roman ve hikâye türünün ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Bu türlerin ortaya çıkışı ile ilgili birçok tahmin vardır.

Azerbaycan edebiyatı tarihçileri arasında roman türünün tam olarak ne zaman çıktığı bir tartışma konusudur. Tarihçilerin bir kısmı; klasik edebiyattaki mesnevileri, manzum roman olarak kabul ederek bu türün başlangıcından itibaren roman türünün var olduğunu söylemişlerdir. Bazı tarihçiler de Avrupaî manada eserleri kastederek ilk romanın Neriman Nerimanov'un Bahadır ve Sona (1896-1899)'sı olduğunu iddia etmişlerdir (Akpınar ve Ağca, 2012, 88).

Azerbaycan edebiyatında ilk romanlar arasında C. Mehemmedguluzade'nin "Danabaş Kendinin Ehvalatları (1894)", M. Seid Ordubadî'nin "Bedbeht Milyonçu Yahud Rızagulu", "Han Firengimeab (1914)", Abdulla Şaik'in "Esrimizin Gehremanları" (1909-1918) adlı eserleri sayılabilir (Akpınar ve Ağca, 2012, 89).

1960'lı yıllarda Azerbaycan, Sovyet dönemi etkisinden kurtulduğu için Azerbaycan edebiyatı, roman ve hikâyesi yeni özellikler göstermeye başlamıştır. Dönemin yazarları eserlerinde, Sovyet döneminin ideolojileri yerine, sıradan insanların hayat tarzını, duygu ve düşüncelerini, sorunlarını dile getirmiştir. Bu dönem Azerbaycan edebiyatında Anar Elçin, İsa Hüseyinov, Sabir Ehmedli gibi genç yazarlar mevcuttur. Yazarlar artık eski ile yeninin kıyaslamasını, Sovyet mefkûresinin tebliğini, rejimin dayattığı konulardan imtina edip özgün konularda eserleri kaleme almışlardır. 70'li 80'li yıllarda genç yazarların mevkii güçlenince, eski yazarlar da kendi eserlerine ister konu isterse de teknik açıdan yenilikler getirmeye başlamışlardır. Bu dönemde de hâlâ en çok kullanılan edebî tür hikâye ve romandır. 80'li yıllarda yazılan eserlerde millî bağımsızlık, hürriyet konuları daha çok öne çıkmıştır (Babashova, 2014, 85).

BÖLÜM II

ELABBAS BAGIROV'UN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

5 Mayıs 1957'de Azerbaycan'ın Şahbuz ilçesinin Nursu köyünde dünyaya gelmiştir. 1978 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun olmuştur. 1978-1981 yılları arasında Şahbuz bölgesinde edebiyat öğretmeni olarak çalışmıştır. 1982 yılından beri Bakû'de yaşamaktadır. Edebiyat dünyasına 1981 yılında "Yıldız" dergisinde yayımlanan "Kişilik" hikâyesi ile girmiştir. Farklı zamanlarda "Azerbaycan", "Literaturnıy Azerbaydjan" dergilerinde; "Seher", "Ses" ve diğer gazetelerde; makale, röportaj, hikâye, anlatı ve romanları piyasaya girmiştir. 1989 yılında "Yazıcı" kitabında "Gümüşü Geceler", "Gençlik" neşriyatında ise "Doğma Ocak" kitabı yayımlanmıştır.

1990'dan beri Yazarlar Birliği üyesidir. Bağımsızlık yılı boyunca "Güdaz" (1993), "Uçurum" (2001), "Kıyamçı" (2004), "Sonun başlangıcı" (2007) adlı eserleri yayımlanmıştır.

2008'de yazarın çalışmalarını; kamusal eserler, portreler, mektuplar, denemeler, derlemeler, röportajlar ve hatıralar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların dışında "Ben Karateli Seviyordum" adlı kitabı da yayımlanmıştır.

2010'da "Karakovak Çölleri" romanı yayımlanmıştır. "Kıyamçı" romanı, edebî topluluğun beğenisini almış ve 2010 yılında düzenlenen Ulusal Kitap Yarışması'nda vatanseverlik üzerine en iyi çalışma ödülünü kazanmıştır.

2012 yılında Amerika'da yayımlanan Çağdaş Azerbaycan dergisinin antolojisine onun da 4 hikâyesi dâhil edilmiştir.

60 yaşında yazarın üç kitabı yazın dünyasına girmiştir: "Shabi-hicran (2017)", "Dumanlı Dağlar Vaxtı (2017)" ve "Köhne Kişi".

Edebî eleştirmen Sabir Beşirov "Elabbas: Sözün Köhne Kişisi" adlı monografisinde Elabbas Bagirov'un roman, povest (uzun hikâye) ve hikâyelerini dil ve üslup açısından incelemiştir.

2017 yılındaki “Altmışınca Asrım” koleksiyonunda ise, Azerbaycan’ın önemli kişilerinin, farklı yıllarda Elabbas Bagırov hakkında kaleme aldıkları görüş ve düşünceleri yer almaktadır.

Elabbas Bagırov halen aktif bir şekilde eser vermeye devam eden yazarlardan biridir. Maalesef ki hayatta olan yazarlar hakkında eser vermeye devam ettikleri süreçte çok fazla çalışma yapılmamaktadır. Bagırov ve eserleri hakkında da sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu yüzden Elabbas Bagırov’un edebî kişiliği ve eserleri hakkındaki bilgiler için bu sınırlı sayıdaki çalışmaları oluşturan Esger Resulov’un “Yüreği ile Şair, Düşüncesi ile Filozof, Kalem ile Nesir” adlı makalelerinden yararlanılmıştır.

Elabbas Bagırov, Azerbaycan edebiyatının, 1980’li yıllarına mensup yetenekli yazarlarından. Azerbaycan edebiyat dünyasında tanınmış bir araştırmacı olan Sabir Beşirov, Elabbas için: “Elabbas: Sözün köhne kişisi” demiştir. Bu sözü, aynı zamanda Elabbas’ın kaleme almış olduğu “Köhne Kişi” adlı povestine (uzun hikâye) bir göndermedir. Burada “Köhne” kelimesi vakti geçmiş, eski anlamında değil; bilge, dünya görmüş söz ve kalem ehli manasındadır. Bu söz Elabbas’ın geride bıraktığı otuz yıla yaklaşan edebî hayatı adına yazılmış en güzel sözdür (Bagırov, 2007, 3).

Elabbas Bagırov edebiyat dünyasına ilk olarak küçük hikâyeler kaleme alarak girmiştir. Daha sonraki yıllarda povest (uzun hikâye) ve roman türlerinde de eserler vermiştir.

Elabbas Bagırov’un, eserlerindeki konular, her zaman kendine özgü konulardır. İlk hikâyesi olan “Kişilik”, 1981 yılında “Ulduz” dergisinde yayımlanmıştır. 1980 yılından sonra “Gümüşü Geceler” (1986), “Doğma Ocak” (1989), “Güdaz” (1993), “Uçurum” (2001) ve son kitabı olan “Kıyamçı” (2004) romanı yayımlanmıştır (Bagırov, 2007, 4).

Elabbas Bagırov “Köhne Kişi” adlı hikâyesini kaleme aldığı yirmi-yirmi bir yaşlarındadır. Köhne Kişi adlı hikâyenin kahramanlarından biri olan Karatel’in yaşında olmasına rağmen, ustaca bir eser yazmıştır. Elabbas Bagırov’un kalemindeki ustalık çok erken yaşlarda kendisini göstermiştir. O yıllardan başlayarak bu döneme kadar yazmayı bırakmamış olması, onun yazmaya olan merakının, sevgisinin bitmediğini göstermektedir. Yayımlanan ilk eserlerinden bu zamana kadar geçen süre zarfında Elabbas Bagırov edebî dile olan merakını korumuştur (Bagırov, 2007, 3).

Elabbas Bagırov'a "yüreği ile şair" denmesinin sebebi eserlerinin dilinin akıcı, günlük konuşma diline yakın ya da özgü özellikler taşıması ve duru olmasıdır. Elabbas Bagırov'a "düşünceleri ile filozof" denmesinin sebebi ise; eserlerindeki kahramanların konuşmaları, akıl yürütmesi, olaylara bakış tarzı yönünden büyük bir ustalıkla kurgulanmış olmasıdır. Kaleme aldığı bütün eserlerinde ustaca yapmış olduğu tahliller, imgeler, olayların neden-sonuç ilişkileri, zaman ve mekânlar ayrı ayrı düşünölmüştür. Edebiyatın aydınlanması, bilgi ve iletişim, ahlakî terbiye vermek ve estetik bir zevk oluşturmak Elabbas Bagırov'un eserlerinin işlevlerinden bazılarıdır. Bu işlevler; imgelerin kendi aralarındaki konuşmaları, tasvir edilen olaylar, aktarılan durumlar, tip ve karakterlerin iç monologları, düşünce ve akıl yürütme yoluyla verilmektedir (Bagırov, 2007, 5).

"Gece Yarısı Hadisesi" hikâyesi, aydın biri olan Selim Öğretmen'in hikâyesidir. Selim Öğretmen, aydın biri olmasına rağmen manevî yönden oldukça zayıftır. Selim Öğretmen'in annesi Hanım Ana, oğlundan ona Kur'an almasını ister, fakat Kur'an-ı Kerim'in sadece helal zahmetle kazanılmış para ile alınabileceğini söyler. Hikâyenin bundan sonraki bölümü, Selim Öğretmen'in Kur'an almak için gerekli olan parayı araması ile geçmektedir. Selim Öğretmen, bütün arayışlarının sonuçsuz kalmasından dolayı hikâyenin sonunda ailesi, çevresindeki dostları ve akademik camiada "helal ve haramın" birbirine karışmış olduğunu anlamıştır (Bagırov, 2007, 8).

Elabbas Bagırov; siyasî ve sosyal problemleri, toplulukta meydana gelen manevî düşüşü, ahlaksızlığı, maneviyat eksikliğini, ilgisizliği, farklılaşmayı ve kurtuluş yolu bulunmayan çaresizlik gibi zor durumları eserlerinde incelemiştir (Bagırov, 2007, 5).

"Küçe" adlı hikâyesinde eğitim sahibi olmasına rağmen çok az maaş alan Ali'nin çaresizliği anlatılmaktadır. Eserde Ali'nin yaşamış olduğu çaresizlik durumu, metin içerisinde iç monolog vasıtasıyla okuyucuya aktarılmıştır. "Merend Ölüsü" adlı hikâyesi, insanların kayıtsızlığının ve ilgisizliğinin arka planında yatan hayat çıkmazından çıkış yolunu ancak kendini öldürmekte gören aydın Talıb'ın hikâyesidir (Bagırov, 2007, 7).

"Gelin Ayakkabısı" hikâyesinde olaylar, okuyucuya sekiz yıl ilim ile meşgul olan Ferec ile onun dokuz yıllık eşi Ülker arasındaki diyaloglar aracılığı ile verilmiştir. "Başsağlığı" hikâyesinin kahramanı, otuz altı yaşında tez savunmasına hazırlanmakta olan Seyfeli'dir. Hikâyedeki olaylar Seyfeli ile onun hocası arasında geçen konuşmalar ve

hikâyenin sonunda yer alan Seyfeli'nin köydeki eski arkadaşlarına yazmış olduğu taziye mektubu ile verilmiştir (Bagırov, 2007, 7).

“Doğma Ocak” hikâyesi, ana baba yurdunun, doğum yerinin her şeyden üstün olduğunu, “İkinci Oğul” povesti (uzun hikâye), Azerbaycan bağımsızlık kazandıktan sonra memlekette ortaya çıkan olaylar karşısında hayattan zevk almayan bir insanın hayat dramını, “Göz Muncuğu”, öğrencilerin saf ve temiz sevgisini anlatmaktadır.

“Kıyamçı” adlı romanı, araştırmacı Sabir Beşirov tarafından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca roman hakkında eleştirmen A. Hüseyinov da kendi fikirlerini dile getirmiştir. Eser, klasik Azerbaycan nesri üslubunda ve eski Türk Medeniyeti doğrultusunda yazılmıştır. Romandaki olaylar, 1980 yılında meydana gelmiş hissi uyandırır da aslında daha önceki dönemlere aittir. Romandaki olaylar, Sovyet döneminde meydana gelen olaylara bir örnektir. Roman, iç içe geçmiş olaylar zincirinden meydana gelmiştir (Bagırov, 2007, 9).

Elabbas Bagırov'un eserleri şunlardır:

1. Hikâyeleri:

-Gelin Ayakkabısı

-Dert

-Muştulug

-Başsağlığı

-Baş Taşı

-Gece Yarısı Hadisesi

- Güzel

-Helan Kan

-Küçe

-Şehir

-Merend Ölüsü

-Gelin

2. Povestleri (uzun hikâye):

-Göz Muncuğu

-GümüŖü Geceler

-Güdaz

-Köhne KiŖi

3. Romanları:

-Ben Karateli Seviyordum

-Karakovak ölleri

-Kıyamçı

BÖLÜM III

TEMATİK İNCELEME

Çalışmamızın bu bölümünde, Elabbas Bağirov'a ait olan "Gece Yarısı Hadisesi", "Gelin Ayakkabısı", "Doğma Ocak", "Köhne Kişi" ve "Göz Muncuğu" hikâyelerinin tematik yönden incelemesi tarafımızca yapılmıştır.

3.1. Hikâyelerin Özetleri

Çalışmamızın bu bölümünde Elabbas Bağirov'a ait olan "Gece Yarısı Hadisesi", "Gelin Ayakkabısı", "Doğma Ocak", "Köhne Kişi" ve "Göz Muncuğu" hikâyelerinin özetleri yer almaktadır.

Hikâyeler, Elabbas Bağirov'un 2007 yılında yayımlanan "Sonun Başlangıcı" adlı kitabından toplanmıştır. Hikâyelerin sayfa sayıları şu şekildedir: "Gece Yarısı Hadisesi" 27 sayfa, "Gelin Ayakkabısı" 16 sayfa, "Doğma Ocak" 13 sayfa, "Köhne Kişi" 60 sayfa, "Göz Muncuğu" 47 sayfa.

3.1.1. Gece Yarısı Hadisesi

Azerbaycan'ın Rusya'ya bağlı olduğu dönemde, halkın dinî duyguları sömürülüyor, din adı altında istismarlar gerçekleşiyordu. Müslüman halkın Kur'an edinmelerinin önüne geçiliyor, Kur'an sadece belli başlı insanların evinde bulunuyordu. Azerbaycan, bağımsızlığını aldıktan sonra tüm bu din kisvesi altında gerçekleştirilen sömürülerin, istismarların önüne geçilirken Kur'an edinme sorunu da çözüme kavuştu. Azerbaycan'ın bağımsızlığının ardından isteyen herkes Kur'an alabildi. "Gece Yarısı Hadisesi" hikâyesi de bu dönemin hikâyesidir.

"Gece Yarısı Hadisesi" hikâyesinin kahramanı olan Selim Öğretmen profesördür. Çok eğitilmiş, bilgili olmasına rağmen maneviyat yönünden eksik kalmış biridir. Bulunduğu çevre ve koşullardan dolayı dinden ve maneviyattan uzaklaşmaktadır. Selim Öğretmen'in annesi Hanım Ana, Selim Öğretmen'in aksine maneviyatına düşkün olup hayatının büyük bir kısmını mukaddes kitabı okumak ve mukaddes yerlere gitmekle geçirmektedir. Selim Öğretmen çoğu zaman din ile ilgili konularda annesinin fikirleriyle örtüşmeyen fikirlere sahiptir. Örneğin, annesinin yaşlı olmasından dolayı onun oruç tutmasını doğru

bulmamaktadır. Ona göre annesinin tuttuğu orucun Allah katında pek de değeri yoktur. Bunun gibi birçok konuda ana oğul karşı karşıya gelmektedir.

Bir gün Selim Öğretmen'in annesi oğlundan, eve bir Kur'an almasını ister. Hikâyenin gerçek konusu aslında tam da bu noktadan sonra başlar. Selim Öğretmen, annesinin istemiş olduğu mukaddes kitabı alabilecek maddiyata sahiptir. Fakat mukaddes kitap olan Kur'an'ı almanın belli şartları vardır. Kur'an, helal yolla kazanılmış para ile alınmalıdır. Selim Öğretmenin annesi, oğlunu bu konuda uyarır. Oğluna, Kur'an parasını İslam dininin uygun görmediği yollardan kazanmamaya dikkat etmesi gerektiğini dile getirir.

Selim Öğretmen, annesinin bu isteğini yerine getirmekte çok zorlanır. Kendisi ile yüzleşir ve kazancının tamamen helal yolla kazanılmadığının farkına varır. Bir süre evin içinde annesi ile karşılaşmamaya çalışır. Çünkü her karşılaşmada annesinin ona Kur'an'ı alıp almadığını soracağına farkındadır. Selim Öğretmen, hikâyenin bu bölümünden sonra, Kur'an'ı almak için gerekli olan helal parayı aramaya başlar. Bunun için de ilk olarak, telefon numaralarının yazılı olduğu defterindeki arkadaşlarını arar. Listedeki her isim hakkında teker teker düşünür. Hanım Ana'nın oğlu Selim Öğretmen, bütün şehri alt üst eder. Fakat Kur'an'ı almak için gerekli olan helal parayı bulamaz. Selim Öğretmen bir süre sonra ailesinde, çevresinde, dostlarında, akademik camiada helalden çok haram kazanç olduğunu anlar. Hatta o ve bazı arkadaşlarına göre, belki de dünya var olduğundan beri helal ile haram birbirine karışmıştır. Selim Öğretmen hikâyenin başından sonuna kadar helal para arayışında başarısız olduktan sonra annesine yönelir ve o kadar aradığı helal parayı başucundaki annesinde bulur. Sonunda anlaşılır ki o helal para az da olsa toplumun alt tabakasında, unutmakta olduğumuz toplum tabakasında bulunmaktadır. Hikâyedeki anne de o tabakanın bir örneğidir ve helal para onda bulunmaktadır.

3.1.2. Gelin Ayakkabısı

Hikâyemizin kahramanı Ferec öğretmendir fakat aynı zamanda Bakû'de yüksek lisans eğitimi almaktadır. Ferec'in eğitim süreci zorluklarla geçmektedir. Bu süreci zorlaştıran şey, eğitim dışında var olan hayatıdır. Ferec köyde yaşamaktadır. Bu yüzden yüksek lisans dersleri için sık sık Bakû'ye gitmek zorunda kalması maddi olarak onu çok zorlamaktadır. Ferec aynı zamanda evli ve bir çocuk sahibidir. Bu eğitim sürecinde eşine

ve çocuğuna fazla vakit ayıramamaktadır. Bu konu, onun eği ile arasında birçok soruna neden olur. Bu yüzden Ferec yüksek lisans eğitimi ve ailesi arasında kalır.

Çoğu zaman eği ile arasında sorunlar, tartışmalar meydana gelir. Çünkü Ferec'in eği Ülker, Ferec'in eğitim sürecinde ona karşı ilgisiz olmasından şikâyetçidir. Ferec'in eğitim sürecinde kendini tamamen deftere, kâğıda, kaleme adaması, eşini fazlasıyla rahatsız etmiştir. Eşinden sevgi bekleyen kadın, karşısında sürekli meşgul birini görmekten bıkmıştır. Ferec'in, eşine olan ilgisizliğinden çok Bakû'ye gidip gelişleri ikili arasında sorun yaratmıştır. Çünkü Ferec, yüksek lisans okurken ders almak için gittiği Bakû'ye her defasında eli kolu dolu gitmektedir. Her gidişinde hocalarına bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka-şarap gibi birtakım hediyeler götürmektedir. Bu, Ferec'in eği tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ona göre bu o süreçte yapılan adice bir şeydir. Fakat Ferec bunu normal görmektedir. Çünkü çevresindeki herkes bu şekilde mezuniyet hakkı kazanmış ve unvan sahibi olmuştur. Bu tarz hediyeler almadan bu eğitim sürecini sorunsuz bir şekilde geçiren hocaların çok nadir olduğu dile getirilmektedir.

Ferec'in eğitim sürecinde hocalarına almış olduğu şeyler hediye midir? Yoksa bu süreci daha rahat geçirmek için verilen rüşvet midir? “Gelin Ayakkabısı” hikâyesinin en temel konusu budur. Ferec'e göre bunlar, herkesin bu süreçte yaşamış olduğu doğal şeylerdir. Fakat Ferec'in eşine göre bunların tamamı usulsüz davranışlardır. Çünkü Ferec'in kıt kanaat geçinmek için alın teri ile kazanmış olduğu paranın çoğu Bakû'deki hocalarına aldığı hediyelere gitmektedir. Kendi evine bile alamadıklarını hocalarına vermesi Ülker'in zoruna gitmektedir. Ferec'in eşine göre bu şekilde alınan unvan temiz değildir. Çünkü eğitim aşamalarından geçmek için kendi emeklerinin dışında hocalara alınan bu hediyelere güvenmek usulsüzlüktür, adaletsizliktir. Bunlara hediye denmemesinin sebebi ise hocaların alınan eşyaları ısmarlaması ve Ferec'in tamamen gönlünden geçerek almamasıdır. Ülker dokuz yıllık evlilik hayatında Ferec ile yeni evlendiği zaman almış oldukları gelinlik ayakkabılarını giymesine rağmen bir gün olsun ona ihtiyacın var mı diye sorulmamasından yakınmaktadır. Aslında onun zoruna giden maddi imkânsızlık değil, Ferec'in öğretmen olduğu halde hala eğitim alacağım diyerek eldeki parayı da oraya yatırmasıdır.

Ferec her ne kadar kendine itiraf etmekte zorlansa da o da tüm bu yaptıklarının usulsüz olduğunun farkındadır. Hikâyenin en sonunda Ferec'in bir tren yolculuğunda

karşılaşmış olduğu bir kadın sayesinde Ferec kendisi ve yaptıklarıyla yüzleşir ve bu yüzleşme onu içinde bulunduğu durumdan kurtarır.

3.1.3. Doğma Ocak

“Doğma Ocak” hikâyesinin başkahramanı olan yaşlı adam evin en büyüğüdür. Aile içerisinde sözü geçen biridir. İki oğlu, bir kızı vardır. Yaşlı adam içinde engin bir vatan sevgisi taşır. Eşi vefat ettikten sonra çocukları, onun köyde tek başına yaşamasına razı olmazlar ve babalarının onlarla birlikte şehirde yaşamasını isterler. Fakat yaşlı adam, köklerinden kopmak istemez. En büyük korkusu da şehirde vefat ederse evlatlarının onu köye değil de şehre gömmesidir. Bir süre sonra oğlu tarafından köyünden alınıp şehre götürülmek istenmektedir. Bu konu yüzünden sürekli oğlu ile bir tartışma içine girer.

Aslında oğlunun tek amacı, babasını bir destekçi olarak evinde ve yanında görmektir. Yaşlı adamın çocukları artık iş güç sahibidir ve bu saatten sonra babalarının, onların yanında şehirde rahat bir hayat yaşamasını isterler. Fakat bu, yaşlı adamın çok zoruna gider. Çünkü o kendine bakamadığı için çocuklarının onu götürmek istediklerini düşünür. Kendi kendine yetebilecek gücü olduğunu düşünen yaşlı adam çocuklarının bu istekleri karşısında çok öfkelenir.

Medet, babasının onu bir türlü anlamamasından dolayı bir gün ona karşı olan bütün düşüncelerini söylemeye karar verir. Neden ısrarla babasının şehirde kendisiyle birlikte yaşamasını istediğini dile getiren Medet’in onu anlamayan babası karşısında dayanacak gücü kalmamıştır. Medet’in istediği tek şey, iki oğlu olan yaşlı bir adamın köyde bir başına zor koşullar altında yaşamasına son vermektir. Çünkü babasının bu vaziyetine yüreği el vermemektedir.

3.1.4. Köhne Kişi

“Köhne Kişi” hikâyesinin başkahramanı Murat, evli ve altı kız çocuğu babasıdır. Eşinin adı Gülab’tır. Hikâye; nam salmış, saygı duyulan insanların (Murat) sindirilmesi, hukuk organlarında hüküm süren adaletsizlikler ve hırsızlığa karşı isyandır. Murat, Sefi adında biri ile birtakım sorunlar yaşamaktadır. Sefi adaletsiz bir şekilde, birtakım usulsüz yollarla başkanlığını Murat’ın elinden almıştır. Murat, Sefi’den öç almak adına, Sefi’nin kız kardeşi olan Karatel ile gizli bir aşk yaşamaya başlar. Bu yüzden hikâye aynı zamanda bir aşk destanıdır. “Murat ve Karatel” in aşkını konu alan bir destandır.

Sefi'nin kız kardeşi olan Karatel, abisinin zoruyla evlendirilmiştir. Fakat zaman geçmesine rağmen evlendiği kişiyi hiç sevemez. Daha bir yıllık evliyken eşi Muhammed'in askere gitmesi de bunun tuzu biberi olur. Tüm bunlar onun, Murat'a âşık olmasına zemin hazırlayan sebeplerden birkaçıdır. Murat, gizli aşkı olan Karatel'e ilk zamanlar abisinden öç almak için yanaşsa da zaman geçtikçe Karatel'e âşık olur.

Murat'ın Gülab'tan altı tane kızı vardır. Murat'ın en çok istediği şey, bir erkek evladının olmasıdır. Çünkü Murat'a göre kız çocukları, babanın soyunun devamlılığını sağlamamaktadır. Gülab'ın yaşı geçtiği için ona bir erkek çocuğu veremeyeceğini düşünür ve gizli aşkı olan Karatel'den ona bir erkek evlat doğurmasını ister. İlk başta Karatel'in abisi olan Sefi'den öç almak için giriştiği bu maceranın bu denli içinden çıkılmaz bir olaya dönüşeceğini düşünemez.

3.1.5. Göz Muncuğu

“Göz Muncuğu” hikâyesi, öğrencilerin saf ve temiz sevgisini anlatmaktadır. Hikâyenin küçük kahramanı, annesi ve babasının ayrılığundan sonra annesi ile yaşayan ve bu yüzden baba sevgisinden mahrum büyüyen bir çocuktur. Babası, başka bir köyden genç bir kadın ile evlenmiştir. Evlendikten sonra onlarla hiç ilgilenmemiştir.

Kahramanımızın yakın arkadaşı ve aynı zamanda içinde saf duygular beslediği Turaç da babasız büyüyen bir kızıdır. Turac'tan önce doğan bütün kardeşleri vefat etmiştir. Turac doğduktan sonra babası trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu yüzden Turac babasını hiç görememiş ve baba duygusunu tatmadığı için aslında bir babanın eksikliğini bile fazla hissetmemiştir. Turac'ın annesi İzzet Hala, Turac'a babasızlığı tattırmamak adına hem anne hem de baba görevini üstlenmiştir.

Babasız kalan iki çocuk birlikte büyürler. Birbirlerine saf bir duygu ile bağlanmışlardır. Fakat yıllar sonra Turac'ın köyden ayrılıp bir süreliğine başka bir yere gitmesi gerekmektedir. İki arkadaşın bir tren istasyonunda vedalaşmasıyla hikâye sona erer.

3.2. Hikâyelerin Tematik Yönden İncelenmesi

Çalışmamızın bu bölümünde, Elabbas Bağirov'a ait olan “Gece Yarısı Hadisesi”, “Gelin Ayakkabısı”, “Doğma Ocak”, “Köhne Kişi” ve “Göz Muncuğu” hikâyelerinin

tematik yönden incelemesi yer almaktadır. Öncelikle “hikâye ve roman tahlilleri” hakkında bilgi verilmiştir.

Hikâye, yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayların bir yazar tarafından kaleme alınmasıdır. Hikâyenin “olay örgüsü, yer, zaman, kişi” gibi öğeleri bulunmaktadır. Hikâye, olay eksenli bir yazı türüdür. Fakat olay örgüsünü vermeden önce “Vaka nedir?” konusuna açıklık getirilmesi gerekir.

“Hikâye olandır; “vaka”nın biçimlendirdiği serüvendir. Vak’a ise, sözlük anlamı itibarıyla “olup geçen şey” demektir. Romancı, kaleme aldığı romanın “epik” yapısını bu olup geçen şey” ile (hatta olması mümkün şeyler ile) kurar. Bu durumda vak’a; roman ve hikâye denilen edebî türlerin vazgeçilmez ögesidir” (Tekin, 2004).

“...Öyleyse vaka herhangi bir alaka ile bir arada bulunan veya birbirleriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürüdür” (Aktaş, 2003, 46). Aktaş’ a göre üç tip vaka vardır:

“1. Vaka, tek bir zincir halinde nakledilir: Bu gruba girenler, daha ziyade, Sergüzeşt romanı cinsinden eserlerdir...

2. Eserin vakası, iki veya daha fazla vaka zincirinden meydana gelir. Bunlar bazı noktalarda kesişirler...

3. Bir vaka, bir başka içine yerleştirilerek sunulur. Bu durumda ilk vaka ikinciye çerçeve vazifesini görür...” (Aktaş, 2003, 73-74).

Elabbas Bağirov’un hikâyelerinde birinci ve ikinci tür vaka örneklerinin olduğunu söyleyebiliriz. Elabbas Bağirov’un “Gelin Ayakkabısı”, “Doğma Ocak” “Gece Yarısı Hadisesi” adlı hikâyelerinde vaka, tek bir zincir halinde nakledilmiştir. “Köhne Kişi” ve “Göz Muncuğu” adlı hikâyeleri ise iki veya daha fazla vaka zincirinden meydana gelmiştir. Tekin (2010)’e göre, “Vaka, romanın hayata dönük yüzü, romanın vitrinidir. Vaka uydurulmaz, hayattan ödünç alınır” (Tekin, 2010, 63). Hayattan ödünç alınan kesitler yeniden kurgulanarak roman ve hikâyelerde yansımaları bulur. Milan Kundera “bir yüzyılın ruhu, sanatını ve özellikle romanını dikkate almadan, sadece düşünceleriyle, teolojik kavramlarıyla yargılanamaz” der (Kundera, 2002, 151). Çünkü her eserde yazarın zihniyetini oluşturan toplumun kurgulanmış gerçekliği yer alırken bu eserler toplumun zihniyetinin yön değiştirmesinde de etkili olur. “Elabbas Bağirov’un incelenen bu beş

hikâyesindeki vakalar, güncel, halkın içinden alınmış, kimi yaşanmış kimisi de yaşanılabilir vakalardır. Aslında Elabbas Bağirov'un hikâyelerinin en önemli özelliği, hikâyelerindeki vakaların yaşamdan kopuk olmamasıdır. Ancak yazarın gündelik gerçeklikten yola çıkması onun eserlerinin sadece oluşturulduğu çağa hitap ettiği yanılgısına düşürmemelidir. “Büyük sanat yapıtları, sağlam içeriksel bir mantığa dayalı yapıtlardır. Bu gibi yapıtlar, günlük, gündelik olanı aşar. Büyük sanat yapıtlarının zamana karşı direnmelerinin ve zamanca aşkın olmalarının nedeni de yine burada bulunur” (Tunalı, 2004, 81).

Mehmet Tekin “Vaka nabız atışlarıysa, “olay örgüsü” bir romanın sesidir” (Tekin, 2010, 66) ifadesiyle olay örgüsünün romandaki önemine değinir. Roman ve hikâyelerdeki vakalar, olay örgüsünü meydana getiren unsurdur.

Hikâyenin olay örgüsünden sonraki bir diğer önemli ögesi kişilerdir. “Ressam ve heykeltarı ile işledikleri konular arasında bağlantı bulunması gerekmez, çünkü onlar canları istemezse insanları konu almak zorunda değildirler. Ozanlar için de durum böyledir. Besteci ise, yapıtı hakkında açıklayıcı bilgi vermedikçe, istese de insanı konu alamaz. Öteki sanatçıların pek çoğunun tersine, roman yazarı aşağı yukarı kendini anlatan birtakım söz yığınları uydurur; bunlara kadın erkek adları verir, gerçeğe benzer tavırlar yakıştırır, tırnak işareti kullanarak onları konuşturur; başarabilirlerse tutarlı davranmalarını sağlar. Bu söz yığınları romancının kişileridir” (Forster, 2016, 84). Romanda olduğu gibi hikâyede de anlatılmak istenen vaka, hikâyenin kişileri aracılığıyla okuyucuya aktarılır. Şerif Aktaş, şahısların vaka üzerindeki önemine vurgu yapar: “Vaka, çeşitli sebeplerden dolayı bir arada bulunmak veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde olan şahıslar arasındaki münasebetten kaynaklanır” (Aktaş, 2003, 135).

Elabbas Bağirov'un hikâyelerinde hikâyenin diğer bir ögesi de hikâyede anlatılan olayların zamanıdır. “Bir olay belli bir zamanda cereyan eder (vak'a zamanı), bu olay, belirli bir süre sonra roman romancı tarafından öğrenilir/duyulur, yine aynı olay, belli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı) ve yine belli bir sürede (anlatım süresi) sunulur, anlatılır.” Elabbas Bağirov'un incelenen hikâyelerinin bazılarında olaylar meydana geldiği dönemde verilirken (“Doğma Ocak”), bazılarında ise olaylar meydana geldikleri dönemden çok sonra kaleme alınmıştır (“Köhne Kişi”) (Tekin, 2010, 118).

“Roman mekânının ilk göze çarpan özelliği fiili olarak karşımızda bulunmayışıdır. Plastik sanatlardan farklı olarak mekânın okudukça/yazdıkça oluşmakta olan bir şey oluşu edebi metinlerin ayırıcı vasfı olarak görünmektedir” (Konyalı, 2015, 13). Elabbas Bağirov’un hikâyelerinde mekân olarak ev tercih edilmiştir.

Hikâyeyi oluşturan öğeleri dile getirdikten sonra, bu öğelerin okuyucuya aktarım şekli de üzerinde durulması gereken bir husustur. Yazarın, hikâyeyi yazarken kullanmış olduğu dil ve üslup özelliği önemlidir. “Üslûp, dilin mecazî gücünü, renk ve eylem zenginliğini, kısacası dilin anlatım dağarcığını kişisel beceriyle söze veya özellikle yazıya dökmek dile hayatiyet (canlılık) kazandırmak demektir” (Tekin, 2004). Elabbas Bağirov, bu anlamda başarılı bir yazardır. Hikâyelerinde kendine özgü bir dil kullanarak orijinal olmayı başarmıştır.

Roman, iyice incelenmesi gereken bir türdür. Çünkü romanın, ince okuyucular tarafından bulunmayı bekleyen gizli anlamları bulunmaktadır. Hiçbir romancı birkaç olayı anlatmak için roman yazmaz. Mutlaka bu olaylar aracılığı ile birtakım önemli hususlara doğrudan ya da dolaylı olarak göndermelerde bulunur. Bilinçli bir okuyucu, romanın içinde bulunan bu gizli unsurları ancak anlamaya ve bulmaya çalışır. Bu şekilde romandan daha çok zevk alır (Çetin, 2012, 11).

“Sanat eserini bilimsel eserlerden ayıran özellik, hakikati lojik yoldan değil imgeler vasıtasıyla dile getirmesidir” (Moran, 2002, 145). Moran’a göre hakikati doğrudan vermeye çalışmak sanatla bağdaşmaz, yazar hayal gücünün kuvveti, imge dünyasının zenginliği nispetinde başarılıdır. Sanat eserlerinde kullanılan bu imgelerin altında yatan derin anlamları çözümlenmek de ancak tematik inceleme ile olmaktadır.

Hikâye tahlillerinin amacı, incelenen hikâyelerdeki kahramanların, içinde buldukları durumu anlamlandırmaktır. Hikâyenin “zaman, mekân, duygu ve düşünceler” gibi unsurları gerçek hayatta bulunan unsurlardır. Bu unsurlar hikâyede hayat ile bağlantılı bir şekilde verilirse hikâye, her anlamda hayatı yansıttığı için daha zengin içeriğe sahip olacaktır. Hikâyeyi tahlil etmek demek, insanın hayatında bulunan bütün unsurları incelemek demektir. Çünkü en iyi eser, insanın her yönünü anlatan eserdir (Kaplan, 2008, 11).

3.2.1. Aile İçi İlişkiler

Bu başlık altında Elabbas Bağirov'a ait olan "Gece Yarısı Hadisesi", "Gelin Ayakkabısı", "Doğma Ocak", "Köhne Kişi" ve "Göz Muncuğu" hikâyelerindeki "Aile İçi İlişkiler" temasına yer verilmiştir. Hikâyeleri incelemeye geçmeden önce "aile" kavramı hakkında bilgiler yer almaktadır.

Anne, baba ve çocuktan oluşan en küçük topluluğa "aile" denir. En küçük topluluk olmasına rağmen en önemli sosyal kurumlardan biridir. Ailenin temelini oluşturan taşlar kadın ve erkektir. Onların anlaşıp bir yuva kurmasıyla birlikte dışarıya karşı birbirlerini koruyan, kollayan bireyler oluşur. Bireylerin toplum kurallarını ilk önce aile ortamında öğreniyor olmaları, ailenin en önemli sosyal kurum olmasının başlıca nedenlerinden biridir.

Literatürde akademisyenler tarafından aile kavramı ile ilgili yapılmış birçok tanım vardır ve bu tanımlardan birkaçı şu şekildedir:

Özbay (2015)'a göre: "Deneysel çalışmalarda aile; kan ya da evlilik bağının birleştirdiği, aynı kazandan yiyen bireyler grubu olarak tanımlanır".

Könezoğlu (2006)'na göre: "Aile kavramı; yapısı ve işlevi zamana ve yere bağlı olarak değişen bir kurumu ifade eder. Bu sebeple, evrensel bir kurum olan ailenin her yerde ve her zaman geçerli olan tanımını vermek mümkün değildir".

Gökçe (1976)'ye göre aile: "Ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birlik" şeklinde tanımlanmıştır.

Ozankaya (1986)'ya göre: "Aile, içinde insan türünün belli biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurum" olarak tanımlanmıştır.

Eyce (2000)'ye göre: "Aile, kan bağı ile başlayan ve evlilik ile kurulan kutsal bir bağıdır".

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak “aileyi; kan ya da evlilik bağı ile başlayan, yapısı ve işlevine göre toplumdan topluma değişen sosyo-kültürel bir yapı” olarak tanımlayabiliriz.

Aile ilişkilerinin temel taşı karı-kocadır. Bu yüzden sağlam bir aile yapısı, birbiriyle iyi anlaşılan iki eşten meydana gelir. Aile içerisinde karı-koca arasındaki ilişkinin sağlam olması birçok şarta bağlıdır. Karı-koca ilişkisi aslında kapalı bir kutudur. Bu yüzden “mahremiyet duygusu” bu ilişkinin temelini oluşturur. Sonrasında eşlerin birbirlerine olan saygısı, sevgisi, hoşgörüsü ve sadakati, ilişkinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlayan birer basamağı oluşturur.

Erkeğin aile içerisindeki duruşu önemlidir. Tamamen erkek egemenliği ile mi aileyi yönetmeye çalışıyor yoksa kararları alırken eşine de danışıyor mu? Bir baba olarak üstüne düşen vazifeleri yerine getiriyor mu? Otoriter bir baba mı yoksa eşi ve çocukları ile iyi ilişkiler kuran bir baba mı? Tüm bunlar önemlidir.

“Yuvayı dişi kuş yapar” sözü, toplumun geleceğini oluşturan çocuklarımızı dünyaya getiren, onları büyütüp birer bireye dönüştüren, aileyi aile yapan olguları bir araya getiren anneye yüklenen görev ve sorumlulukları en iyi şekilde anlatmaktadır. Aile içerisinde kadının bir anne olarak, bir eş olarak görevlerini yerine getirmesi önemlidir.

“Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren onun kişiliğinin oluşmasında annesi, babası ve ailede bulunan diğer aile bireylerinin etkisi büyüktür. Özellikle anne ve babanın eğitim seviyesi, yaşam biçimleri, çocuğun hayata bakışı ve idealleri olmak üzere birçok şeyi etkiler” (Aile Yapısı, 2011). İyi bir aile ortamında yetişen sağlıklı bireylerin de aile içerisinde birtakım görevleri vardır. Her şeyden önce çocuk, anne ve babasına karşı saygılı olmalıdır.

Aile kavramı hakkında bilgiler verdikten sonra üzerinde durmamız gereken diğer önemli konu, “Azerbaycan aile hayatı” konusudur. Çünkü her toplumun aile hayatı kendi siyasî, sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenmektedir. Ayrıca; “aile, aile hayatı, aile bireylerinin ilişkileri” Elabbas Bağirov’un birçok eserinde üzerinde durduğu önemli konulardır.

Azerbaycan’da aile yapısı tarihî süreçler içerisinde birtakım değişikliklere uğramıştır. XX. yüzyıldan önce Azerbaycan aile yapısı anne, baba ve evli erkek çocuğu ile

birlikte yaşanan ataerkil aile tipi ve karı koca ve çocuklardan oluşan geniş aile tipi olmak üzere iki şekildedir (Kulieva ve Süleymanov, 2008, 78).

Azerbaycan'da ataerkil aile yapısı XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında ve kısmen Sovyet döneminde de vardır. Özellikle vergi koyulurken ailenin sahip olduğu malların esas alınması Azerbaycan'da ailelerin birlikte yaşamalarına sebep olmuştur. Bu yüzden, evlenen erkek çocukların ayrı eve çıkmak yerine eşi ve çocukları ile anne ve babasıyla birlikte yaşamış olduğu geniş aile yapısı olmuştur (Kulieva ve Süleymanov, 2008, 79-80).

Azerbaycan toplumu zaman içerisinde birçok değişime uğramıştır. Tüm bunlara rağmen toplum içerisinde aileye çok önem verilmiştir. Böylece Azerbaycan'ın aile yapısı gücünü korumuştur. Özellikle Sovyet döneminde Azerbaycan'ın aile yapısı değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemdeki yöneticiler birtakım uygulamalarla aileyi bir arada tutan manevi değerleri yok etmeye hedeflemişlerdir. Evlenme ve boşanmalar kolaylaştırılarak geleneksel aile yapısının parçalanması amaçlanmıştır. Fakat tüm bunlara rağmen Azerbaycan ailesi bu uygulamalar karşısında kendi maddî ve manevî değerlerini korumayı başarmıştır (Süleymanov, 2007, 539).

Elabbas Bagırov'un hikâyelerinde "aile içi ilişkiler" önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple biz de bu konuyu alt başlıklar altında inceleyeceğiz:

3.2.1.1. Erkek Egemenliği

"Aileler en geleneksel şekilde aile içinde kullanılan otorite tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Patriyarkal (ataerkil) ve matriyarkal (anaerkil) otorite tipleri bunların en yaygın olanıdır" (Elmas, 2017, 26). Türk toplumunda da ataerkil ailesi yapısıdır. Ataerkil aile yapısında aile içerisinde erkek sonsuz ve mutlak bir otoriteye sahiptir. Bu yapı içerisinde kadının statüsü yok denecek kadar azdır. Elabbas Bagırov'un hikâyelerindeki birçok aile yapısında erkek egemenliği söz konusudur. Hikâyelerdeki bu kahramanlar vasıtasıyla yazar, aile yapısında baskın bir yere sahip olan erkekler ve onlara itaat eden kadınların içinde bulunduğu durumları bize aktarmıştır.

"Doğma Ocak" adlı hikâyenin kahramanı olan yaşlı adam evin en büyüğüdür. Aile içerisinde sözü geçen biridir. Hikâyenin başında yaşlı adamın eşi vefat eder. Yaşlı adam, kendisinden önce öldüğü için içten içe karısını suçlar Çünkü ona göre kadın dediğin,

kocası ölmeden ölmeye bile hakkı olmayan bir bireydir. Ailede her şeyi düşünmesi gereken biri olarak görülen kadın, o öldükten sonra eşine kimin bakacağını, eşinin onsuz ne hale geleceğini de düşünerek kocası ölmeden ölmemelidir: *“Böyle diyordu fakat yine de eşinin ölmesine de inanamıyordu. Birincisi ona göre kadın dediğin erkeğinden sonra ölmeliydi.”* (Bağırov, 2007, 63).

“Doğma Ocak” hikâyesindeki yaşlı adam, kocası yanında olmadan gezmesini eşinin ölüm nedeni olarak düşünür. Kadının, kocasının yanından başka yere gitmesi, yaşlı adam tarafından kadının ölmesine sebep olarak görülür. Çünkü hikâyede kahramanın kendisinin de ifade ettiği gibi, dededen-babadan ona aktarılan örf adetlere göre kadın kapı kapı gezmez yani eşinin yanından başka bir yere gidemez: *“-Annen otursaydı benim yanımda, ölmezdi. Biz dededen-babadan böyle gördük, kadın dediğin kocasının yanında oturur, o kapı senin bu kapı benim gezmez.”* (Bağırov, 2007, 63). *“Köpeğin kızı eşinin yanında oturur” dedi.*” (Bağırov, 2007, 64).

3.2.1.2. Kadının Ailedeki Yeri ve Görevleri

Kadın, genç bir kız iken evlenip çocuk sahibi olduktan sonra sosyal hayat içerisinde farklı bir konuma ulaşır. O artık tek başına birtakım sorumlulukları üstlenen, gerektiğinde tek başına kararlar alan bir birey olur. Yüklenmiş olduğu bu sorumluluklar, özellikle çocuk sahibi olduktan sonra daha da artmaktadır (Ergeshkyzy, 2012, 27).

Aile içerisinde huzur ve düzenin devamlılığı için aile bireyleri, üstlerine düşen görevleri en iyi şekilde yapmalıdır. Erkek, evin yönetiminden sorumludur ve yönetimin baş mevkisi olarak kendini görür. Kadın ise erkekten sonra evin içinde geri kalan sorumlulukları üstlenen bireydir. *“Kadının aile düzenindeki mevkii, aile reisinden sonra olup, çocuklarına karşı mükellef olduğu büyük vazifeleri vardır”* (Şenler, 2017, 117). Tüm bunların dışında kendi istek ve arzuları vardır. Aslında bu açıdan bakıldığında kadının aile içerisindeki yeri çok önemlidir.

Çocuk olduktan sonra bir anne olarak sorumlulukları artan kadının özellikle çocuğun okula başlamasıyla birlikte sorumlulukları ikiye katlanmaktadır. Anne çocuğun eğitiminden sorumlu olmaktadır. Eşi bir baba olarak üstüne düşen sorumlulukları, görevleri yerine getirmeyince çocuğun okul hayatı ve gereksinimlerini kadın tek başına üstlenir (Süleymanov, 2007, 550).

Zaman içerisinde tüm etkenler karşısında değişime uğraması için birçok sebep olmasına rağmen Türk aile yapısı Batılı toplumlardaki aile yapısına göre kendini daha çok korumuştur. Türk aile yapısı, geleneksel yapı içerisinde çağdaşlığını da ekleyerek temel özelliklerini devam ettirmiştir. Türk aile yapısının bu özellikleri arasında kadının annelik rolü başta gelmektedir (Yaşar Ekici, 2014, 221). Kadının ailedeki yeri ve görevleri hikâyelerde şu şekilde verilmiştir:

“Gelin Ayakkabısı” hikâyesinin başkahramanı olan Ferec, bir eğitim sürecindedir. Eğitim sürecinde birtakım zorluklar yaşar ve bu yüzden yeterince eşi ile yeterince ilgilenemez. Ferec’in eşi Ülker, Ferec’in ilgisizliği karşısında her zaman sitemde bulunur. Aslında yapmış olduğu tüm bu sitemler yersiz değildir. Çünkü bir kadın olarak eşinden ilgi beklemektedir. Bir çift güzel söz bile onu mutlu etmeye yetecek iken Ferec bütün vaktini kitap okumaya, yazı yazmaya ayırmaktadır:

“Şaka... Şaka... Sen her şeye böyle diyorsun. Ama bu kollarınla yaptığın şakaya ne zamandan beri hasret kaldığımı kendin de unutmuşsun. Çok oldu yüreğimi güzelleştirecek bir çift sözünü duymuyorum? Ne zaman çocuk gibi eğlenmek istesem ya yazı yazıyorsun ya da kitap okuyorsun. Sevmek istediğim zamanlarda aptal makinene yapıyorsun. Sen önceleri defter kitaba sarılmadan önce beni istiyordun hem de deliler gibi... Hiç aklıma gelmezdi böyle buz gibi bir insana dönüşeceğin. Öyle sanıyorsun ki bu geçen yılları tekrar yaşayabileceğiz?” (Bagirov, 2007, 15).

“Köhne Kişi” hikâyesi, toplum içinde nam salmış, saygı duyulan insanların (Murat) sınırılması, hukuk organlarında hüküm süren adaletsizlikler ve hırsızlığa karşı isyandır. Bunun yanında bu hikâye aynı zamanda bir aşk destanıdır. Murat ve Karatel’in aşkını konu alan bir destandır. Elabbas Bagirov’un “Köhne Kişi” adlı hikâyesi, onun yazarlık hayatında önemli bir yere sahiptir. Çünkü daha yirmili yaşlardayken kaleme aldığı bu eser sağlam bir dil yapısına sahiptir. Nazım Muradov “Köhne Kişi” adlı hikâyeyi dil ve üslup açısından inceleyerek yazmış olduğu yazısında şunları dile getirmiştir: “Kendinde yakın ve uzak tarihin izlerini taşıyan bu dil, Elabbas’ın mensup olduğu Patlama Kuşağı (Türkiye’de 1946-1964 yılları arasında doğanlar) dilinden daha çok, onun eserlerinin, “ilk müellifi” olan, annesinin mensup olduğu neslin dilidir. Bu neslin dilinin, temsilcileri 1929-1939 yılları arasında dünyaya gelen, İkinci Dünya Savaşı’nın maddi-manevi, fiziki ve psikolojik sıkıntılarını daha çocuk iken çeken insanlardır ki Elabbas’ın annesi Şergiye Hanım, bu nesildendir. 1920-1930 yıllarında dünyaya gelen insanların oluşturmuş olduğu bu nesile

Bühran nesli denilmektedir. Elabbas'ın "Köhne Kişi" hikâyesinde (Şergiye halının dilinden) okuduğumuz bu dil unuttuğumuz, unutmaya yüz tuttuğumuz şirin bir halk dilidir" (Muradov, 2017, 2).

"Köhne Kişi" hikâyesinde, Murat aslında Gülab ile evlidir ve aynı zamanda Muhammed ile evli olan Karatel'e de âşıktır. Karatel'in eşi, ilgisiz biridir. Karatel'in eşinin ilgisiz olması, Murat'a âşık olmasına zemin hazırlayan sebeplerden biridir. "*O nasıl bizim yüzümüzü kara çıkardıysa İnşallah Allah da onun yüzünü iki cihanda kara etsin. Ama diyorum Sefti Allah hiç kimseye göstermesin. Yazık kız evleneli daha bir yıl bile olmamışken eşi askere gitmişti. Koca da bari koca olsa. Karısından önce yatan salak bir adamdı yazık, bütün bunlar Karatel değil de benim de başıma gelse ne yapardım bilmiyorum...*" (Bagırov, 2007, 437).

Murat gizli aşkı olan Karatel ve eşi Gülab arasında kalmıştır. Gülab da her kadın gibi eşinden ilgi beklemektedir. Fakat Murat, Karatel'e olan aşkıdan dolayı Gülab'a karşı oldukça ilgisizdir. Hikâyeden alınan aşağıdaki diyalog, Murat ve Gülab arasındaki bağların nasıl zayıfladığını açıkça ortaya koymaktadır. Gülab Karatel kadar genç ve alımlı olmamasına rağmen her kadın gibi eşinden ilgi beklemektedir. Eşinin ilgisizliği karşısında ise sitemlerde bulunmaktadır:

"-Muraaat!

-Huum?

-Zıkkım hım?

-Doğru mu diyorsun, -Murat canı gönülden onayladı.

Aradan bir süre geçtikten sonra Gülab'dan yine ses geldi:

-Muraaaaat!

-Hummm? –Murat yine akli başka yerde olan adamlar gibi keyifsiz keyifsiz mırıldandı.

-Ay Muraaat! Gülab ses seda tam kesilmeden bir daha seslendi.

-Ne diyorsun ya Gülab? –Murat'ın sesi bal gibi şirinleşti. Ne oldu Gülab?

-Ağıt diyorum, dert diyorum, verem diyorum... İnşallah hiç oğul yüzü görmeyesin.

-Ne diyorsun ya?

-Diyorum ki, her şey kibarlığından kırılır, adam kalınlığından. Senin hiç insanlığın yokmuş. Sen namertlerin en namerdisin.

-Murat sinsi sinsi mırıldandı.

-Seni ölme inşallah laftan anlamaz elinde kaldım senin.” (Bağırov, 2007, 440).

Kadın, düşmanı dahi olsa gün gelir hem cinsi ile dayanışma içerisinde olabilir. Bir kadının halinden diğer bir kadın anlar. İşte tam da bu anlamda “Köhne Kişi” hikâyesinin sonunda Karatel, Gülab’ın safında yer alır. Yani Karatel Murat’ın yaptıklarından dolayı Gülab’ın, kızlarıyla içine düştüğü duruma üzüлüp vicdan azabı çeker:

“Karatel kızın mırıldanmasından bir şey anlamasa da aşağı yukarı gidip gelişinden anladı ki mesele ciddi. Onu Gülab’ı çağırma mecbur eden tek şey olsa olsa bu olurdu. Bu sebepten dolayı başını kibleye doğru çevirdi ve canı gönülden:

-Ey yerin-göyün efendisi, dedi, -sen Gülab halaya bir oğul, bu kızlara bir erkek ver yarıktır. Ne zamandan beri sana yaptıkları bu duayı kabul et.

Gülab bu sözü Karatel’in dilinden yağmurlu bir günde duydu: “Bu utanç verici olaydan sonra hiç bir zaman insan içine çıkmaya cesaret edemiyordum, Gülab hala. Ama bilesin ki, daha neler var bu kulaklarımın duymadığı, sen kendin de görüyorsun benim hiç günahım yok. Senem’i de bu yüzden çeşmeye çağırtmıştım. Şimdi sen söyle bana ne yapmalıydım ki? Beni bu yüzden mi dövdün? Başımı bu yüzden mi direğe vurdun? Ben mi tutuyordum Murat’ı Gülab hala? Canımdan daha çok sevdiğim adamı ben mi ona verdim? Ona kıyanın kapısı vurulsun... Tandırı ateş, yüzü kırmızı görmesin... Allah’tan bir tek bunu isterim.

Gülab’ın en eski derdi sanki bir anda tazelenmişti: “Yakalansa bile ne olacak sanki, her insanın başına gelebilir. Beni üzen şu ki ben ne günah işledim de Allah bana bu derdi verdi? Şimdi derdimi anlatacağım tek bir dayanağım bile yok, bu yüzden tek umudum, dayanağım bu adamdır. Bir düşün ölsem bu yetimlerin sonu ne olacak. Amca yok, dayı yok ve hepsi de kız çocuğu... Beni bu altı kız çocuğu ile bıraktığı gün Allah’ın

onun canını alması lazımdı. Bunlardan başka hiç bir şeye üzülmüyorum, bir tek ortada kalan çocuklarımı düşünüyorum.” (Bagırov, 2007, 470-471).

Kadının aile içerisinde eşine olan sadakati çok önemlidir. Öyle ki eşi tarafından terk edilen bir kadın yine eşine duyduğu sadakatten dolayı dul değil hala evli sayılır. Eşsiz kalan kadın, tüm zorluklara tek başına göğüs germek zorundadır. “Köhne Kişi” hikâyesinde Karatel, eşi gittikten sonra ona gelen bütün elçileri, eşi gelip onu boşamadan kabul etmeyeceğini dile getirmektedir: *“Peşimden görücü yollamak gibi bir fikri varmış ben bırakmadım, el âlem bize gülerdi. Kocası olan kadına görücü gelindiği nerede görülmüş.”* (Bagırov, 2007, 478).

Karatel bir süre sonra Murat ile olan aşkının, kadınlığına yakışmayan bir davranış olduğunu anlamıştır. Yapmış olduğu hatadan dolayı bir süre vicdan azabı çeker ve bunu Gülab ile olan yüzleşmesinde de bir bir dile getirir. Çünkü o, küçük yaşta yaşamış olduğu bu gizli aşkın geç de olsa hata olduğunu anlar. Bu yüzden Gülab tarafından affedilmeyi bekler: *“Biliyorum, bizim kadınlarımızın yapmadığı, kadınlığa yakışmayan, hoş olmayan kötü bir şey yaptım. Bunun için belki de en ağır cezayı hak ettim. Ama geç de olsa bu yanlışımın farkına vardım. Her şeyden önce ben de bir insanım ve herkes gibi bu ömür bana da bir kereliğine verildi.”* (Bagırov, 2007, 480).

“Göz Muncuğu”, öğrencilerin saf ve temiz sevgisinin hikâyesidir. Hikâyenin kahramanı âşıktır ve âşık olduğu kızın zekâsına hayrandır. Ona göre, karşıdaki bir şeyleri dile getirmeden onun ne demek istediğini anlayan kadınlar, hayran olunası kadınlardır: *“O, ayağımı yere sürdüğümü hissetti ve belli ki gitmek gerektiğini anladı. Öyle şeyler var ki, onları yalnız erkeklerin yaptığını bilen kadınlara aşk olsun! Yaşasın kadınlar ve yine kadınlar! Yüreğimde sonsuz sevginin alkışları, küçük adımlarla uzaklaşan kadınlara Turac’ın ayağının altında yumuşak karın hafif hafif gelen sesinden baka hiçbir hissetmiyordu.”* (Bagırov, 2007, 252).

3.2.1.3. İki Eşlilik veya İkinci Eş

Önceki başlıklar altında eş ve eşler arasındaki sadakatin öneminden bahsedildi. Bu sadakat sadece kadının üstlenmiş olduğu bir görev değildir. Aynı zamanda erkekte de eşine karşı olan sevgisinden dolayı sadık olması beklenir. Fakat bazı durumlar veya bazı aile yapılarında ikinci eş veya iki eşli yaşam hoş karşılanan bir olgudur. İkinci eş genellikle erkeklerin, hanımlarının vefatından sonra yalnızlığa ve kadınsız bir yaşama

dayanamayarak başvurmuş oldukları bir durumdur. Erkek, dışarıdan bakıldığında her ne kadar kadını yöneten biri olarak görülse de aslında bir kadına muhtaçtır. Kadın, tek başına yaşam sürmesine ve ihtiyaçlarını bir erkek olmadan yürütebilmesine rağmen bazı erkekler, bir kadının kontrolü olmadan ihtiyaçlarını gidermekte zorluk çeker.

Osmanlı toplumu üzerinde yapılan çalışmalarda, özellikle çocuksuz ailelerde ya da çok çocuk sahibi olmak isteyen ailelerde iki ya da üç eşliliğin görüldüğü tespit edilmiştir. Fakat iki eşli ailelerin birçoğunda hala çocuksuzluk söz konusudur. Çocuksuzluk hali, tek eşli evliliklere göre iki eşli evliliklerde daha fazladır. Bu da çocuksuzluk hali tek sorumlusunun kadın olmadığının göstergesidir (Aile Araştırma Kurumu, 1992).

Yukarıda bahsedildiği gibi, özellikle çocuk sahibi olma arzusu iki eşliliğe iten sebepler arasındadır. Ayrıca soyun devamlılığını sağlayacak olan bir erkek çocuğuna sahip olma isteği de ikinci eşe yönelten başka bir nedendir. Elabbas Bağirov'un "Köhne Kişi" adlı hikâyesinde de Murat'ın altı kız çocuğu olmasına rağmen bir erkek çocuğa sahip olma arzusu, onun Karatel ile gizli bir aşk yaşamasına sebep olmuştur.

"Doğma Ocak" hikâyesinde yaşlı adam ikinci bir eş ile evlenecek kadar kendini sağlıklı görüyor, fakat ikinci eş gibi bir düşüncesini sadece ilk eşinin rızası doğrultusunda gerçekleştirebileceğini söylüyor. Burada ikinci kez evlenmede ilk eşin rızasının önemli olduğu dile getirilmektedir:

"Bir hafta sonra adam tekrardan hastalandı yatağa düştü ancak geç de olsa toparlanıp ayağa kalktı. O doğaya hükmeden adamdı. Kendine güveniyordu, daha yaşayabilirdi ve hakikaten yatıp kalkıp sağlıklı bir şekilde yiyordu. Hiç kimse onun ellisinden sonra yaşayacağına inanmazdı. Bazen şehre gelen dostlarıyla görüştüğünde dostları ona: 'Maşallah sanki annenden yeni doğmuşsun' O da cevap olarak gülerek: Hanım evet desin ona bir günde getiririm sabah ona bir günü getiririm. Dönüp Tavat kadına göz kırparak, bir sözü bir birini tutmaz ki!" (Bağirov, 2007, 68).

Aşağıda, "Göz Muncuğu" hikâyesinden alınan bölümde, babasız büyüyen çocukların sitemi dile getirilir. Eşlerin anlaşamaması ve bu yüzden ayrılmaları aslında en çok da arada kalan çocukları derinden etkiler. Ayrılıktan sonra arada kalan çocuklar her zaman bir tarafı eksik olarak büyür. "Göz Muncuğu" hikâyesi bir nevi, babasız büyüyen çocukların hikâyesidir. Hikâyenin kahramanı, anne ve babasının ayrılığından sonra annesi ile yaşayan ve bu yüzden baba sevgisinden mahrum büyüyen bir çocuktur. Baba sevgisi

ona göre sadece arada bir sokakta karşılaşıldığında başının okşanması ve bir bakkala sokulup kendisine birkaç parça eşya alınmasından ibarettir:

“Başka hiç kimseye hatta babama bile selam vermiyorum. Çünkü o, artık bize bakmıyor. Şimdi kendine komşu köyden genç bir kadın almış. Annemin inadına, kadını her gün gelin gibi giydirip o köy senin bu köy benim gezip duruyorlar. Kadın benden birkaç yaş küçük, insandan başka her şeye benziyor. Ayrıca dört beş tane de çocuğu var. Babamla ara sıra sokakta karşılaştığımızda başımı okşuyor, onlara neden gitmediğim, soruyor. Ne olmuş dünyanın sonu mu gelmiş? Orda da benim kardeşlerim var bunu neden anlamak istemiyorum ki? İnsafen bazen beni Misiri'nin dükkânına götürüp bir şeyler aldığı da oluyor. Eve bir şey lazım mı diye de soruyor. Neden susuyorum? Ben evimizin eksiklerini ona söylemeyeceksem kime söyleyeceğim. Çoğu zaman da eli kolu dolu gelse de kabul edemiyorum. Kendi de iyi bilir ki beni bu şekilde kandıramaz. Bu tarz hilelerle annemle uzaklaşıp ona gitmem. Bu yüzden babama selam vermektense köpeğe selam vermeyi tercih ediyorum.” (Bagırov, 2007, 243).

“Köhne Kişi” hikâyesinin başkahramanı olan Murat, Karatel ile yaşamış olduğu yasak aşkın yanlış olduğunu anlar. Murat, ilk eşi olan Gülab'a, yaptığı yanlışlardan bahseder ve affedilmeyi bekler. Aslında Karatel'e olan aşkın tamamen yasak aşk olduğu için ona daha arzulatoryıcı geldiğini dile getirir. Fakat aynı zamanda tüm bu itiraflarına rağmen Gülab'ın ona inanmayacağını da farkındadır: *“-Oraya buraya gitmeme bakma sen, kendin tanıyorsun beni. Tamam, kabul ediyorum tuzaktaki yem tatludur, ama sen bu dünyada ki her şeyden daha önemlisin ve de önemli olarak kalacaksın. Ne yapmak lazım, bu da bir işti geldi başıma. Şimdi Kur'an'a el bassam da bana inanmazsın ama sinirin geçtikten sonra tüm bunların ne demek olduğunu adam gibi anlıyorum...”* (Bagırov, 2007, 453).

3.2.1.4. Mahremiyet

Eşlerin birbirlerine duygularını, düşüncelerini, ihtiyaçlarını, hissettiklerini açıkça dile getirmeleri, ikisi arasındaki bağın daha da kuvvetlenmesine yardımcı olacaktır. Evlilikte eşler, aralarındaki sorunları başkalarına hissettirmeden kendi aralarında çözmeye çalışır. “Kol kırılır yen içinde kalır” kalır sözü, özellikle Türk kadınları tarafından aile yaşantısındaki sorunları çözmede esas alınır. Yani şöyle ki birbirlerine yakın olan

insanların aralarında oluşabilecek sorunları yine bu insanların kendi aralarında konuşarak çözmeye çalışması ve çevreye belli etmemesi esas alınır.

Aileler, yani içinde yaşadığımız evler aslında dış dünyaya karşı olan mahremiyet alanlarımızdır. Bu sebeple özellikle İslam dininde, aile içerisindeki mahremiyeti bozacak her türlü davranış dinimizce reddedilmiştir. Bu mahremiyeti vurgulamak adına Nur suresi 27. ayette “Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin...” buyrulur. Bu ayette de anlaşılacağı üzere kişilerin ailelerinin mahremiyetini bozmamaları emredilir (Görgülü, 2015).

Aile içerisinde ailenin her ferdi özel bir yere sahiptir ve bu yüzden her ferdin kendine ait özel bir alanı bulunur. Ailenin büyükleri olarak anne ve babalar kendilerine ait özel alanlar belirlerken ailenin diğer üyelerine ait alanları da vermelidir. Aile içerisindeki mahremiyetin korunabilmesi için anne ve babaların çocuklarının kişisel ihtiyaçlarını giderebilecekleri alanları temin etmeleri bu mahremiyet eğitiminin başında gelir (Görgülü, 2015).

Elabbas Bağirov birçok hikâyesinde, aile içerisinde karı-koca arasındaki mahremiyet konusunu ele alır. Eşler aralarındaki sorunları herkesten uzak sadece onların bulunduğu alanda özgürce konuşurlar. Aşağıda ismi geçen hikâyelerdeki kahramanların da kendilerine belirledikleri uygun alanlar yatak odalarıdır.

“Köhne Kişi” hikâyesinde Gülab ve Murat arasında geçen bir sorunun Murat, herkes arasında değil yalnızken çözülmesi gerektiğini dile getirir. Murat’ın eşiyle baş başa kalıp sorunu çözebileceği alan olarak yatak odasını tercih ettikleri görülür. Hikâyede Murat’ın yukarı diye belirttiği yer, eşi ile kendine bir ait bölge olan yatak odasıdır: “-*Sinirlenme ayıptır, bakıyorlar. Ne kadar sabırsız olmuşsun. Kalk yukarı gidelim ne sözün varsa gece tek iken söylersin.*” (Bağirov, 2007, 476).

“Doğma Ocak” hikâyesinde yaşlı adam, eşi ile aralarındaki sorunu ulu orta konuştuğu için karısına kızar ve bu tür şeylerin herkes uyuduktan sonra yatak odasında konuşulması gerektiğini dile getirir. Karısına bu uyarıyı yapmak için ailenin mahremiyeti adına yaşlı adam baş başa kalmayı beklemiştir. “-*Sen niye böylesin, kadın? –Yatma zamanı odada kendilerinden başka hiç kimse olmadığında o, 64 yaşındaki Tavat kadına sordu, - Senin itibarın buraya kadar mıymış?*” (Bağirov, 2007, 68).

3.2.1.5. Aldatma

Eşler arasında karşılıklı sevgi ve saygı önemlidir. Fakat bunun yanında birbirlerine olan sadakati çok daha önemlidir. Çünkü aileyi bir arada tutan, onların huzurlu ve mutlu yaşamalarını sağlayan en önemli hususlardan biri sadakattir. Eşlerin karşılıklı güven içinde hayatlarını idame ettirmeleri o ailedeki huzurun devamlılığını sağlar. Tabi ki “sadakət” denilince akla sadece cinsel manada aldatma gelmemelidir. Eşler arasında güveni sarsacak her türlü davranış aldatma olarak düşünölmelidir. Eşler her konuda birbirlerine sadık olmalı, yalandan uzak durmalıdır. Yalan söylemek kadar bir gerçeği gizlemek de sadakati zedeleyen undurlar arasındadır. Bedenen aldatma ise sadakati tamamen ortadan kaldıran aldatmanın en uç noktası olarak görölür.

“Köhne Kişi” hikâyesinde Gülab, eşi ile gizli aşk yaşayan Karatel’le bir çeşme başında su doldururken karşılaşır. Gülab, eşinin onu aldattığına dair dedikoduları Karatel’in duyacağı şekilde yalanlamaktadır. Bu olay karşısında Karatel çok utanır. Aslında bakıldığında eskiden annelerimiz, eşleri onları aldatsa bile yine onu korumak dışarıya sanki hiç bir şey yokmuş ve söylenenlerin hepsi yalanmış gibi göstermeyi tercih ederlerdi. Çünkü onlara göre bu, ailelerinin birliğini ve beraberliğini bozmamak adına göstermiş oldukları bir sadakat nişanesidir. Gülab da her şeyi bilmesine rağmen çevreye hiç bir şey olmamış gibi gösterip ailesini korumaya çalışır:

“-Ne bileyim belki de, deyip genellikle o düşüncede olduğunu söyledi. Karatel de umumiyetle o fikirde olduğunu gösterdi. Sonra güle güle konuştu: -Neyse onu bırakalım bir şey diyeceğim. Geçen gün çeşmeden geliyorum bir de baktım Gülab hala... Diyorum, gülüyorum, kızlarla şakalaşıyorum ki ne yaptığını göreyim diye. Geldi pat diye tam gözlerimin içine baktı. Hal hatır sordu, keyfimin nasıl olduğunu öğrendi. Bana duyura duyura; bir çocuk annesi yanında olmayınca ne yapıyorsa adam da eşi yanında olmayınca onu yapıyor. O nasıl bir yalandır öyle kara İbrahim’in bahçesinde öğretmenle adımı çıkarmışsın. Kadın kısmının namusu sütünden beyaz sütünden temiz olmalı. Ölseym ondan daha iyiydi. Biraktım kaçtım. Korktum, daha bir şey diyecek diye, utanmaktan öldüm. Leğenimi de kızlar arkamdan getirmişler.” (Bağırov, 2007, 444).

Aslına bakıldığında bu hikâyede sadakatin en büyüğünü Gülab gösterir. Murat’ın ona karşı olan ilgisizliği ve en sonunda onu aldatmasına rağmen Murat ile bağını çocukları için koparmaz. Tam da eski Türk kadınlarının yaptığı gibi, bir kadın olarak eşinin yaptığı

hataya rağmen evini ve çocuklarını terk etmeyip her şeyle tek başına mücadele etmeye devam eder: “-Şimdi beni çocuklarla mı korkutuyorsun? -Aklın yerinde değilse ve sağlıklı düşünemiyorsan tamam senin dediğin olsun. Ama sen de buralarda ben erkeğim diye dolaşma. Ben çocukları ne olursa olsun büyütürüm. Ama sana tek sözüüm var bir gün gelersen eğer geri ben o zaman ne yapacağımı biliyorum..” (Bağirov, 2007, 453).

3.2.1.6. Zorla Yapılan Evlilikler

Zorla evlendirme, eskiden çok sık karşılaşılmış olduğumuz bir evlilik türüdür. Eşler, kendi rızaları alınmadan aile büyükleri tarafından verilen bir karar ile evlenmeye uygun görülür. Çünkü aile büyüklerine göre evlilikte keramet vardır. Yani evlendikten sonra eşlerin birbirlerini sevebileceklerine inanırlar.

Çok genç yaşta hatta çocukluk döneminde yapılan, daha doğrusu yaptırılan evlilikler çocuk istismarı olarak nitelendirilir. Daha henüz çocukluk çağına olan ve birtakım ruhsal ve fiziksel gelişimlerini tamamlamayan çocukların evlendirilmesi onları psikolojik olarak etkilemektedir. Bu evlilikler onların istekleri dışında verilen kararlar doğrultusunda yapıldığı için zorla yapılan evlilikler olarak bilinir (Özcebe ve Biçer Küçük, 2013, 87).

Zorla yapılan evlilikleri, özellikle kız çocuklarına yapılan istismarın çok olduğu, erkek çocuğuna kız çocuğuna göre daha fazla değer verildiği, kız çocukların aile içerisinde yük olarak görüldüğü toplumlarda daha çok görülür. Yük olarak görülen kız çocukları erken yaşta evlendirilerek bu sorumluluğu başkasına yüklemek amaçlanır. Ailenin maddi durumunun iyi olmaması da aileleri buna iten sebepler arasındadır (Yakıt ve Margirit Coşkun, 2014, 6).

Erken yaşta evliliklerin veya zorla yapılan evliliklerin belli başlı sebepleri vardır. Kız çocuklarının evlilik düşüncesi ile yetiştirilmesi ve evlenmemeleri halinde “evde kalırsın”, “bahtın kapanır”, “yaşın geçerse seni kimse almaz”, “bir an önce evlen ve çocuk yap” gibi sözlerle yapılan baskılar, bu sebeplerin başında gelmektedir (Özcebe ve Biçer Küçük, 2013, 87).

İşte “Köhne Kişi” hikâyesinde Karatel’in, abisinin zoruyla Muhammed adında biri ile evlendirilmesi de buna örnektir. Karatel, Muhammed ile abisinin isteği üzerine evlenir. Fakat zaman geçmesine rağmen Muhammed’i hiç sevemez. Daha bir yıllık evliyken

Muhammed'in askere gitmesi de bunun tuzu biberi olur. Karatel, evliliğinden ve evlendiği eşinden bulamadığı mutluluğu başkasında arar ve bu kişi Murat olur. Ona göre tüm bunların sorumlusu, onu zorla istemediği biri ile evlendiren abisidir:

“Orada bir anda başıma taş düştü ki karınla sana uydum. Aklımda hala beni dile tuttuğun o günler. Diyordun ki eğer Muhammed'e kocaya gitmezsen, eskilerin dediğine göre seni dama basarlar. Böyle oldu bak, sen bile bile kendi çıkarları uğruna benim hayatımla oynadın. Düşünmedin ki, kedi bile, onu duvara kısırdığında bir gün kaçıp adamın yüzünü cırmıklar. Hadi öldür, öldür beni ne duruyorsun, niye öldürmüyorsun?” (Bagırov, 2007, 451).

3.2.1.7. Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar

İlkel, avcı toplayıcı toplumlarda, kadınların ekonomik etkinlikler de dâhil olmak üzere birçok alana aktif olarak katıldığı, ataerkil aile yapılarından ziyade anaerkil aile yapısı söz konusudur. Yani henüz kadın erkek eşitsizliği söz konusu değildir. Zaman içerisinde ateşin bulunmasından sonra birçok iş alanlarının oluşması, kadını gündelik hayat içinde erkeğe bağımlı kılmıştır (Zengin ve diğerleri, 1983, 30).

Kadın ve erkek arasında birçok farklılıklar bulunmaktadır. Aslında bu farklılıklar daha doğar doğmaz ortaya çıkar. Kız bebek dünyaya geldiğinde bir nevi duygusallığı, masumiyeti temsil eden pembe renkli kıyafetler tercih edilirken; erkek bebek dünyaya geldiğinde ise pembeye göre daha soğuk olan mavi renkte kıyafetler tercih edilirken; erkek bebek dünyaya geldiğinde ona pembeye göre daha soğuk ve ciddi bir renk olan mavi kıyafetler tercih edilir ki daha ağır, oturaklı, ciddi, duygularını yansıtmayan bir birey olarak yetişsin. İşte o andan itibaren kadın ve erkek arasındaki farklar gittikçe çoğalmaya başlar. Kadın daha duygusal iken erkek daha soğukkanlı bir yapıya sahip olur. Kadın, duygu ve düşüncelerini daha çabuk dile getiriyorken erkek, duygularını kendi içinde yaşamayı tercih eder. Tüm bunlardan dolayı erkek daha sert bir yapı, kadın ise daha kırılğan bir yapıya sahip olur. Erkek ve kadın, aynı olayı çoğu zaman birbirinden farklı tepkilerle karşılarlar.

Kadınların hem doğuştan gelen fitratları, hem yetiştirilme tarzları, hem toplumun kadından beklentileri, hem de toplumun kadına bakışı kadınla erkek arasında birçok farklılığa sebep olmaktadır. “Kadın ile erkeğin yasa karşısında eşit olması, henüz yaşamda eşit olduğu anlamına gelmez” (Marx, Engels ve Lenin, 2008, 237).

“Göz Muncuğu” hikâyesinde okulun ilk açıldığı günü anlatan kahramanımız okulda kız ver erkek öğrenciler arasındaki birtakım farklılıklardan bahseder. Okulun girişinde müdürün yaptığı konuşmadan sonra erkek öğrencilerin sadece kartopu oynamakla yetindiğini, kız öğrencilerin ise sınıfa geçip yaşananların kritiğini yaptıklarını dile getirir:

“Önce müdürümüz sonra öğretmen ve veliler hemen ardından ise öğrenciler ve okulda çalışanlar kendi arzu ve isteklerinden bahsediyorlar. Konuşma bittikten sonra r sınıf biz erkekler kısa bir müddet de olsa kartopu oynamaya çıkıyoruz, kızlar ise içerde kalıp biraz önceki katılımcıların, bilhassa kızların dedikodusunu yapıyorlar, ya da genel gidişatı müzakere ediyorlar. O böyle konuştu, bu böyle yaptı, bilmem ne bilmem ne!” (Bağirov, 2007, 247).

“Göz Muncuğu” hikâyesinde kadın erkek arasındaki fark, bu defa bir öğretmenin sevdiğine yazmış olduğu aşk mektubu aracılığı ile verilir. Mektubu yazan bayan öğretmen, aşkın ve sevginin kadınlara göre erkeklerde daha ağır yaşandığını dile getirir. Kadın daha çabuk bu duyguyu yaşar iken erkeklerde ise kadınlara göre bu sürecin daha ağır ilerlediğinden bahseder:

“Bilsen, nasıl büyük sevinçler içerisindeyim, dünyanın neresinde olursan ol, şu dakika yalın ayak, başı açık çocuk gibi yanımda yürüyorsun. Ben zamandan beri gönderdiğin mektubun ne yolunu gözliyordum. Yalnız şimdi anladım ki sevgi denilen duygu erkeklere göre kızlarda daha erken uyanıyormuş. Ey insafsız, yoksa benim gözüümü bu zamana kadar yollarda koymazdın. Sen susuyordun, hep susuyordun. Ancak geç de olsa sonunda arzuların yeşerdi. Doğrusu gerçekten bilmiyorum, erkek nasıl arzuluyor, ama kızlar bu konularda erkeklere göre daha farklıdır.” (Bağirov, 2007, 250).

“Köhne Kişi” hikâyesinde kadın ve erkek arasındaki fark bu defa duygusallık yönüyle bize aktarılır. Erkekler ağlamaz, diye bilinen klasik bir söz vardır. Burada Murat, bir olay karşısında ağlar ve Karatel’e erkeklerin kolay kolay ağlamadığını söyler:

“-Karatel, sen ölmeyesin inşallah sonunda beni de ağlattın. Erkeklerin yüreği taş olmuş diye duyardım. Söyle bakalım, ne oldu sana?” (Bağirov, 2007, 456).

“Köhne Kişi” hikâyesinde kadın ve erkek arasındaki farklılıklar başka bir açıdan verilir. Hikâyeden yapılan alıntıda, kadının erkeğe göre daha sadakatli olduğu anlaşılır: *“Karısı öldüğü günden beri bir gözü sende, yaman yatmışsın göğsüne. Beni her*

gördüğünde seni soruyor. Arkandan elçi yollamak gibi bir düşüncesi de vardı, el âlemi bize güldürme diye izin vermedim. Nerde görülmüş kocası olan kadına elçi yollandığı. Kocasının gelmesini bekliyor, bakalım kocası onu boşuyor mu, düşüncesi ne?” (Bağirov, 2007, 478).

3.2.1.8. Baba ve Çocuk Arasındaki İlişki

Otoriter anne ve babadan oluşan aile tipinde, anne ve babalar itaate önem verirler. Otoriter olarak çocuğun her türlü hareketini kontrol altına alırlar. Çocuğun yanlış hareketleri, bu anne ve babalar tarafından genellikle cezalandırılır. Çocuk, yaptığı yanlış değil de yaptıklarından dolayı anne ve babasından aldığı cezayı daha çok hatırlar. Hatasını tekrarlamamasının sebebi de yaptığı yanlışın farkında olması değil, o cezayı bir daha almak istememesidir. Bu otoriter aile tiplerinde büyüyen çocuklar, genel olarak hayatlarının geri kalan kısmında da sürekli kendilerini birilerinin yönetmesine izin verirler (URL-4, 2017).

Geçmişteki baba modeli, aile içerisinde genellikle daha otoriter ve seviyelidir. Baba, evin geçimini sağlamak için para getirmekle görevli olan kişidir. Aile içerisinde baba, genellikle destekleyici, mücadeleci, evlatlarına örnek oluşu ile bilinir. Baba, her ne kadar bir anne gibi çocuğuna sevgisini gösteremese de en az bir anne kadar koruyucu, kollayıcı ve sevgi doludur. Özellikle kız çocuklarının gözünde baba bir kahraman ya da ilerde evlenmek istediği insana model teşkil etmektedir. Kız çocukları aile içerisinde en çok babaya düşkün olur. Erkek çocukları, kız çocuklarına göre babayı daha çok kendilerine rol model olarak alırlar.

Elabbas Bağirov, “Köhne Kişi” hikâyesinde Murat’ın çocuklarına karşı olan sevgisinden biraz bahseder. Burada, çocukları uyuduktan sonra çocuklarını sadece uzaktan yüzlerini izleyerek onlarla hasret gidermektedir. Üstü açılan kızının yorganını düzeltmesi, bir çocuk gibi onların yanlarına kıvrılıp uyuması, bu otoriter babadan çoğu kez beklenmeyen bir harekettir. Aslında Murat’ın bu hareketi, onun sevgi dolu bir baba olmasından ziyade çocuklarına ve eşine karşı olan mahcubiyetinden kaynaklanmaktadır:

“Gece yarısını geçtikten sonra Murat eve döndü. Kapıyı kapatmak ya aklından çıkmıştı, ya da Gülab bunu bile bile yapmıştı. İçeri girip eşinin ve çocuklarının uykuda olduğuna tam emin olduktan sonra hiçbir şey yapmadan sadece çocuklarının yüzlerini seyretmeye başladı. Öyle bir bakıyordu ki sanki çocuklarını doğduğundan beri ilk kez

görüyordu. Her zamanki gibi kızının üstü yine açılmıştı. Yorganı çekip düzelttikten sonra uzun bir müddet çocuk gibi dizlerini kırıp sağır dilsiz bir şekilde eşinin yastığının yanında oturup kaldı. Seslenip onu uykusundan uyandırmak istiyordu. Ama nedense cesaret edemiyordu. Bir anda Gülab yerinde kıpırdamaya başladı, yorgana büründü ve Murat o an anladı ki ne uyuması Gülab belki de yerine girdiğinden beri uyanıktı. Murat sakince konuşmadan onun yanına uzanıp ona sarıldı ki Gülab'ın konuşmak gibi bir düşüncesi varsa hiç konuşmasın” (Bağirov, 2007, 439).

“Doğma Ocak” hikâyesinde hikâyenin başkahramanı olan yaşlı adam, eşi öldükten sonra oğlu tarafından köyünden alınıp şehre götürülmek istenir. Bu yüzden sürekli, oğlu ile bir tartışma içine girer. Aslında oğlunun tek amacı, babasının bir destekçi olarak onun yanında olmasıdır. Yaşlı adam bir baba olarak çocuklarının yaşları ne olursa olsun, onları hala daha küçük olarak görür. Çocukları şehirde yaşamaya başladığından beri her gece uyurken dahi onları düşünür. Bir baba olarak onların orada maddi olarak iyi olduklarını bilmesi onu, az da olsa mutlu eder:

“Yaşlı adam, atmış dokuz yaşındaydı. O an gözlerini kapatıp bir daha açmasa bile üzülmezdi: Her şeyi yaşamış, güzel bir ömür sürmüş bir adam idi. Ömrünün topu topu altı yılını burada yani çocuklarının yanında geçirmişti. Ömrünün geri kalan atmış üç yılının tam kırk sekiz yılını da dağda çobanlıkta geçirmiş, yazın yaylada, kışın kışlakta yaşamıştı. İki kızı, iki oğlu vardı. Çocukları şehre okumak için gitmişti ve bir daha da geri dönmemiştiler. O yıllarda yaşlı adam başına geleceklerden habersizdi. Bilmiyordu ki ne yapıp edip bir gün onu kuş gibi buralardan uçuracakları bir zaman gelecekti. Çocuklarının şehirde kalmasından dolayı yatağına yatsaydı bile uyuyamazdı. Fakat gün geldi buna bile alıştı. Çocuklarının orada geçimlerinin iyi olduğunu duyunca sevindi, anladı ki artık orası onlara vatan olmuştu.” (Bağirov, 2007, 65).

3.2.1.9. Ailede Anne Figürü

Aile bireyleri içerisinde anne çocuğunun eğitiminde ilk sırada gelmektedir. Anne ve çocuk ilişkisinin temel göstergesi sevgidir. Anne, her zaman çocuğuna sevgisini belli etmelidir. Çünkü çocuk, anne tarafından sevildiğini hissettiği zaman annenin isteklerini daha çabuk algılar ve yapar. Anne çocuk ilişkisi doğumdan itibaren başlamaktadır. Yeni doğan bebeğin bile anne sevgisini yeterince alması, yeme içmesi kadar önemlilik arz

etmektedir. Çocuk, anneden almış olduğu sevgi ile birlikte kendini daha da güvenli hissetmektedir (Özensel, 2004, 80).

Aile içerisinde görev paylaşımına bakıldığında sembolik olarak babaya dış işlerinden sorumlu bakan, anneye ise iç işlerinden sorumlu bakan denebilir. Kadın aile içerisinde bütün sorunları çözen, hem eşi hem de çocuklarının tüm ihtiyaçlarını gideren kişidir. Bir çocuk için anne, gözlerini dünyaya açtığı andan itibaren ilk gördüğü kişidir ve âdete güven abidesidir. Aslında baba daha çok otoriteye sahibi gibi görülse de anne, çocuklar üzerinde daha çok otoriteye sahiptir. Çünkü çocuklar ile en çok vakit geçiren ve onların eğitiminde en çok rol oynayan kişi olarak çocuklar üzerinde daha fazla rol oynamaktadır.

Bir annenin, çocuğu ile arasındaki ilişki, çocuğun hayatının geri kalanını da şekillendirmektedir. Bu yüzden psikologlar özellikle çocuğun 0-6 yaş aralığı üzerinde dururlar. Çünkü bu yaş aralığı onların çocuğun, ailesiyle vakit geçirdiği dönemi kapsamaktadır (Çiftçi, 1991, 3).

Annenin çocuk üzerindeki etkisini Elabbas Bağirov “Göz Muncuğu” adlı hikâyesinde şu şekilde verir: Hikâyenin kahramanı sevgilisine mektup yazar. Mektup yazarken doğal olarak günün en sessiz saati olan, evin fertlerinin uyuduğu anı seçer. Kız, hissettiklerini kâğıda dökerken acele eder. Çünkü annesinden gizli yazmış olduğu bu aşk mektubunu annesinin fark etmesinden korkar. Burada aslında anne kız arasındaki ilişkinin ne kadar mesafeli olduğunu ve annenin kız üzerindeki etkisini anlamaktayız:

“Geç oldu, saat üçe yedi var. Eğer Çarşamba akşamı gece saat birde kapımızın aşağısına gelersen, görüşe biliriz. Başka zaman seninle buluşmam. (Biz bu hareketin anlamını çoktan öğrendik. Annemin beni gözünün önünden ayırmamasının sebebini doğal olarak anlıyorum). Dediğim saatte görüşemezsek, birbirimizi Ay ile Gün gibi ebediyen kaybederiz. Ay aman annem yatağında kıpırdamaya başladı. Görüşürüz...” (Bağirov, 2007, 251).

3.2.1.10 Ailede Baba Figürü

Bir önceki başlık altında ailede annenin rolünden, çocuk eğitiminde annenin öneminden bahsedildi. Fakat aynı zamanda aile içerisinde ve özellikle çocuğun eğitiminde anne kadar, baba da önemli bir yere sahiptir.

Çiftçi (1991)'ye göre: “Babaya bağlılık çok değişik bir duygudur. Anne, içinden çıktığımız yuvadır. Baba böyle bir yuva özelliği gösteremez. Aynı zamanda babanın yaşamın ilk yıllarında çocukla az bir ilgisi vardır. Bu ilk evrede babanın, çocuk için önemi, anneninkiyle karşılaştırılmaz. Oysa baba, doğal dünyayı göstermezse de, insan varlığının öteki kutbunu oluşturur. Baba, çocuğun öğretmenidir, ona dünyaya açılan yolu gösteren kişidir. Kanun, düzen, disiplin, düşünce gezip dolaşma gibi evreni baba gösterir. Baba sevgisi koşula bağlı bir sevgidir, temel ögesi: Seni seviyorum, çünkü beklediklerimi yerine getiriyorsun, görevini yapıyorsun ve bana benziyorsundur”.

Baba, çocuğun kendisini rol model almasından dolayı önemlidir. Aile içerisinde baba, uygun davranış biçimlerinde kendince kesin bir tavır takınırsa kız ve erkek çocukları üzerinde davranış farklılıklarını oluşturma konusunda anneden daha ağır basabilir. Aile içerisinde babanın yokluğu ya da ilgisiz bir babanın olması, o ailede büyüyen çocukta birtakım davranış bozuklukları oluşturabilir. Babanın aile içindeki görevi genellikle evin maddi gereksinimlerini karşılamaktır. Bütün gününü dışarıda çalışarak geçiren baba eve geldiğinde çocuklarıyla ilgilenememektedir. Bu durum çocuğun sürekli anne ile vakit geçirmesine sebep olmaktadır. Hatta bazı erkek çocuklar anne ile kendilerini özdeşim içerisine alarak anneleri gibi olamaya çalışabilirler (Özensel, 2004, 81-82).

Aile içerisinde baba figürünü Elabbas Bağirov “Göz Muncuğu” hikâyesinde babasız büyüyen Turac ve arkadaşının hayatlarında var olan boşluk üzerinden verir. Turac’tan önce doğan bütün çocuklar vefat eder. Turac, doğduktan sonra ise babası trafik kazası sonucu hayatını kaybeder. Turac, babasını hiç görmeden büyür. Baba duygusunu tatmadığı için aslında bir babanın eksikliğini fazla hissetmez. Turac’ın annesi, Turac’a babasızlığı tattırmamak adına hem anne hem de baba görevini üstlenir:

“İzzet halanın eşi yok. Bu demek oluyor ki Turac ’ın da babası yok. Turac bu güzel kadının, annemin tabiri ile yedi çocuktan sonra hayatta kalan tek evladıdır. Turac ’dan önce dünyaya gelen çocukların hepsi şu an köyümüzün mezarlığında... Turac doğduğunda babası trafik kazasında ölmüş. Aslında ben ve Turac babasızlığın ne olduğunu bile bilmiyoruz. Gözümüzü dünyaya açtığımızdan beri evimizi babasız görmüşüz ve böyle büyüüp almışız.” (Bağirov, 2007, 244).

3.2.1.11. Ailede Çocuğun Yeri

Azerbaycan aile yapısı üzerine yapılan araştırmalar sonucunda mutlu bir aile olmanın temel şartı çocuk sahibi olmaktır. Günümüz Azerbaycan'ında da hala aile içerisinde çocuk, önemli bir yere sahiptir. Azerbaycan aile yapısında çocuğa verilen değer ile ailenin ekonomik durumu özdeşleştirilmiştir. Araştırmalar doğrultusunda; çocuğun aileyi tamamlayıcı olması, karı koca ilişkisini yakınlaştırıcı olması, eve getirdiği neşe ve canlılık, ailenin soyunu devam ettirici olması ailede çocuğa verilen önemin başlıca sebepleri arasındadır (Süleymanov, 2007, 543).

Aile içerisinde çocuk, anne ve babanın etrafında büyüyen olgunlaşan bir bireydir. Bir çocuğun, doğduğu andan bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebileceği ana kadar ailesiyle geçirmiş olduğu süre; onun, hayatının geri kalanındaki davranış biçimleri, karakter yapısı, meslek tercihleri, kendi kurduğu aile yapısının şekli üzerinde etkilidir. Anne ve babanın çocuğun yanındaki konuşmaları, ona olan saygı ve sevgileri, ona olan hitap şekilleri çocuğun kendisine olan öz güvenini ve hayata bakış açısını belirlemektedir.

“Doğma Ocak” hikâyesinde sadece aile büyüklerinin olması ve onların bilmesi gereken bir olay vardır. Anne, evin küçük oğlunun o ortama herkesten önce gitmesi karşısında çocuğuna sinirlenerek çocuğunu odadan çıkartıp ona dersini çalışmasını söyler. Çünkü genel olarak evde sadece büyüklerin bulunmasını gerektiren ortamlardan çocukların uzak tutulması gerekir. Hikâyede de böyle bir ortama çocuğun meraklı bir tavır sergileyerek dâhil olması karşısında çocuk sert bir tavır dahi olsa oradan uzaklaştırılmıştır: *“-Eşek sıpası, sana kaç defa diyeceğim burnunu her şeye sokma. Diye o, mutfağa nenesiyle annesinden önce gelen oğlunun kulaklarına iki eliyle yapışıp silkeleyerek, -Git yerine otur, dersini oku, deyip küçük de bir tokat attı ve gidip Hümmet'i getirmesi için arabanın anahtarını verdi.”* (Bağırov, 2007, 65).

Bazı çocuklar, birtakım sebeplerden dolayı anne veya babanın her ikisinden ya da birinden mahrum bir şekilde büyürler. Anne ya da babadan birinin olmadığı bir ortamda büyüyen çocuklar, diğer çocuklara göre daha erken hayata atılırlar. Annenin eksikliğinde bir kız çocuğu, annenin görevlerini üstlenir; babanın eksikliğinde ise ailedeki erkek çocuk, babanın görevlerini üstlenir. İşte “Göz Muncuğu” hikâyesindeki küçük kahramanımız, babasının annesinden ayrılıp evlenmesiyle birlikte yaşı ilerledikçe evin erkeği görevini

üstlenmeye başlar. Bu görevler başlangıçta tabii ki bir çocuğun yapabileceği boyuttadır. Pazara gidip alışveriş yapması, dışarıdaki erkek gücünü gerektiren işleri yapması gibi:

“-Sen de bunu bil istiyorum Turac. Anla ki ben artık çocuk değilim sen de çocuk değilsin. Görüyorsun İzzet hala beni herkesin içinde ağlatmıyor. Artık bana erkek kırığı demiyor evin erkeği diyor. İki evin erkeği. Gördüğün gibi unu bana aldırıyorlar. Cebime para koyup şehre pazara gönderiyorlar. Dışarıdaki ağır erkek işlerini bana yaptırıyorlar. Tabii ki sen bunları benden daha iyi bilirsin. Turac ne konuşuyor, sanki neden böyle kendimden çıkmışım anlamak istiyor. Birdenbire bana ne oldu? Biraz sakin ve dikkatlice düşünün, burada kar falan yoktu. Benim ise aksine koltuğum hele biraz daha göğsüm kabarıyor.” (Bağırov, 2007, 266).

Süleymanov (2007)’a göre: “Azerbaycan’da ailelerin erkek çocuk isteme nedenleri, araştırma sonuçlarına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1- Erkek çocuğun sevilmesi (%85,5),
- 2- Erkek çocuğunun geleneksel olarak, aile adının devam etmesini sağlayan bir kişi olarak görülmesi (%21,6),
- 3- Erkek çocukların daha kolay yetiştirildiği inancı (%12),
- 4- Ailenin, erkek çocuğunu yaşlılık güvencesi olarak görmesi (%8,3)”.

Yukarıda Ebiilfez Süleymanov’un belirttiği sebeplerden dolayı, bazı aile yapılarında özellikle babalar, kız çocuktan ziyade erkek çocuklarının olmasını ister. Elabbas Bağırov da bu konuyu “Köhne Kişi” hikâyesindeki Murat üzerinden bize aktarmıştır. “Köhne Kişi” hikâyesinde Murat, kız çocukları olmasına rağmen bir erkek evlat hayali kurar. Gülab’ın ona bir erkek çocuğu vermediğini ve yaşı geçtiği için de bunu ancak gizli aşkı olan Karatel’in vereceğini düşünür:

“Sen bana bundan sonra lazımsın Karatel. Anlıyor musun, ne diyorum, Gülab halan bana bir oğul doğurmadı. Doğurmadı bana Gülab halan bir oğul... Allah’a yalvardım tanrıya yöneldim, Tale’den bir tek oğul istedim, çünkü erkek adamın oğlu olur Karatel, oğlu olur erkek adamın... Gülab halan ise her defasında bana dert doğurdu bela doğurdu, ama bana oğul doğurmadı...” (Bağırov, 2007, 465-466).

3.2.1.12. Ailede Büyüğe Verilen Önem

Anne ve baba, çocuk olduktan sonra, yetişkin bir birey oluncaya kadar her zaman her koşulda çocuklarının yanlarında destek verici olarak yer alırlar. Zaman ilerledikçe küçük çocuk büyüyerek ve kendi başına hareket eden bir birey olduktan sonra, bu defa anne ve baba eski güçlerini kaybederler. İşte bu bir görev değişiminin habercisidir. Yani anne ve baba bakıma muhtaç, çocuk ise onlara bakan kişi olur. Büyük, Türk geleneklerinde kadın veya erkek diye ayırt edilmeksizin “ata, büyük, reis, ailenin direği, otorite” olarak görülür. Bu yüzden evde bulunan yaşlı bireyler, çocuklar ve torunlar için destek verici, yol gösterici konumdadır.

“Doğma Ocak” hikâyesinde yaşlı adamın çocukları artık iş gücü sahibidir ve bu saatten sonra babalarının, onların yanında şehirde rahat bir hayat yaşamasını isterler. Fakat bu, yaşlı adamın çok zoruna gitmektedir. Kendi kendine yetebilecek gücü olduğunu düşünen yaşlı adam, çocuklarının bu istekleri karşısında şaşkına döner. Oğlu Medet’in “Ver yiyeyim, ört yatayım” sözünden kastı, babasının bu yaştan sonra yiyip içip torunları ile vakit geçirmesinden başka hiç bir şey ile vakit geçirmemesini istemesidir:

“Tatilin bitmesine yakın yani çocukların şehre dönmelerine 4-5 gün kalınca o, oğlundan öyle bir söz duymuştu ki 60 yıl boyunca hiçbir şey onu böylesine şaşırtmamıştı: Yeter artık çalıştığın, artık biz çalışalım sen ye iç. Bu şaşkınlığın hiç azalmaması onun yüreğinin taşa dönmesine sebep oldu. Fakat onun can yakan gülüşünü ve bu sohbeti aklından çıkartmadı. Medet işin en güzel yanından yakalamıştı. Adamın bir ayağı yerden kesilmişti. Oğlu adama ‘senin şimdi ver yiyeyim, ört yatayım zamanın, artık çalışmayı aklından çıkar’ diye sürekli tekrar ediyordu.” (Bağirov, 2007, 66).

“Doğma Ocak” hikâyesinde de yaşlı adamın oğlu Medet, babasını yanına şehirde ki evine götürmek ister. Çünkü Medet’e göre babasının köyde bir başına yaşaması onun çevresi tarafından ayıplanır. Medet’in, bunu büyüğüne karşı saygısızlık olarak nitelendirilir: “-Gitmen gerekirdi dede. Medet’in tek istediği girdiği her ortamında yanında bir büyüğü olmasıydı. Gelen giden desin ki hakikaten büyüklerinin değerini biliyor. Aradan iki gün geçmemişti ki Medet dönüp gelmişti. Uzun bir yalvar yakardan sonra babasını yola getirmek anca mümkün olmuştu.” (Bağirov, 2007, 70).

“Doğma Ocak” hikâyesinde Medet babasının onu bir türlü anlamamasından dolayı bir gün ona karşı olan bütün düşüncelerini söylemeye karar verir. Neden ısrarla babasının

kendi yanında yaşamasını istediğini dile getiren Medet, onu anlamayan babası karşısında dayanacak gücü kalmaz. Medet'in bu isteğinin sebebi, iki oğlu olan yaşlı bir adamın köyde bir başına zor koşullar altında yaşamasına yüreğinin el vermemesidir:

“-Bana ne desen haklısın baba, şimdiye kadar adamlık ettim içimden geçenleri dilime getirmekten korktum ki kalbini kırarım diye. Ama yeter artık şimdi konuşayım da dinle, ben seni bu güne kadar köye neden götürmemişim şimdi de neden götürmüyorum... Demezler mi bu adamın iki oğlu var nerede bunlar. Çocukları ölmüş mü ki babaları başkasının evine sığınmış? Derler mi demezler mi. Yeter artık el âlemi üstümüze güldürdüğün. Artık dostlarımın yüzüne bakamıyorum.” (Bağirov, 2007, 73).

3.2.2. Eğitim

Çalışmamızın bu bölümünde, Elabbas Bağirov'a ait olan “Gece Yarısı Hadisesi”, “Gelin Ayakkabısı”, “Doğma Ocak”, “Köhne Kişi” ve “Göz Muncuğu” hikâyelerindeki “Eğitim” temasına yer verilmiştir. Hikâyeleri daha iyi anlamak adına, incelemeye geçmeden önce “Eğitim” kavramı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Literatürde akademisyenler tarafından eğitim kavramı ile ilgili yapılmış birçok tanım vardır ve bu tanımlardan birkaçı şu şekildedir:

Tezcan (1996)'a göre: “Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır”.

TDK sözlüğünde eğitim: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” olarak tanımlanmıştır (URL-3, 2017).

Fidan ve Erden (1996)'e göre: “Eğitim, en genel anlamıyla, insanları belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir”.

“Eğitim: Toplum yaşayışında yer edinmek için edinilen bilgi, beceri ve anlayışlara denir. Eğitim geniş anlamda, bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir” (URL-2, 2017).

Eğitim, kendi içinde “Örgün Eğitim, Yaygın Eğitim, Doğal Eğitim (Örgün olmayan eğitim), Öğretim, Hizmet-İçi Eğitim, İş Başında Eğitim” olmak üzere altı eşitir (Tezcan, 1996, 4).

Tüm bu tanımlar doğrultusunda şunları söyleyebiliriz: Eğitim, kişinin okul içinde veya dışında bilgi ve becerilerini geliştirmesidir.

Elabbas Bağirov, eğitim konusuna özellikle “Gelin Ayakkabısı” adlı hikâyesinde genişçe yer vermiştir. Bu hikâyede, bir bireyin eğitim sürecinde yaşadıkları anlatılır. Hikâyenin asıl amacı; ilim cephesinde hüküm süren adaletsizlikler ve hoş olmayan bazı durumlara karşı bir itirazı dile getirmektir. Hikâyenin bu amacı, eğitim gören Ferec ve onun eşi üzerinden verilir.

Ferec’in eğitim sürecinde yaşadıklarını incelemeye geçmeden önce Azerbaycan eğitiminde lisansüstü eğitim sistemi konusuna değinilmesi gerekmektedir.

“Lisansüstü ve yaygın eğitim; diploma sonrası hazırlık, ön doktora (aspirantura), doktora (doktorantura), okul dışı eğitim ve öğretim, serbest eğitim, yetişkin eğitimi, ihtisas artırma ve yeniden hazırlanmayı içermektedir” (Mammadov, 2008, 84).

3.2.2.1. Eğitim ile Yaşam Arasındaki İlişi

Eğitim, bir bireyin en özgür hakkıdır. İlkokuldan Üniversiteye kadar olan eğitim aşaması zorunlu eğitim sürecidir. Sonra üniversite, yüksek lisans ve doktora süreci kişinin kendi istekleri ve çalışmaları doğrultusunda gelişen bir süreçtir. Ferec yüksek lisans eğitimi alır ve bu, eğitim içinde sürekli Bakû’ye gidip gelir. Ferec’in eğitim süreci zorluklarla geçer. Bu süreci zorlaştıran nedenler eğitim dışındaki var olan hayatıdır. Ferec, köyde yaşan biridir. Bu yüzden yüksek lisans dersleri için her zaman Bakû’ye gitmek zorunda kalır ve bu durum onu maddi olarak çok zorlar. Evli ve bir ocuk sahibi olan Ferec, eğitim sürecinde eşi ve çocuğuna fazla vakit ayıramamaktadır. Bu konu eşi ile onun arasında birçok soruna neden olur. O yüzden Ferec, yüksek lisans eğitimi ve diğer yaşantısındaki zorluklar arasında kalır:

“Oturmuş düşünüyordu: Bu yıl çabuk geçseydi de bir defalık bile olsa canını kurtarmış olacaktı... Yeter artık Bakû’ye gidip geldiği... Kim bıkmazdı ki? Sekiz yıldır bir ay bile gitmediği olmamıştı. Onu tanımayan bir vagon bekçisi bile kalmamıştı. Bütün bekçiler Ferec’in kim olduğunu, hangi köyden geldiğini, kaç yıldan beri yüksek lisans

öğrencisi olduğunu biliyordu. Hatta vagon bekçilerinden biri ile konuşmuştu: Aramızda kalsın, bu çok da önemli bir şey değil. Ayıp değil yüksek lisans okumak? Üç yıl bile sürmüyor... Benim kardeşim üç senede bitirdi Sonra da söz sırası Ferec'e geçti: " Ferec'e hak vermişti ama ne yapacaksın ev sahibi olma derdi, evlenmek çocuk sahibi olmak, üstelikte köy yerinde... Gel yüksek lisans oku bakalım nasıl okuyorsun?" (Bağırov, 2007, 13-14).

3.2.2.2. Eğitim Aşamasında Yaşanan Zorluklar

Ferec, yukarıda da bahsedildiği gibi eğitim sürecinde birtakım zorluklarla karşılaşır. Fakat bunlar içerisinde en önemlisi, eşi ile arasında olan sorundur. Ferec'in eşi Ülker, Ferec'in bu süreçte ona karşı ilgisiz olmasından şikâyetçidir. Ferec, kuru bir memur maaşı alarak ailesinin geçimini sağlamaya çalışır. Aldığı maaş evin geçimini bile zar zor idare edecek iken, yüksek lisans okumak için yapmış olduğu harcamalar eşini çok yıpratır. Ferec'in eşi hikâyenin bu kısmında; dokuz yıllık evlilik hayatında ilk evlendiği zaman ona alınmış olan gelinlik ayakkabılarını giydiğini ve bir gün olsun ona ihtiyacın var mı diye sorulmadığından şikâyet eder. Aslında Ferec'in eşi maddi imkânsızlıktan yakınmaz; onun zoruna giden şey, Ferec'in, öğretmen olduğu halde hala eğitim alacağım diyerek eldeki parayı da oraya yatırmasıdır. Çünkü Ferec'in bu süreçteki tek masrafı, Bakû'ye gidip gelirken harcadığı yol masrafı değildir. Her gidişinde hocalarına bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka-şarap gibi birtakım hediyeler götürür:

"-Ne zamandan beri istiyorum. Hiç soruyor musun dokuz yıldır aynı ayakkabıyı kullanıyorsun, bu ağına gitmiyor mu? Üstündeki kıyafetler gelinlik elbiselerin. Kaç yılının eskisi, onları ev kıyafeti yapmanın zamanı gelmedi mi? Başkaları gibi iki ayağını bir pabuca sokup illa benim dediğim olacak diyen biri değilim. Yokluğun ne olduğunu biliyorum. Öğretmensin kuru bir maaş ile geçiniyorsun, aldığın para ete, una, kendi çayına yetiyor bu da önemli bir şeydir. Ama hesapla bir bak kaç yıldır Bakû'ye gidip geliyorsun? O zamandan beri deftere kitaba, yola harcadığın paraları toplasan şimdi bilmem ne kadar harçlığın olurdu. Ya bu kadar yazıp okumak mı olur? Nerden beynine yerleşti bu bilmiyorum. Önceleri gül gibi gezip dolaştığımız günlerimiz vardı. Açık söyleyeyim: Bilseydim ki sen bu adı temiz ellerle kazanıyorsun o zaman ağzıma hiç bu lafları getirmezdim. Ama üzüldüğüm her şey tam tersi olmasıdır. Yoksa hocalığa, şan şöhrete kim kötü der? Her gittiğinde tam bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka- şarap, hediyesi falan filan tastamam yerinde... Doktor, eşi için yazmış reçel şehirde yokmuş, bu

meyve de kızının, gelirken kendi sipariş etmiş. Oğluna da ayrı bir şey gerekir mutlaka. Kırmızı Şahbuz şarabı götürecekmış içip şişmanlayacakmış, doğuştan gelme bir zayıflığı var. Benim gözlerimin ikisi de iyi görüyor. İşte alnımızın teri, elimizin zahmeti ile kazanılmış helal paramızı neden ite, kurda yedirelim ki?” (Bağırov, 2007, 16).

3.2.2.3. Hak Ederek Alınan Unvan

Ferec, yüksek lisans okurken ders almak için gittiği Bakû’ye her defasında eli kolu dolu gitmektedir. Her gidişinde hocalarına bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka-şarap gibi birtakım hediyeler götürür. Bu durum, Ferec’in eşi tarafından hoş karşılanmaz. Ona göre bu, o süreçte yapılan adice bir şeydir. Fakat Ferec bunu normal olarak görür. Çünkü çevresindeki herkes bu şekilde yaparak mezun olmuş ve unvan sahibi olmuştur. Bu tarz hediyeler almadan bu eğitim sürecinin sorunsuz bir şekilde geçiren çok nadir hocanın olduğunu dile getirir: “-Öyle sanıyorsun ki ben bunları anlamıyor muyum? Ya bunun kendisi şöhtettir. Bu yolu bunlar olmadan geçen tek tük hoca bulursun.” (Bağırov, 2007, 17).

3.2.2.4. Karı Koca Arasındaki Eğitim Çatışması

Ferec’in eğitim sürecinde kendini tamamen deftere, kâğıda, kaleme adaması eşini fazlasıyla rahatsız eder. Eşinden sevgi bekleyen kadın, karşısında sürekli meşgul birini görmekten bıkar. Bir kadın olarak eşinden ilgi bekler, eşi tarafından sevildiğini görmek ister. Ülker evlenirken vermiş olduğu sözleri tutmayan Ferec’e, her defasında sitemde bulunur. Ferec’in tamamen kendini derslerine adaması evini, eşini, çocuğunu ihmal etmesi Ülker’i okumaya karşı ön yargılı bir insan yapar. Ferec eşini ve çocuğunu ihmal etmeden bu süreci geçirebilseydi belki eşi tarafından da desteklenebilirdi. Fakat Ferec, ikisini birlikte yürütmeyi başaramamış, bütün zamanını derslerine ayırmıştır:

“-Beni bu hoca laflarınla tavlayamasın. Güya, biz bilmiyoruz, hayat dediğin nedir? En güzeli sen bunu boynuna al ki, kâğıt kalem, defter seni taşa döndürmüş, demire çevirmiş. Ev-eşik derdi, eş-çocuk kaygısı senin için hiç bir şey. Bana neler söz vermiştin, aklında mı hala? Öyle alacağım, böyle giydireceğim, süsleyeceğim. Peki hani? Hiç biri lazım değil, Ferec, artık hiç biri lazım değil bana. Şimdi bana sadece süssüz püssüz sıcak bir ev, çocuklarımın olduğu yer her şeyden daha önemli. Ama sen hepsinden beni mahrum ediyorsun, hepsinden. Sana her baktığımda vitrindeki mankenler aklıma geliyor.” (Bağırov, 2007, 15-16).

Ferec'in eşi, Ferec'in sadece bir öğretmen olarak kalmasını istemektedir. Az bir maaş almasına rağmen birlikte mutlu olmaları ona yetmektedir. Aynı zamanda geceli gündüzlü tüm zamanını derslerine ayıran Ferec'e üzülmemektedir: “-Düşündüm neyine lazım ki o zehir hocalık? -Ülker sarıldığı örtüyü iyice omzuna çekti, -Bu cehennem ne gecen var, ne gündüzün. Yeter artık bu defter kitapla uğraştığın?” (Bağırov, 2007, 15).

3.2.2.5. Eğitimde Rüşvet

“Gelin Ayakkabısı” hikâyesinin en temel konusu budur. Ferec'in eğitim sürecin de hocalarına almış olduğu “tam bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka-şarap” tüm bunlar hediye midir? Yoksa bu süreci daha rahat geçirmek için adı rüşvet olan usulsüz bir davranış mıdır? Tüm bunlar ikisinin kafasında soru işaretidir. Ferec'e göre bunlar, herkesin bu süreçte yaşamış olduğu doğal şeylerdir. Fakat Ferec'in eşi Ülker'e göre bunların tamamı usulsüz davranışlardır. Çünkü Ferec'in kıt kanaat geçinmek için alın teri ile kazanmış olduğu paranın çoğu, Bakû'deki hocalarına hediye adı altında aldığı eşyalara gider. Kendi evine bile alamadıklarını hocalarına vermesi Ülker'in zoruna gider. Ferec'in eşine göre bu şekilde alınan unvan temiz bir unvan değildir. Çünkü eğitim aşamalarından geçmek için, öğrencinin emeklerinin dışında hocalara alınan eşyaların dikkate alınması usulsüzlüktür, adaletsizliktir. Bunlara hediye dememesinin sebebi ise, hocaların alınan eşyaları ısmarlaması ve Ferec'in tamamen gönlünden geçerek almamasıdır:

“-Ne zamandan beri istiyorum. Hiç soruyor musun dokuz yıldır aynı ayakkabıyı kullanıyorsun, bu ağına gitmiyor mu? Üstündeki kıyafetler gelinlik elbiselerin. Kaç yılının eskisi, onları ev kıyafeti yapmanın zamanı gelmedi mi? Başkaları gibi iki ayağını bir pabuca sokup illa benim dediğim olacak diyen biri değilim. Yokluğun ne olduğunu biliyorum. Öğretmensin kuru bir maaş ile geçiniyorsun, aldığın para ete, una, kendi çayına yetiyor bu da önemli bir şeydir. Ama hesapla bir bak kaç yıllardır Bakû'ye gidip geliyorsun? O zamandan beri deftere kitaba, yola harcadığın paraları toplasan şimdi bilmem ne kadar harçlığın olurdu. Ya bu kadar yazıp okumak mı olur? Nerden beynine yerleşti bu bilmiyorum. Önceleri gül gibi gezip dolaştığımız günlerimiz vardı. Açık söyleyeyim: Bilseydim ki sen bu adı temiz ellerle kazanıyorsun o zaman ağzıma hiç bu lafları getirmezdin. Ama üzüldüğüm her şey tam tersi. Yoksa hocalığa, şan şöhrete kim kötü der? Her gittiğinde tam bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka- şarap, hediyesi falan filan tastamam yerinde... Doktor yazmış eşine reçel şehirde yokmuş, bu meyve kızının gelirken kendi sipariş etmiş. Oğluna da ayrı bir şey gerekir mutlaka. Kırmızı

Şahbuz şarabı götürecekmiş içip şişmanlayacakmış, doğuştan gelme bir zayıflığı var. Benim gözlerimin ikisi de iyi görüyor. İşte alnımızın teri, elimizin zahmeti ile kazanılmış helal paramızı neden ite, kurda yedirelim ki?” (Bağırov, 2007, 16).

Ferec, eşinin tüm karşı çıkmalarına rağmen, aldığı eşyaların usulsüz bir davranış olmadığını savunur. Çünkü ona göre hocanın yanına ta Bakûlerden eli boş gelmesi ayıptır. Ayrıca bu süreci on-on beş yılda bitiren insanların olduğundan bahseder. O ise şu anda sekizinci yılındadır. Eğer tüm bunları yapmaz ise asıl o zaman üzülecektir. Aslında Ferec de kendi içerisinde çelişkilerle doludur. Her ne kadar kendine itiraf etmekte zorlansa da o da tüm bu yaptıklarının usulsüz olduğunun farkındadır. Hikâyenin en sonunda Ferec’in, şu anda kendisi ve yaptıklarıyla yüzleşmesi de içinde bulunduğu durumdan onu kurtaracaktır:

“-Ben değilim, sensin, ey Ülker, bir düşün ilçeden eli kolu boş geçene ne derler? Ayıp değil mi? Peki bunu da geç... Diyelim ki onlar hiç bir şey demediler. Benim insanlığıma ne oldu? Arkamdan konuşmazlar mı, falan filan kişi, bu boya kadar gelmişsin ama bilmiyor musun yüzü hangi el yıkar? Zordur biliyorum. Ama bu şekilde olmasaydı benim işim de başkalarının ki gibi on-on beş yılda ancak biterdi. Şükür Allah’a, daha sekiz yıl bile olmadı, olur ya bu yıl bitmese bile gelecek yıl bitecek. Buna sevinmen lazımken sen üzülüyorsun!” (Bağırov, 2007, 17).

Ferec’in eşi Ferec’e, vicdanını rehber edinmesini tavsiye eder. O, bu hediyeleri alanların nasıl bir vicdana sahip olduğunu merak eder. Çünkü vicdana sahip olan insanların, bu hediyelerin ne koşullarda, nasıl geldiğini merak ederek sorgulama yapacağından emindir. Aslında Ferec’in eşinin yapmış olduğu bu konuşmalar, Ferec’in, içinde bulunduğu bu zorlu süreçten kurtulmasını sağlayacaktır: *“-Ya beli belli, neydi senin rehberinin ismi, vicdanı nerededir? Yani hiç düşünmüyor mu götürdüğün şeylerin hepsi kimin boğazından, rahatlığından, giyim kuşamından kesilerek onlara geliyor? Vicdansız, şerefsizler? Yirminci asrın sonundayız ama hala insanlar birbirlerini soymakla meşguller. Ben böylelerini ne yapardım biliyor musun?” (Bağırov, 2007, 17-18).*

3.2.3. Ferdî Temalar

Çalışmamızın bu bölümünde Elabbas Bağırov’a ait olan “Gece Yarısı Hadisesi”, “Gelin Ayakkabısı”, “Doğma Ocak”, “Köhne Kişi” ve “Göz Muncuğu” hikâyelerinde yer alan “Ferdî Temalar” on dört ayrı başlıkta incelenmiştir.

3.2.3.1. Vatan Sevgisi

Vatan, bir kimsenin doğup büyüdüğü, bir milletin hâkim olarak üzerinde yaşadığı, barındığı toprak bütünüdür. Vatan sevgisi ise, kişinin üzerinde doğup büyüdüğü topraklar için gerekirse canını bile feda edebilme duygusudur. Bu sevgi herkesin az çok içinde barındırdığı bir duygudur. Vatan, sadece kara parçasından ibaret değildir; aynı zamanda birlik ve beraberlik içinde yaşadığımız, birçok anımızı içinde barındıran bir yuvadır.

Elabbas Bağirov, vatan sevgisi temasını en yoğun “Doğma Ocak” hikâyesinde işlemiştir. Hikâyenin başkahramanı olan yaşlı adamın içinde uçsuz bucaksız bir vatan sevgisi vardır. Yaşlı adamın eşi vefat ettikten sonra çocukları, onun köyde kalmasını değil onlar ile birlikte şehirde yaşamasını isterler. Fakat yaşlı adam, doğup büyüdüğü bu toprakları bırakmak istemez. Yaşlı adamın en büyük korkusu, şehirde vefat ederse evlatlarının onu köye değil de şehre gömmesidir. Vatan sevgisi, özellikle eski toprak dediğimiz insanlarımızın kalbinde çok ayrıdır. Onlar, doğup büyüdüğü bu topraklardan bir süreliğine bile olsa ayrılmak zorunda kalınca derin bir hüzne kapılırlar: “-*Bizim cesedimizi getirip itin kurdun cesedine karıştırmayın, getirip kendi topraklarımıza gömün bizi, anne babasının dediği bu sözden sonra Medet’in yüzünde dert izleri ortaya çıksa da tamam söz verdim der gibi başını sallamıştı, çünkü o da biliyordu böyle bir durumda laf söylemek hoş olmazdı.*” (Bağirov, 2007, 63).

“Doğma Ocak” hikâyesinde yaşlı adamın çocukları şehirde iş gücü sahibi, evli barklı insanlardır. Şehre çok çabuk adapte olmaları yaşlı adam tarafından şaşkınlıkla karşılanır. Hatta onlara, artık şehirli oldunuz, diye hitap eder. Fakat Medet her ne kadar, babasına orada işinin gücünün olduğunu ve bir aile kurduğunu dile getirirse de babası onu anlamaz. “Doğduğun yer değil, doyduğun yer senin vatanındır.” sözü Medet’i anlatır. Baba oğul arasında ki çatışmanın ana sebebi şudur; hikâyedeki yaşlı adam gibi eski insanlarımızda doğup büyüdüğü yerlerde geçimlerini kolaylıkla sağlar ve bu yüzden başka bir yere gitme ihtiyacı görmez. Fakat köyde iş imkânlarının olmamasından dolayı şehirde yaşamak zorunda kalan Medet gibiler için ise şehir vatan sayılır: “*Bir defa yazın ailece köye tatile gelen Medet’e “Demek şehirli oldunuz” diye sorduğunda Medet’in ne diyeceğini biliyordu. Her şey bir yana Medet’in Bakû’de evlenmesi bu sorunun en güzel cevabıydı.*” (Bağirov, 2007, 65).

Ve yaşlı adamın korktuğu başına gelir; oğlu Medet tarafından kandırılarak şehre götürülür. Adam bir süre sonra oğlunun, onu köye tekrar götürmeyeceğini anlayınca hastalanmaya başlar. Ona göre şehirde yaşamak diri diri mezara konulmakla eş değerdir: “-Beni diri diri mezara koydunuz, Namert oğlu namert! İnsan baba ocağını nasıl satar?” (Bağirov, 2007, 67).

3.2.3.2. Sıla Özlemi

Sıla özlemi, kişinin bir yeri görmek arzusuyla bir süreliğine vatanından ayrı kalmasından dolayı hissetmiş olduğu bir duygudur. Sıla özleminin en ağır bastığı hikâyemiz “Doğma Ocak” hikâyesidir. Yaşlı adam, köyünden ayrıldıktan sonra köyüne duyduğunu özlemden dolayı hasta olur. Durup durup çevresindekilere köyden ve oradaki anılarını anlatır. Bu durum sila, memleket özleminin onun için ne denli kutsal olduğu gösterir: “Genellikle hasta olduğu günlerde köyden bahsediyor, çeşmelerin adını söylüyor, hangisinin suyunun buz gibi olduğunu uzun uzun anlatıyordu. Bazen başına gelen garip olayları anlatmak onun en mutlu olduğu şeydi. O dağ taş dediği yerlerde neler yaşadığını ve ne gördüğünü anlatıyordu.” (Bağirov, 2007, 69).

Yaşlı adamın eşinin vefat etmesinden sonra birlikte çocukları ile arasındaki en büyük sorun, onun köyde tek kalmak istemesi üzerine oğlu Medet’in buna izin vermek istememesidir. Yaşlı adam oğlunu, oğlu da yaşlı adamı anlamak için çaba sarf etmektedir: “-Beni kendi vatanıma götür, dedikten sonra yaşlı adam uzun bir süre kuru kuru öksürdü. -Ne var orada vatan vatan diye bırakmıyorsun. Medet kapının önünde görünen kız kardeşinin vaziyetini haber aldı ve ilaç içirmelerini söyledi” (Bağirov, 2007, 72).

“Göz Muncuğu” hikâyesinde de geçmişe duyulan bir özlem dile getirilir. Turac ve arkadaşının uzun kış gecelerinde annesinden ve İzzet haladan dinlediği o güzel hikâyeler ikisinin gönlünde de derin bir hissiyat uyandırır. Hatta öyle ki dinledikleri eski hikâyeler onlar için bazen en güzel yiyeceklerin verdiği hazlardan bile daha güzeldir:

“Gece yarısını geçmişti. İzzet hala ile Turac şimdi gitmişlerdi. Biz uzun kış gecelerini daima birlikte geçiririz, olup bitenleri konuşuruz, annem ve İzzet halanın gençlik maceralarını büyük bir hevesle dinliyoruz. Ara sıra misafirlerimiz de olur ama yine de o sohbetlerin tadı eksilmez. İnsana öyle geliyor ki dünyada ne kadar güzel şey varsa hepsi yalnız geçmişte olmuş. Yoksa nasıl olur da kuru bir sohbet en tatlı yiyekten daha

lezzetli olur? Lapa lapa yağan kar uzun kış gecelerin dil-bilmez sessizliğinden çok bu sohbetleri aklımda kaldı.” (Bağirov, 2007, 250).

“Göz Muncuğu” hikâyesinde Turac’ın köyden ayrılıp bir süreliğine başka bir yere gitmesi gerekir. Arkadaşı ve Turac arasında geçen bir sohbette Turac, köyünden uzak yerlere giden bir insanın ilk özlediği şeyin köyün suyunun olduğunu dile getirir. Aslında Turac’ın merak ettiği şey köyden uzaklaşınca neleri özleyeceğidir: “-Duydum ki insan ilk olarak köyün suyu özlermiş. Çocuklarımız, Havva, Edil öğretmen, senin dostun, istasyon hikâyesi, hafifçe gülümseyip, en çok bunlar.” (Bağirov, 2007, 284).

3.2.3.3. Çaresizlik

Çaresizlik; bir insanın o ana kadar düşünülmemiş bir olay karşısında yapacak bir şeyinin olmaması ya da çare arar iken bulamamasıdır. İçinden çıkılamayacak gibi görünen sorunlar karşısında kişi kendini çaresiz hisseder. Çaresizlik duygusu içerisinde bulunan kişi, içinde bulunduğu durumdan onu çekip kurtaracak bir çözüm arayışına girer.

Elabbas Bağirov, “Köhne Kişi” hikâyesinde Murat ve Karatel’in içinde bulunduğu çaresizliği konu almıştır. Murat ve Karatel aslında hikâyenin başından beri, yaşamış oldukları gizli aşktan dolayı çoğu kez pişmanlık ve çaresizlik duygusunu yaşarlar. Hikâyenin bu bölümünde de Murat’ın içinde bulunduğu çaresiz durumdan bahsedilir. Murat’ın, sevgilisi Karatel ve eşi Gülab arasında bir tercih yapmak zorunda kalmasının çaresizliğidir. Murat, en başından Gülab’ın her şeyi bilmesi ve onu uyarmasına rağmen kendini bile bile bu ateşe atmasının pişmanlığını yaşar. Altmış yaşında ve altı kız babası olan bir adama yakışmayan bir durumun içerisinde. İlk başta Karatel’in abisi olan Sefi’den öç almak için giriştiği bu olayın sonucunun bu denli içinden çıkılmaz bir olaya dönüşeceğini düşünemez:

“Ama Karatel sanki Murat’ın geleceğini biliyormuş gibi, ne kadar beklenilmeyen bir şey olsa da onu kapının ağzında görmesi ve diz çökmesi bir anda oldu. İşte bu olaydan sonra bütün heyecanların hepsinin Murat’tan olduğu anlaşıldı. Murat kapının ağzında Karatel’den tam iki adım aralıkta dertli başa dönmüştü: Bu nasıl bir iştir düştüğüm. Bir tek bu eksikti... Gülab yazık kendini öldürdü gitme diye, sanki bana ayan olmuş başına gelecek her şey, bir çıkış yolu olmalıdır... Neden dinlemedi Gülab’ı? Neyini kaybetmişti buralarda. Eğer istediği Sefi’den kisas almak ise ne gerek vardı.

Döndü. Yavaşça ses çıkarmadan geri gitti. Balkonu da tereddüt etmeden geçti. Fakat merdivenin başında dayanması oldu çünkü bir ayağı gidiyor bir ayağı gitmiyordu. Bir iki basamak da öyle zorla çıktı... Sonra bir adım daha attı, onun arkasından ikincisi üçüncüsü geldi... Nedense bu defa ayaklarının hiçbiri yürümüyordu, sanki ayakları yok gibiydi.” (Bagırov, 2007, 454-455).

3.2.3.4. Kararlılık

Kararlılık, kişinin almış olduğu kararları uygulamaya geçirmekteki ısrarıdır. Kararlılık duygusu “Köhne Kişi” adlı hikâyede Karatel üzerinden verilir. Karatel, Murat’ın hapse girmesinden korktuğu için onun bir daha yanına gelmesini istemez. Murat’ın iyiliği için Murat’tan vazgeçmeyi göze alır. Onun için zor olmasına rağmen bu kararı büyük bir olgunlukla alır. Murat’a onu her zaman seveceğini, ona olan aşkının devam edeceğini ve ondan başkasını bir daha sevmeyeceğini söyler:

“-Bu ne sihirdir Murat? –diyerek kız şimdi de onun karşısında diz çökmüş tapınan insanlar gibi ellerini yukarı kaldırmıştı, bu nasıl bir iştir Allah aşkına? Ne? Hayır, Murat git, ben başarabilirim. Ne istiyorsan onu yap gözlerimi çıkart senden başkasını görmeyeyim, saçlarımı kes ona yabancının eli değmesin! İstiyorsan beni parça parça doğra ama bir daha buralara dönme! Duyuyorsun, değil mi ne dediğimi, kurban olayım dönme buralara yalvarıyorum sana...” (Bagırov, 2007, 462).

3.2.3.5. Fedakârlık

Kişinin biri ya da bir şey için kendinden ödün vermesidir. Fedakârlığın bir boyutu, kapsamı yoktur. Fedakârlık kişiye ve kişinin içindeki duruma göre değişiklik göstermektedir. Karşılık beklenmeden yapılan bir olgudur.

“Gelin Ayakkabısı” hikâyesinde fedakârlık yapmak zorunda kalan kişi, Ferec’in eşi Ülker’dir. Ferec’in, eğitim sürecinde onu ihmal etmesi, ilgisiz olması ve maddi zorluklar yaşatmasına rağmen ona yeri gelince destek vermeyi de ihmal etmez. Ferec’in eğitim süreci, eşi Ülker ile arasında hep sorun olur. Ülker, yeri geldiğinde eşine sitemlerde bulunur. Ferec’in, eğitim sürecinde tüm zamanını derslerine ayırması ve ona vakit ayıramamasının yanı sıra yaşamış oldukları birtakım maddi zorluklar vardır. Fakat bir eş olarak yeri geldiğinde kocasına destek vermeyi de ihmal etmez. Sitem dolu konuşmasından sonra pişman olan Ülker, bir mektup yazarak Ferec’in ceketinin içine koyar. İçine de kendi

biriktirmiş olduğu paradan bir miktar koyar. Notunda ise akşam yapmış olduğu konuşmaların bir anlık öfkeden kaynaklandığını dile getirir. Kendi üzüntüsüne ve çektiği tüm sıkıntılara rağmen eşine karşı bir fedakârlık yaparak ona bu süreçte elinden geldiğince yardım eder:

“-İşin doğrusu, hepsi Ülker’in oyunlarıydı. O karmaşık sohbetten sonra mektup yazıp, cebine koymuş. “Biliyorum akşam kalbini kırdım ama beni bağışla. Biz kadınlar çok çabuk alevlenir çabuk da söneriz. Cebine koyduğum parayı kendine harçlık yaparsın. Az paran vardı. Bak votka şarap, gönlün ne istiyorsa al. Aklına başka bir şey gelmesin parayı isteyerek verdim. Biliyorum ki evden üzülerek çıktın. Bu sözlerimi kafana takıp canını sıkma.” (Bağırov, 2007, 19).

3.2.3.6. Temel İhtiyaçlar

Her insanın birtakım temel ihtiyaçları vardır. Bunların başında “barınma, giyinme ve beslenme” gelmektedir. Bunlar, kişinin, yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlardır.

“Gelin Ayakkabısı” hikâyesinde Ülker’in yazmış olduğu evin ihtiyaçlarını bulduran bir liste vardır. Ferec artık bu listeyi okumadan ezberlemiştir. Çünkü genel olarak her zaman aynı şeyleri yazar. Yani “iki üç renkte çaydanlık, on on beş çay tabağı, iril-ufaklı birtakım kazan kepçe, tahta kaşık, bir çift meyve kabı... Sonra çocuklara üst baş kıyafet alınacak. Annesine başörtüsü, kalın çorap, tabansız ayakkabı...” gibi evin temel ihtiyaçlarını yazar. Tabi ki Bakû’ye ders almaya giden Ferec, bu liste dışında kalan, “ her defasında kitap getirirdi, bir de deste deste bükülmüş bağlanmış şekilde makine yaprakları...” alır:

“Ne zamandan beri, mektup hiç yazmamıştı, düşündü ki, Ülker yine birinci süzgeçten başlamıştır. İki defa adı listede birinci sırada yazılmış olmasına rağmen, Ferec köye süzgeci almadan dönmüştü. Anlamıştı ki, liste de her zaman ilk sıralarda mutfak araç gereçleri bulunuyordu. Mesela iki üç renkte çaydanlık, on on beş çay tabağı, irili-ufaklı birtakım kazan kepçe, tahta kaşık, bir çift meyve kabı... Sonra çocuklara üst baş kıyafet alınacak. Annesine başörtüsü, kalın çorap, tabansız ayakkabı... “Eziyet çekip, senin boyunda bir oğlan büyütmüş. Daha ne olsun hakkıdır. Bazen bir şeyi listeye yazmayı unuttuğunda eşi vedalaşırken diliyle de söylerdi, filan şeyi de almayı. Ferec ise her

defasında kitap getirirdi, bir de deste deste bükülmüş bağlanmış şekilde makine yaprakları...” (Bagırov, 2007, 20).

3.2.3.7 Karşılaştırma

Bir kişinin veya nesnenin benzer veya farklı yanlarını incelemek maksadıyla yapılan mukayeseye karşılaştırma denir. Hayatımızın her anında, nesnelere veya kişiler değişmesine rağmen bir karşılaştırma söz konusudur.

“Gelin Ayakkabısı” hikâyesinde Ferec, eşi Ülker ile trende rastladığı kadını karşılaştırır. Kadın çok güzel giyinmiştir. Ferec, tren yolculuğu boyunca kadını inceler. Kadının güzel ve şık giyinmesi onun dikkatini çeker ve kadının eşinin ne iş yaptığını merak eder. Bu kadar şık ve güzel giyinen bir kadının kocasının maddiyatını sorgulamaya başlar. Bu kadın ile eşi Ülker’i karşılaştırır. Ülker’in hala gelinlik ayakkabı ve kıyafetlerini giydiğini ona dokuz yıllık evlilik hayatında yeni bir ayakkabı alamadığını düşünür. Bu kadının eşinin oldukça zengin olduğunu düşünür. Çünkü ona göre bir memur ya da öğretmen olan birisinin eşi bu kadar şık giyinemez. Bu kadının eşi olsa olsa bakan falan olmalıdır. Tren yolculuğunun sonunda, kadının eşinin sadece basit bir memur olduğunu öğrenmesiyle birlikte daha da çok çıkmaza düşer: *“Birden aklına hiç görülmemiş bir fikir geldi. Kadını silkeleyip uyandırıp aklındaki soruları soracaktı, eşin nerde çalışıyor? Bilmek istiyorum ne kadar para kazanıyor ki sen böyle güzel giyinebiliyorsun? Sen de benim kız kardeşim sayılırsın. Benim Ülker’im gelinlik kıyafetlerini giyiyor. Kaç yıldan beridir ona küçük bir şey bile alamadım. Anlatabildim mi ne demek istediğimi? Ne zamandan beri onun yanında mahcubum.” (Bagırov, 2007, 24).*

3.2.3.8. Geçmişle Yüzleşme

Her insan, hayatında bir defa bile olsa geçmiş ve geçmişte yaptıkları ile yüzleşmek zorunda kalır. “Gelin Ayakkabısı” hikâyesinin Ferec’i gibi, “Köhne Kişi” hikâyesinin Murat ve Karatel’i gibi... Bir nevi geçmişte yaptıklarımız, geleceğimizin teminatıdır. O yüzden, geçmişte yapılan hatalardan ne kadar kaçmak, uzaklaşmak istesek de bir gün onlarla yüzleşmek zorunda kalabiliriz.

“Gelin Ayakkabısı” hikâyesinde geçmiş ve geçmişte yapmış olduğu hataları ile yüzleşmek zorunda kalan kişi Ferec’dir. Ferec, eğitim sürecinde ailesinden ve maddi kazancından feragat ederek almış olduğu hediyeler yüzünden her zaman sıkıntı yaşar. O,

bunların usulsüz olmadığını söylese de içten içe yanlış olduğunun farkına varmaya başlar. Bu farkındalığın oluşmasında eşi Ülker'in isyanları ilk ilmeği atar. En son, Bakû'ye ders almaya gitmek için yapmış olduğu tren yolculuğu onun gözünü açar. Bakû'ye indikten sonra kendi ile yüzleşmesi başlar. Elinde hocalarına aldığı etler gözünün önünden gitmez. Kulağından gitmeyen boş votka ve konyak şişelerinin sesleri... Bütün bunlar Ferec'in geçmişi ile yüzleşmesi nişanesidir:

“Ferec'in gözünün önünde parça parça etler, kuzular gelip geçiyordu. Boş votka ve konyak şişeleri birbirine değerek çınliyordu. Az sonra başı döndü, sonra garip sesler ve et kokusu ile dolu olan bu dünyanın onun başına dönmeye başladı ve bu karmakarışık yılın öğrencisi bir kendine baktı, bir elindeki ete baktı, nerdeyse utandığından yer yarılıp yerin dibine girecekti.” (Bagırov, 2007, 25-26).

“Köhne Kişi” hikâyesinde yüzleşme, Karatel ve Murat'ın geçmişte yaptığı hatalardan dolayıdır. Murat, evli ve altı çocuk babası olmasına rağmen kızı yaşındaki Karatel ile gizli bir aşk yaşar. Bu gizli aşk hem Karatel'i hem Murat'ı hem de Murat'ın gerçek eşi olan Gülab'ın hayatını çok etkiler. Bu aşk ilk başlarda Murat ve Karatel'e her ne kadar tutkulu bir aşk gibi gelse de zaman ilerledikçe içinde çıkılmaz bir girdaba dönüşür. Özellikle Karatel'in, vicdanı ile hesaplaşması çok ağırdır. Çünkü Gülab halasının, altı tane kız çocuğu ile kocasız uğraşmak zorunda kaldığı için çektiği tüm sıkıntıların sebebi olarak kendisini görür. Eğer o Murat'a âşık olmasaydı, Gülab hala kızları ve eşi ile birlikte yaşayacak ve bu kadar sıkıntı çekmeyecekti:

“-Biz neden böyle yaptık, Allah aşkına? Neden böyle yaptık. Neden? Neden? Hani sen büyüktün Murat niye böyle bir yanlış yaptın? –Karatel'in gözleri yeniden kendi kendine, on dört on beş yaşlarında ilk defa aşk mektubu alan kız çocuğunun gözleri gibi sakın sakın, yavaş yavaş doldu, dolup kirpiklerini açtı, -niye biz böyle günaha battık?

-Bu ağlamak neden? – Murat öldürme niyetiyle söyledi, ama onun yerine kahroldu:

-Murat! –diyen sesini duydu.

-Ne var?

-Ay Murat!

-Ne var, ne diyorsun gözü yaş ile dolanım. Adam onun saçlarını okşasa da hem bu garip sorgu sualden hem de büyüyüp küçülen gözlerinden anlamıştı ki, ani olmayan haber duyacak.” (Bağırov, 2007, 461).

“Köhne Kişi” hikâyesinde Karatel’in en büyük pişmanlığı, onun yüzünden Gülab halanın ve kız çocuklarının sıkıntılı bir hayat yaşıyor olmasıdır: *“Bir de kendin düşün. Gerçekten, ben nasıl gitmeyebilirdim ki? Orada, o evde, Murat’ın evinde benim altı çocuğum babasız kalmış. Her defasında onları görünce nedense öyle biliyorum ki Gülab halanı ben öldürmüşüm, o ömrün yarım kalmasının sebebi benim. Neyse...”* (Bağırov, 2007, 481).

3.2.3.9. Helallik Kavramı

“Doğma Ocak” hikâyesinde, köyünden alınıp şehre getirilen yaşlı adam hastalanır. Çocuklarından tek istediği, doğup büyüdüğü topraklara gidip orada birlikte yaşadığı insanlardan helallik almaktır. Bu onun için çok önemli olmasına rağmen oğluna bunu Medet bir türlü onu anlamak istemez. Helallik, özellikle yaşlı insanlarımızın dedelerimizin, ninelerimizin üstünde durduğu bir olgudur. Onlara göre, birlikte doğup büyüdüğü kişilerle vefat etmeden önce haklarını helal ettiklerini söylemek ve onların kendilerine haklarını helal ettiklerini duymak gerekir. Bu bir nevi yaşanmışlıkların bir borcu niteliğindedir: *“-Ne var orada diyorsun? -adam yerinden kalkarak- Ne varsa asıl orada var, oraya gidip helallik almam lazım...”* (Bağırov, 2007, 72).

“Göz Muncuğu” hikâyesinde, küçük çocuğun ileride yapmayı planladığı bir şey vardır. Babasız bir yaşam sürdürmek zorunda kalan çocuk, ona yardım eden çobana, kendisine yaptıklarının borcunu ilerde ödeyeceğini söyler. Koyunlarına para almadan bakan çobana ilerde bu yaptığı iyiliğinden dolayı fazlasıyla yardımda bulunmak ister. Çünkü ona yapılan iyiliklerden dolayı bir başkasına borçlu kalmak istemez: *“Ayrıca o bizim köyümüzün çobanlığını da yapıyor. Her zaman onunla da sohbet etmeye çalışırım çünkü o koyunlarımıza para almadan bakıyor. Kendime söz verdim, inşallah, büyüyünce yaptığı bu iyiliklerin hepsinin bedelini fazlasıyla ödeyeceğim. Neden başkasına borçlu olayım ki?”* (Bağırov, 2007, 243).

3.2.3.10 Tabiat Tasviri

Tasvir; bir nesne veya olayın ayrıntılı olarak anlatılmasıdır. Tam tasvirin olması için, her hangi bir şeyi söz veya yazı ile kişinin zihninde canlandırılacak şekilde anlatmak gerekir. Tasvir, nesnenin veya olayın kelime kelime resmedilmesidir. Tabiat tasviri, ise doğada görülenlerin kişinin gözünden canlandırılacak şekilde anlatılmasına tabiat tasviri denmektedir.

“Göz Muncuğu” hikâyesindeki kahramanımız köyünü tasvir eder. Onun gözünden yaşadığı köyü zihnimizde canlandırmaya çalışırız. Ona göre yaşadığı köy dünyanın en küçük köyüdür. Böyle düşünmesinin sebebi ise kendi köyünden başka bir yer görmemiş olmasıdır. Köylerinde olan döngü, diğer köylerde olduğu gibidir. Yazılanları okurken eğer gözümüzde bir şeyler canlanabiliyorsa, başarılı bir resmedilmesidir:

“Bizim köy, bu güzel dünyanın, belki de en küçük köyüydü. “Belki de” diyorum çünkü kendi köyümüzden başka bir tane bile köy görmedim ve nedense dünyadaki köylerin en güzelinin bizim köyümüz olduğunu düşünüyorum. Bizim köyde olanlar da diğer köylerdeki gibiydi: yaşlılar ölüyor, bebekler doğuyor, delikanlılara düğün yapıyor. Kışın kar, yazın yağmur yağıyor. Dağlar, yollar, bağlar, güneş, arabalar, okul birbirinden güzel insanlar bu küçük dağ köyünde hayatın varlığından haber veriyor. Demir yolu ile köyümüz arasında fazla mesafe yok. Sahil bahçelerinden başlayarak yol boyunca elektrik direkleri uzanıp gidiyor. Uzaklarda arada bir bekçi bölmeleri görünüyor. Güzergâhın sonunda istasyonun tam yanında ise yaz, sonbahar, kış hangi mevsim ise güneş ışınları parıldıyor. Nedense hem o parıltı hem de güzergâhın sonunda ufukla yer küresinin birleştiği yer erişilmez ve sihirli bir yer gibi duruyor. Bana, hala şehir yüzü görmeyen köylü çocuklarına öyle geliyor ki ufuktan diğer tarafta şehirler başlıyor ve orada dünyanın en güzel insanları yaşıyor ve uzaklaştıkça küçüle küçüle siyah bir nokta gibi gözden kaybolan yük ve yolcu trenleri de sanki bizim dünyadan çıkıp garip bir boşluğa doğru yol alıyor. Bu sebeple kenarları yeşil uzun trenler geçip giden bir köyde yaşamak benim için anlatılamayacak kadar güzel bir şey.” (Bagırov, 2007, 245-246).

3.2.3.11. Edebiyat

Edebiyat, kişinin duygu ve düşüncelerini insanlarda estetik duygular uyandıracak şekilde söz ya da yazı ile anlatma biçimidir. Edebiyat, insanlara düşüncelerini özgür bir şekilde dile getirmeleri için ortam hazırlar. Edebiyat, insana hayal etme gücü kazandırır.

Edebiyatçının başlangıç noktası ilhamdır. Küçük bir ilham kaynağı yazdıkça insanı umulmadık yerlere götürür. Aslında edebiyat, insanın kendini en rahat ifade ettiği bir alandır. Yazdıklarımız düşüncelerimizin sözcüsü olur. Edebiyat her yaşa hitap eder. Kelime dağarcığımızın gelişmesi, düşünce gücümüzün artması, edebiyatın kişiye kazandırdıklarının başında gelir.

“Göz Muncuğu” hikâyesinin bir bölümünde edebiyat diğer fen ilimleriyle karşılaştırılır. Okulun açılış töreninde, her okul müdürü gibi, Turac ve arkadaşının gittiği okulun müdürü bir konuşma yapar. Okul müdürünün yaptığı konuşmaya katılmadığını dile getirir. Kahramanımız “Kimdir, dünya lezzeti ile bir olan tatlı tuzlu sohbeti bırakıp defter kitabı akıllara düşüren” diye sorgular. Ayrıca okuldaki öğrencilerin edebiyat dersine fizik ve matematik dersinden daha çok ilgili olduklarını sadece küçük kahramanımız değil okulun Edil öğretmenini de fark eder. Bunun nedenini de okulun edebiyat öğretmenine sorup öğrenmek ister. Aslında hikâyede geçen “Rengârenk kravat bağlayıp, bezelen erkek öğrenciler genellikle bir üst sınıf kızlarına göz koymakla meşgul olurlar. Bunu gördükten sonra biz yeni yetmelerin aklına derhal “Leyla ile Mecnun” hikâyesi geliyor ve bir süre okumak filan akıldan çıkıyor.” cümlesi edebiyatın hayatla olan ilişkisini ve diğer fen ilimlerinden farkını ortaya koyar:

“Şimdi mevsimlerden kıştır. Her yıl, kış tatilinde olduğu gibi, bu yıl da küçük köyümüzün okulunda okul büyükleri öğrenciler ile konuşuyor. Biz erkekler, belki, kızlar da okul müdürü ile aynı düşüncede değiliz. Çünkü biz bunları zaten biliyoruz. Son zamanlarda sanki öğretmenler de bunu anlamışlar, gibiydi. Böyle yardımcı araçlarla bilgiye, kitaba, deftere meraklandırıramazlar. Bu düşünceler olsa olsa sadece ona göre önemlidir. Rengârenk kravat bağlayıp, bezelen erkek öğrenciler genellikle bir üst sınıf kızlarına göz koymakla meşgul olurlar. Bunu gördükten sonra biz yeni yetmelerin aklına derhal “Leyla ile Mecnun” hikâyesi geliyor ve bir süre okumak filan akıldan çıkıyor. Kimdir, dünya lezzeti ile bir olan tatlı tuzlu sohbeti bırakıp defter kitabı akıllara düşüren. Onlar gittikten bir müddet sonra Edil öğretmen keyfi daima güzel olan edebiyat öğretmenimizden mutlaka bunun sırrını öğrenecek; neden öğrenciler edebiyata, fizik ve matematikten daha çok üstünlük verirler.” (Bağirov, 2007, 246).

3.2.3.12. Ayrılık Duygusu

Elabbas Bagırov'un "Göz Muncuğu" hikâyesinde ayrılık duygusu ile tren özleştirilmiştir. Köyden başka bir yere gitmek isteyen kişi tren yolculuğunu tercih eder. Aslında bir tren yolculuğu sadece tren raylarının kentleri, kasabaları, kırları geçmesini değil; geride bırakılanları, duygu ve düşünceleri, özlemleri ve en önemlisi de ayrılıkları temsil eder.

"Göz Muncuğu" hikâyesinde kahramanımız, Turaç ile birlikte sık sık istasyona gider. İstasyon onlara çok gizemli gelir. Çünkü daha ayrılık hüznü ile karşılaşmayan iki masum çocuğa göre istasyon, insanları bir araya toplayan yer olarak görünür. Köylerinden ve köylerinde bulunan istasyondan başka bir yer görmeyen iki çocuğun gözünde burası; dünyanın en güzel trenlerinin geçtiği, dünyanın en iyi insanların toplandığı, en şirin ve en güzel suların satıldığı bir yerdir:

"İstasyon eskiden dikilmiş, ancak çok büyük olmayan ağaçlıkta kurulmuş. Ne zamandan beridir istasyonu bu kadar yakından görmemiştik. Bize göre burası, en güzel örnek ve en verimli topraklar buradan başka dünyanın hiçbir yerinde olamazdı. Bura istasyondur. Dünyanın en güzel trenlerinin geçtiği, en iyi insanları toplayan, en şirin ve rengârenk suları satılan bir yer başka nasıl olabilirdi?" (Bagırov, 2007, 270).

İstasyon; sevdiği biri ile vedalaşmayan iki masum çocuğun gözünde dünyanın en güzel yeri iken Turac ile vedalaşmak zorunda kalan çocuğun gözünde bir anda hüznü dolu, gidilmemesi gereken yer haline gelir. Tren bu defa onun gözünde ve gönlünde çok daha farklı şeyler hissettirir ve anımsatır. Tren ile Turac'ı yollayan çocuk tren vagonlarını anne ve arkasına dizilen çocuklara benzettir. Trenin arkasından treni izleyen çocuk, uzaklaşan trenin sesi ile bir süre yalnız kalır ve uzaklaştıkça nokta kadar görünmez olan trenin arkasından bakakalan çocuğun gönlüne bu defa ayrılık hüznü çöker:

"Anne çocuk gibi arka arkaya giden vagonlar bayağı uzaklaştılar ve bir süre sonra nokta gibi küçülüp nihayet, tatlı bir yola çıkıyorlar. O zaman tutkun ve mavimsi bir rüya içinde uzaklardan gelen trenin düdüğü tekerlek sesleri duyuluyor. Tam karşısına dayanıp ilk bakıştan her şeyi yerli yerinde olan köyümüzü seyre diyorum. Birdenbire köşeler hiç olmadığı kadar miskin, hayatlar sahipsiz, evler ise bomboş görünüyor bana. Şimdi geri dönmek kadar meşakkatli bir şey yok benim için. Orada köyde beni biri gözlemiyor.

Birdenbire kalbimde deli bir istek uyandı: Neden Turac'ı gönderdim? Hiç olmazsa sınavlar başlayana kadar bırakmasaydım, ama artık yok.” (Bağirov, 2007, 288-289).

3.2.3.13. Aşk

Aşk, kelimelerle ifade edilmesi zor olan bir duygudur. Her insanın mutlaka yaşaması gereken bir duygu olan aşk, herkes tarafından farklı şekilde anlamlandırılır. Aslında aşk, bir nevi hayatın kendisidir. Hayatın içinde bulunan her şey aşkın içinde de bulunur. Aşk; insanın genel kimyasını değiştiren, insanı olduğundan daha farklı bir hale sokan çok başka bir duygudur.

“Göz Muncuğu” hikâyesinde yazar, birlikte büyüyen iki öğrencinin masum tertemiz sevgisinden bahseder. Hikâyenin bir bölümünde çocuk, Turac'a olan aşkıdan bahseder. Daha doğrusu aşkın ne denli önemli olduğuna dikkat çeker. “Bu güzel dünyada doymadığım tek şey buydu. Su içme deseler dayanırım, ekmeğe yeme deseler ona da tapım çatar. Ama en nadir sahnenin sessiz seyircisi olmak kadar bana şimdi hiçbir şey huzur getiremez” sözleri onun sessizce içinde büyüttüğü, Turac'a olan sevgisidir:

“Benim seninle değil tanrıyla savaşım var, deyip inatla gözlerim yaşarınca kadar gülüyorum. Turaç da bana katılır. Konuşmadan onu seyretmeye dalmışım. Bu güzel dünyada doymadığım tek şey buydu. Su içme deseler dayanırım, ekmeğe yeme deseler ona da tapım çatar. Ama en nadir sahnenin sessiz seyircisi olmak kadar bana şimdi hiçbir şey huzur getiremez-bu, kesin kararımdı. Kendimi inandırdığıma göre bu sonuncu görüşmemizdi ve onun bunu anlamasını Turac da benim kadar arzulanmış hiç olmasa şimdi içindekileri söylemeye kararlıyım.” (Bağirov, 2007, 283).

3.2.3.14. Şehir-Köy Karşılaştırması

“Göz Muncuğu” hikâyesinin bir bölümünde Turac, yaşadığı köy ile şehir hayatını karşılaştırmıştır:

“Bu gece asıl kitap kahramanlarına benziyorum. Yatamıyorum, uykum gelmiyor, yerimde olduğum gibi kaldım. Gerçekten de bu nasıl oldu diye düşünüyorum. Turac niye şalvar giydi? Ne oldu da saçlarını kısalttı? Doğru, burada kötü hiçbir şey yok ama bence bir iş var: Oradaki hiç kimse böyle giymiyor mümkün değil böyle giyinen hakkında başka bir şey düşünmezler. Burası şehirdi ki herkes istediğini yapıyor. Biri haraç kesiyor, birinin beş arabası, beş evi var. Bir başkası köpek saklıyor. Horoz dövüştüren, kendine koç sürüsü

saklatan, daha neler neler... Burada ise en küçük hareketin gözlerden kaçmıyor. Her adımını görüyor, her sözünü duyuyorlar. Laf lafi getirir, nereden geldiyse aklıma her şey Turab öğretmenin yüzünden oldu. O Turac'ı tahtaya çağırdığında her defasında tekrar tekrar o sözleri söylüyordu, sonra biz onu Turab öğretmenin kendisi gibi aralıklarla eblehi şakaya vuruyorduk.” (Bağırov, 2007, 27).

3.2.4. Din

Çalışmamızın bu bölümünde Elabbas Bağırov'a ait olan “Gece Yarısı Hadisesi”, “Gelin Ayakkabısı”, “Doğma Ocak”, “Köhne Kişi” ve “Göz Muncuğu” hikâyelerindeki “Din” temasına yer verilmiştir. Hikâyeleri daha iyi anlamak adına, incelemeye geçmeden önce Azerbaycan devletinde geçmişten günümüze gelen din olgusu hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

SSCB'nin dağılmasından önce “Halkın sıkıntı çektiği en önemli konulardan biri de Hristiyanlaştırma çabalarıdır. Ruslar, uyguladıkları politikalar ve hâkim güç rolünde olmaları sebebiyle kibirli davranırlar. Bu kibir ve zalimane tavrın bir sonucu olarak Müslümanların dini hassasiyetlerine saygı göstermezler” (Kapağan, 2015, 97).

“Sovyet rejiminin genelde dine, özelde ise İslâm'a karşı tutumunu, birbirini izleyen dört döneme ayırmak mümkündür. Birinci dönem (1943-1958): Bu dönem, Almanya'nın Sovyetlere saldırmasının ardından halkın azamî desteğini arayan rejimin, resmî Ruhani İdareler tesis ederek Sovyet sistemi içerisinde dini legalleştirmeye çalışması ve dinî değerlere bağlı kitleleri kabul etmesiyle karakterizedir. İkinci dönem (1958-1964): Bu dönemde Stalin'in kadrolarının tasfiyesinin ardından Kruşçev'in, Sovyetleri “kısa dönemde komünizme” götürme projesinin bir parçası olarak dine karşı geniş çaplı baskılar ve polisiye uygulamalar başlatılmıştır. Üçüncü dönem (1965-1985): Sovyetlerde birçok açıdan en uzun istikrarlı dönem olarak nitelendirilebilecek bu dönemde, özellikle de Brejnev (1964-1982) döneminde, din kaçınılmaz bir kötülük olarak görülmeye başlanmış ve onunla bir arada var olmanın yolları aranmıştır. 1985 yılından sonraki sonuncu dönem ise liberalleşme dönemi olarak nitelendirilebilir” (Hesenov, 2008, 211). Bu yüzden Azerbaycan'da İslâmî yöndeki gelişmeler genel olarak bağımsızlık kazandıktan sonra olmuştur.

Azerbaycan, 18 Ekim 1991'de Sovyetlerden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığın ardından oluşan yeni devletin karşılaştığı olduğu sorunları çözmek ve halkın

Sovyet Döneminde yıpranan millî, manevi, kültürel bütünlüğünü tekrardan korumak gibi birçok önemli görevi vardır. Bu doğrultuda birçok önemli adımlar atılmıştır (Tağıyev, 2013, 386).

Uzun yıllar Sovyet yönetimi altında kalan Azerbaycan halkı dinî değerleri öğrenmekten uzak kalmıştır. Hatta kendi millî değerlerine yabancılaştırılmıştır. Fakat bağımsızlığın ardından din eğitime tekrardan önem verilmiştir. Bağımsızlığın ardından dinin yanında birçok alanda önemli değişikliklere gidilmiştir. Bağımsızlığından bu zamana kadar kısa zamanda millî ve manevi değerlerini, gelenek ve göreneklerini tekrardan kazanmıştır (Musayev, 2013, 166).

Azerbaycan bağımsızlık kazandıktan sonra din ve din adamlarına karşı duyulan saygı daha da artmıştır. Sovyet döneminde yaşananlardan dolayı dinde oluşan boşluğu doldurmak adına Azerbaycan; “İran, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar” gibi birçok ülkeden yardım almıştır. Yardım konusunda özellikle Türkiye’den destek alan Azerbaycan birçok vatandaşını eğitim alması için Türkiye’ye yollamıştır. 1992 senesinde Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile yapmış olduğu anlaşma sonucu Bakû Devlet Üniversitesi bünyesinde İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Dinî anlamda birçok faaliyetlerle insanlardaki din duygusu tekrar uyandırılmaya çalışılmıştır (Murselov ve Koç, 2016, 58).

Azerbaycan’ın Sovyet Döneminde özellikle dinî anlamda yaşamış olduğu bu zorlu süreç Azerbaycan’ın bağımsızlığını kazanması ile son bulmuştur. Bağımsızlıktan sonra halk, kendi manevi değerlerine tekrardan kavuşmuştur. İşte bu Sovyet döneminin ardından din ve dinî eğitime duyulan özlemi Elabbas Bağirov en yoğun şekilde “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinde işlemiştir.

Elabbas Bağirov ile olan konuşmalarımızda yazar hikâye ile ilgili şunları dile getirmiştir: “Bu hekayəni o vaxt yazmışam ki, onda (1992) Azərbycanda “Quran” başqa kitablər kimi satılmırdı. Yadımdadı ki, o vaxta qədər “Quran” hər evdə və hər adamda olmazdı. O hamının inandığı, ən təmiz, ən vicdanlı adamlarda ola bilərdi. Bunun da səbəbi var: “Quran” uzun illər bizdə, xüsusən də kənd yerlərində, kənd adamlarının arasında, böyük camialərdə məhkəməni (yani yargını) əvəz edib. Oğurluq edəni, yalan danışanı, yolunu azanı “Quran”a and içməyə çağırır, adamların arasında həqiqəti bilmək istərdilər. “Quran” çox müqəddəs olduğuna görə hamı ondan qorxar, çəkinər, yalan danışmaz, and

üçün ona əl basmazdı. Əgər belə bir şey olardısı, o da məsciddə, adamların gözü qarşısında baş tutardı ki, bunu hamı bilsin.

O vaxt (91-də) Azərbaycan bağımsızlığını elan elədi və din pərdəsi altında olan bir çox məsələlərə də aydınlıq gəldi, o cümlədən də “Quran”a. Hamı onu bir kitab olaraq almaq, oxumaq, evində saxlamaq imkânı əldə eləyə bildi. Hekayənin qəhrəmanı Səlim müəllimin anası da axır ki, illərlə həsrətində olduğu “Quran”a qovuşmaq arzusu ilə oğlundan onu almağı xahiş edir. Məlum olur ki, onu yalnız halal pulla almaq olar. Oğul - Səlim müəllim az qala bütün məmləkəti bir-birinə vurub ona lazım olan halal pulu tapa bilmir. Mən bu ədəbi priyomdan - fənddən isyifadə etməklə cəmiyyətdə haramın halalı üstələdiyini diqqətə çatdırmaq istəmişəm. Hekayənin qayəsi bu qədər sadə. Axırda məlum olur ki, o halallıq az-çox yenə cəmiyyətin altqatında, unutmada olduğumuz sferasında qalıb. Ana da o sferanın bir nümayəndəsidir. Halal pul da ondan tapılır”.

Yukarıda Elabbas Bağirov ilə olan konuşmamızın Türkiyə Türkçesine aktarımı: “Gece Yarısı Hadisesi adlı hikâyeyi (1992) Azərbaycan’da yazdım. O zamanlar Kur’an başqa kitaplardan kimi satılmıyordu. O zamana kadar Kur’an’ın her evde ve her insanda bulunmadığını hatırlıyorum. O herkesin inandığı, en temiz, dürüst insanlarda olurdu. Bunun nedeni ise; Kur’an’ın uzun yıllar boyunca bizde özellikle kırsal alanlarda köylüler arasında, büyük cemiyetlerde mahkeme (yani yargıç) olarak kullanılır. Hırsızlık yapan, yalan konuşan, kötü yola düşen kişiler Kur’an’a yemin ettirilirdi. Böylece doğruyu bulmaya çalışırlardı. Kur’an çok kutsal olduğu için herkes korkar, çekinir, yalan söylemez ve yemin etmek için onun üzerine el basmazdı. Eğer böyle bir şey olursa da herkes görsün diye bütün insanlar içinde yapılırdı.

O sırada (1991), Azərbaycan bağımsızlığını ilân etti ve din perdesi altında yapılan birçok meseleler aydınlığa kavuştu en önemlisi de Kur’an aydınlığa kavuştu. Herkes onu bir kitab olarak alıp okuma ve evinde muhafaza etme imkânı buldu. Hikâyenin kahramanı olan Selim öğretmenin annesi de sonunda yıllarca hasret duyduğu Kur’an’a kavuşmak arzusu ile oğlundan ona Kur’an almasını ister. Kur’an sadece helal para ile satın alınmaktadır. Oğlu Selim Öğretmen bütün şehri alt üst ediyor, fakat Kur’an’ı almak için gerekli olan helal parayı bulamıyor. Ben bu edebî eserde fenden istifade ederek toplumda haramın helalden üstün olduğuna dikkat çekmek istedim. Hikâyenin amacı bu kadar basittir. Sonunda anlaşılır ki, o helal para az da olsa toplumun alt tabakasında, unutmakta

olduğumuz toplum tabakasında bulunmaktadır. Hikâyedeki anne de o tabakanın bir örneğidir ve helal para onda bulunmaktadır”.

3.2.4.1. Maneviyat Eksikliği

Hikâyenin kahramanı olan Selim Öğretmen, unvan olarak profesördür. İlim derecesinde yüksek olduğu kadar maneviyat yönünden de bir o kadar yoksundur. Selim Öğretmen maneviyatın eksikliğini hayatında hissetmez. Maneviyat, insanın ruhunu besleyen bir duygudur. Fakat onu tatmayan, onun hayat içerisindeki önemini de farkında olmaz. Selim Öğretmen'e göre, hasta ve yaşlı olan annesinin oruç tutmasına gerek yoktur. Allah bunu günah olarak yazmaz. Ona göre zaten yeryüzünde o kadar insan varken Allah'ın annesini görmesi, hatırlaması olacak şey değildir. Bu, Allah'a inancı tam olan bir insanın hiç bir zaman aklına getiremeyeceği bir düşüncedir.

Şüphesiz ki Yaradan, kullarını her zaman gören, duyan ve bilendir. Bu, gönülden iman edenlerin tamamının inandığı esas kurallardan biridir. Hikâyedeki Selim Öğretmen'in annesi de Allah'a gönülden iman edenlerdendir. Selim Öğretmenin annesi oğlundan din ile ilgili yanlış sözler duyduğu zaman ateşten bir gömlek giyercesine ıstırap çeker. Annesine göre, Profesör olmasına rağmen söylemiş olduğu bu laflar cahil insanların söylediği laflardır. Oğluna, Profesör demek yerine “pırfessor” der. Özellikle oğlunun dinî konulardaki konuşmalarında kullanmış olduğu yanlış sözlerden dolayı ilim yönünde ad yapmış olmasına rağmen dini konulardaki bilgisizliğini ortaya koymak için sergilemiş olduğu bir davranıştır:

“Bir defa oğlu da anladı ki,, cansız biri olduğu için oruç tutmasa olur, Allah-u Teâlâ ona günah yazmaz. Ayrıca bir şey daha söyledi ki, şimdi yeryüzünde o kadar insan var ki hiç kimse değil de sen mi Allah'ın aklına geleceksin, Hanım senin adından haberi var ya da yok? Bu sözü duyan kadın ateşten bir gömlek giydi. Oğlunu ıslak yıkayıp, kuru serdi, evirip çevirdi, dedi. Adını da "pırfessor" koymuşlar söylediği söze bir bak. O bu sözü zoraki söylüyordu. Özellikle bazı zamanlar oğluyla anlaşmadığında, kırgınlığını gizleyemediğinde söylerdi, hele bir de bu sözün yanına yoldaş kelimesini koyuyordu ki, oğlu neyi aklından çıkartırsa çıkartsın bunu aklından çıkartmasın ki bu sözü söyleyen onu profesör eden oğlun annesidir.” (Bagırov, 2007, 117).

Oruç; insanın, Allah'a olan inanç gereği belli süre yeme, içme ve dünya zevklerinden kendini alıkoymasıdır. Oruç; zaruri bir durum söz konusu değil ise, Allah

tarafından tüm iman edenlere farz kılınan bir ibadettir. “Ey iman edenler oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı umulur ki korunursunuz” (Bakara Suresi 183. Ayet).

Oruç tutmakla ilgili sözlerinden dolayı annesinin üzüldüğünü gören Selim Öğretmen, annesinin gönlünü almak için birtakım laflar söyler. Asıl annesi gibilerin oruç tutması gerektiğini, hatta annesinin tuttuğu orucun eşi gibilerin tuttuğu oruçtan daha önemli olduğunu dile getirir. Çünkü oruç tutan insan, tüm varlığıyla, kendini koruyarak oruç tutmalıdır. Bu söyledikleri her ne kadar doğru sözler olsa da inanarak söylemediği için annesi bu sözleri inanmaz. Çünkü kadın bu sözlerin içinin dolu olmadığını, yani oğlunun bu sözleri inanarak söylemediğini bilir: “-Şaka yapıyorum, sen oruç tutmayacaksın da kim tutacak. Gelinin tuttuğu oruçtan ne olur? Bu işle meşgul olan insan bütün kalbiyle, varlığıyla Allah’a bağlı olmalıdır, -diye sözünü temize çıkarmak istese de çare olmadı.” (Bagırov, 2007, 118).

Selim Öğretmen’in annesinin eve illa Kur’an almak istemesi, evin gündeminden hiç düşmeyen bir konu olur. Selim Öğretmen’e göre, eve Kur’an almak manasız bir şeydir. Aslında dinî inancı, Allah’a sevgisi olmayan birinin bu düşüncede olması anormal değildir. Fakat annesi için durum aynı değildir. Selim Öğretmen’in annesi için, yıllardan beri hasretini duyduğu o mukaddes kitabı evinde bulundurmamak çok önemlidir. İnancı olan insan için Kur’an yol göstericidir. Kur’an’ı okumak, anlamak ve içinde yazanları hayata uygulamak inancın en başında gelenlerdendir. Çünkü Kur’an, İslâm inancına göre, her şeyi yaratanın sözlerini ve emirlerini barındırır: “Kur’an’ın kendisinden de bu evde ne kadar çok sohbet olmuştu. Ancak onu, yani Selim Öğretmen’e kendisinin bu sohbetlere göre eve Kur’an alma düşüncesini konuşmak manasız bir şey idi, çünkü bazı zamanlarda olduğu gibi, o bu sohbeti de bu kulağından alıp diğerinden çıkardı. Bunun için anasının dik duruşuna şimdi kendisi de şaşırıp kalmıştı.” (Bagırov, 2007, 119).

“Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinin Selim Öğretmeni aslında tamamen inançsız bir insan değildir. Allah’ın varlığına inanan biridir. Fakat bazı insanlar inanç ile birlikte inancın esaslarını da yerine getirip bu esasları duygu olarak tam anlamıyla iç dünyalarında da yaşarlar, bazı insanlar da Selim Öğretmen gibi sadece Allah’ın varlığına inanıp daha fazlasını iç dünyalarında hissetmezler. İşte buna da maneviyat eksikliği denilir. Selim Öğretmen, ilk zamanlar şeriata falan inanmamasına rağmen Allah’a inancı olan biridir. Fakat sonraları durumu iyi oldukça çevresi değiştikçe dine olan bakış açısı de değişir. Din

ile münasebetinin kesildiği kendini makam ve mevkie adadığı yıllarda aklının ucuna gelmeyecek durumdan şu an helal para aramak için çaba sarf eden ve yaşı ilerledikçe de Allah'tan korkan biri olur:

“Selim Öğretmen bir din adamı gibi bilgili olmasa da, Allah'a inanmıyor değildi. Yalnız önceleri şeriata falan da inanmamıştı, her şeye şüpheyile bakar adamların hadsiz avamlığına gülerdi ama yaşı ilerledikçe onun da dine doğal olarak zorla da olsa ilgisi birazcık değişti. Özü de ona göre değişirdi ki, Allah'ın varlığına iman etmen ondan hiç bir şey istemiyordu. Adamların gözünde dinsiz imansız şeytana çevrilmeye de niye razı oluyorsun? İnanmıyorsan inanma, ama daha da fazla konuşma! Sorarlarsa, hangisini uygun buluyorsan o cevabı da verirsin. Fakat son zamanlar Selim Öğretmen fena inanmıştı ki, onun bu ağ güne çıkmasında hangisi ise gözle görünmez bir gücün eli var. Hayatının bu akıl çağında, hem de ilk bakışta manasız gibi görünen bir şeyin üstünde bile bile günah işlemek Selim Öğretmen'e oldukça ağır gelirdi. Bir zamanlar rüyasına bile görse inanmazdı, bir gün gelecek Allah'ın varlığından böyle korkacak.” (Bagırov, 2007, 130).

Genç iken din ve maneviyat ile çok uğraşmayan, hayatında bunlara yer vermeyen insanlar bile yaş ilerledikçe ölümden ve ölümden dolayı da Allah'tan korkmaya başlar. Aslında bu, Allah'tan korkmak değil de hayatının büyük bir bölümünü başka şeylere adayıp maneviyat ve inançlardan uzak yaşayan insanın yaşamış olduğu bir pişmanlık duygusudur. İşte Selim Öğretmen de bu durumdadır. Şimdi yaşadıklarını yirmi-yirmi beşli yaşlardayken yaşamış olsaydı belki de bu kadar sona gelmiş olmaktan korkmazdı:

“Umumiyetle ne gizemse, insan yaşı ilerledikçe Allah'tan korkmaya başlar. Onun da korkusunun sebebi çok ciddiydi: Vur tut kırk manat için kendini günaha batırıp topladığını sağ canla yiyememek akılsızlık olurdu. Elbette eğer yirmi - yirmi beş yıl önce olsaydı bu kadar düşünmezdi. Peki, neden korkuyordu? Ölüm hakkında hiç düşünmüyordu. Görünüyor ki, bu da yaşla ilgili bir şeydi, bu şekilde dolanmasında hayat ve ölüm hakkında düşünmesinde, kim ne derse desin oldukça etkisi var.” (Bagırov, 2007, 131).

3.2.4.2. Kur'an'ın Önemi

Evde Kur'an bulundurmamak, ona ve içinde yazılanlara inanan ve inanmayan iki insan için çok farklı anlamlar barındırır. İnanan insan için Kur'an'ı evinde bulundurmamak, yapılması gerekenlerin belki de başında gelir. Kur'an yol göstericidir. Her konuda insanın ruhuna, bedenine, aklına ışık tutan, akla takılan sorular karşısında ilk danışılması gereken

yerdir. Elabbas Bağirov burada Selim Öğretmen ve annesi üzerinden bunu bize aktarmıştır. İnanan ve inandıkları doğrultusunda Kur'an'a değer veren anne ile inancı ve maneviyatı eksik olan Selim Öğretmen üzerinden hikâyede bir araya getirilmiştir: *“Alalım diyorsun, alalım da” -Selim Öğretmen'in annesine bundan başka cevap vermeye hiç hakkı da yoktu: namaz kılan, oruç tutan insanı nasıl inandıracaktı ki evde Kur'an sız konuşmak olabilir. Elbette bahanesi de vardı, şimdiye kadar yoktu nasıl dolaştılar? Ama buna da cevap hazırdı, yoktu hem de hiçbir yerde yoktu. Peki, şimdi ne oldu?”* (Bağirov, 2007, 119).

“Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinde Selim Öğretmen'in annesi, yıllar sonra inandığı dinin esaslarını içinde barındıran kutsal kitabı evine almak ister ve oğluna ona bir Kur'an almasını söyler. Namaz kılan, oruç tutan bir insan olarak haliyle bu istekte bulunur. Fakat oğlu ile bu konuda pek anlaşamaz. Selim Öğretmen, annesinin bu isteği karşısında Kur'an almamak için bahane bulmak istese de bulamaz. Ona göre, bu zamana kadar evde bulunmayan bir kitabın bu saatten sonra da bulunup bulunmaması bir anlam ifade etmez. Fakat o yıllarda Azerbaycan'da sadece onların evinde değil hiç kimsede Kur'an bulunmaz.. Ama şu anda artık isteyen her insanın Kur'an'a rahat bir şekilde ulaşabilecekleri bir dönemdedirler: *“-He, o sohbeti diyorsun? Selim Öğretmen böyle sorarak hem annesinin ona söylediğini unutmadığını düşünsün, hem de hatırlamak için zaman kazanmaya çalıştı. -Evet, o konuyu diyorum, Kur'an-ı Kerim'i... -Kadın öç almış gibi konuştu. Onu kendi derdinden dolayı her zaman kendi kendine fısıltı ile konuşurken görmüşüleri. Kadın sinirlendiğinde uzaktan, bağırarak konuşmaz her şeyi sakince söylerdi, lakin oğlu annesinin sohbete inatla selamsız başlamasından anladı ki kadın bu günlerde Kur'an havasıyla nefes alıyor.”* (Bağirov, 2007, 120).

3.2.4.3. Helal Para

Helal para; hakkı verilerek alınan, harama bulaşmamış yani Allah tarafından haram kılınan esaslardan uzak bir şekilde kazanılan paradır. “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinin en önemli teması, “helal para” arayışıdır. Hikâye, başından sonuna kadar; Selim Öğretmen'in annesinin isteği doğrultusunda eve Kur'an almak için gerekli olan cüzi miktarı aramasını anlatır. Nasıl olurda unvanı profesör olan birinin Kur'an'ı almak için geçerli olan cüzi miktarı bulamaz diye düşünebiliriz. Aslında ilk zamanlar Selim Öğretmen içinde annesine Kur'an almak basit görünür. Fakat annesinin oğluna “Kur'an'ı helal para ile almalısın” uyarısından sonra işler değişir. Kur'an almak için gerekli olan para Selim

Öğretmen'in de dediği gibi helal bir kazanç ile kazanılan para olmalıdır. İşte bu, Selim Öğretmen'i hikâyenin başından sonuna kadar bir arayış içine sokar.

Selim Öğretmen'in annesi, her zaman kendi işini kendi görmeye çalışan, tüm ihtiyaçlarını kendi parası ile gidermeye çalışan bir kadındır. Bir zamanlar Azerbaycan'da belli başlı insanlar dışında kimsede bulunmayan Kur'an, Azerbaycan'ın bağımsızlığından sonra inanan herkesin evinde bulunmaya başlar. Selim Öğretmen'in annesi de inancı gereği din ile meşgul olan bir insan olarak, yaşadığı evinde de bir Kur'an'ın olmasını ister. Kur'an'a verilen değerden dolayı da onun sadece helal yollarla kazanılan para ile alınmasını gerektiği uyarısında bulunur ve uyarıdan sonra da Selim Öğretmen'in içinde bir savaş başlar. Çünkü kazandığı paranın tamamen helal yolla kazanılan bir para olmadığını bilir:

“-Aklın başka bir şeye gitmesin ha, Kur'an helal para ile alınmalı!”

-Tam yemeği bitirdikten sonra annesinin yeniden bu sohbe dönmelerinden Selim Öğretmen bir daha kesin bir şekilde anladı ki onu bu günler bu işten dolayı, belki de hiç ne düşündürmemiş, fakat bunun adice sofuluk olmadığını da profesör o dakika anladı. Her zaman dikkatli olmaya özen gösterirdi. Her şeyin iyisini ister yeme içmesini kendi pişirir kap kaşığı kendi yıkayıp temizler, kabanını kendi suya çekerdi. Genellikle, hiç kimseye minnet etmeyi sevmeyen bu kadın her işini kendi yapmayı severdi. Bir bakardın mescitten dönüp gelirken alçak gönüllülük ile kendine özel şeyler: parça, dizlik, gömlek, çorap ve benzeri şeyler alıp gelirdi. Oğlu da bunun üstünde bu konu hakkında bir defa onunla konuşmuştu ki bu tarz şeyler yapması zoruna gidiyor diye. O da kıvrana kıvrana söylüyordu, tamam bu son, ama her defasında söz vermesine bakmayarak kendi bildiğini yapıyordu.” (Bağırov, 2007, 121).

Selim Öğretmen Kur'an'ın, helal yollarla kazanılmış bir para ile alınması gerektiğini duyduktan sonra, Kur'an için gerekli olan cüzi miktarı aramaya başlar. Bu süreç zarfında da annesine verecek cevabı olmadığı için onunla olabildiğince karşılaşmamaya çalışır. Günlerce evine geç gelip sabah da erkenden annesi uyanmadan evden ayrılır. Çünkü annesi ile karşılaşarsa annesinin ona soracağı ilk şeyin, Kur'an'ı alıp almadığı sorusu olacağını bilir. Annesine “Kur'an'ı alacak helal param yok” diye cevap veremeyeceği için gerekli parayı buluncaya kadar zaman kazanmak adına bu yolu seçer: *“Eve çok gelmişti, nedeni ise annesi ile karşılaşmamaktı. Her şey tam da istediği gibi oldu; kadın yatmamıştı ama yatağındaydı, oğlunun da ekmeğini yemesi ile yok olması bir olurdu.*

Bu olanlar ertesi günde aynı şekilde tekrarladı. Annesiyle göz göze gelme korkusundan o yine öncekinden daha geç geldi eve.” (Bagırov, 2007, 123).

Kutsal kitabı almak için gerekli olan para, 40 manat gibi çok az bir miktar, Selim Öğretmen için verilemeyecek bir para değildir. Aksine bu paranın onlarca fazlasını verebilecek bir maddiyata sahiptir. Burada önemli olan husus, kazandığı paraların helal yollarla kazanılması, içinde haramı barındırmayan bir kazanç elde edilmesi gerekir.

Selim Öğretmen, kendi kazancına güvenmediği için tek çaresi, helal olarak para kazandığını düşündüğü kişilerden ister. Fakat Selim Öğretmen profesör olduğundan bu miktarı borç istemek çok zordur. Hatta borç isteyeceği kişilerin onu ciddiye bile almayacağını düşünür. Bu yüzden borç isterken miktarı biraz arttırarak istemeye karar verir. Helal para arayışına da evde, içinde telefon numaralarının bulunduğu deftere göz atmakla başlar. Defterin A harfinden başlayarak eleye eleye devam eder:

“A harfi sütununda aklına yatan birini bulamadı. Ayhan Elizade enstitü öğretmeni idi, Aydın Selimbeyov ticaret bakanlığında çalışıyordu, Atobba çiçek fabrikasının müdürüydü. Ağamirze, şimdi garaj müdürü olmalıydı. Asef değil, Amil değil, Aslan da değil, tanıdığı bildiği hepsini aklından geçirdi.

Elbette, mesele kırk manat değildi, kırk manat onun için şimdi kasabın kırk kemiği gibi bir şeydi. Genellikle Selim Öğretmen anlamıştı ki, kimi ararsa arasın paranın miktarı hakkında hiçbir şey söylememek lazımdı.” (Bagırov, 2007, 124).

Kur'an almak için gerekli olan parayı bulmak için telefon numaralarının yazıldığı defterdeki arkadaşlarını arar. Rehberdeki A harfinden başlayarak H harfine kadar gelir. Sonra Hajı Kişi'nin oğlu diye kayıtlı olan arkadaşının numarasını görünce gerekli olan parayı ondan alabileceğini düşünerek sevinmeye başlar. Fakat uzun yıllar kendisi ile hiç konuşmamıştı; onunla en son karşılaştıklarında çocuk ortaokula gitmektedir ve on beş yıl boyunca hiç görüşmediği birini aramaya da çekinir:

“Bedel, parantez içinde Hajı Kişi'nin oğlu sözlerini görünce Selim Öğretmen'in kendinde gayri ihtiyarı sevinç peyda oldu. O aradığını gerekenden de çabuk bulmuştu: karşısındaki bu yeşil renkli meşin yüzlü kitapçığın her sayfasını çevirdikçe Selim Öğretmen umudun sadece böyle insanlarda kaldığını anlamıştı. Genellikle onun telefon numarası ve adının kitapta bugüne kadar kalmaması da garip bir şeydir...”

Adam desteyi sevinerek kaldırsa da ilk iki numarayı girip, durdu sonuna kadara yazmadı, çünkü Selim Öğretmen Bedel'in yanında Bedel'e karşı mahcup idi ve on beş yirmi yıllık ayrılıktan sonra da onu aramaya yüzü gelmiyordu. Oğlanı ilk ve son görüşünde ortaokul ikinci sınıfı bitirmişti.” (Bagırov, 2007, 125).

Telefon rehberinde sıra, bu defa telefonunun numarasını ezbere bildiği Şerbet öğretmene gelir. Telefonu eline alır ve onu arar. Önce hal hatır sorduktan sonra aramaktaki maksadını dile getirir. Açık bir şekilde, annesine bir Kur'an alması gerektiğini söyleyen Selim Öğretmen'i dinleyen Şerbet öğretmen, normal karşılar. Selim Öğretmen'e hemen alalım, der. Selim Öğretmen durumun ciddiyetini anlaması için arkadaşına Kur'an'ın helal kazanılan bir kazanç ile alınması gerektiğini söyler. Helal para ile alınması gerektiğini duyan Şerbet Öğretmen şaşırılmaktadır. Aslında bu şaşkınlığının sebebi, kendi kazancının da tam olarak helal para ile kazanılmış bir para olmamasıdır. Bu konuda yardımcı olamayacağını söyler. Kazancına faizin bulaştığını dile getirir. Faiz İslam dinine göre günah sayılanlar arasındadır.

Şerbet Öğretmen'e göre belki de dünya var olduğundan beri helal para ile haram para birbirine karışmıştır. Bu zamanda tamamen helal yolla kazanılan bir para yoktur. Yazarımız burada aslında helal paranın ne kadar önemli olduğunu ve ne kadar az insanda bulunduğunu okuyuculara sorgulatar:

“-Anama Kur'an almak lazımdı Şerbet! -Haberini Selim Öğretmen kara haber veren bir insan gibi söyledi.

-Lazımsa alalım!

-Yok, öyle değil. Önceleri ben de senin gibi düşünüyordum, ama sonra gördüm ki meselenin aslı çok derin.

-Şerbet, Selim Öğretmen'in abartılı konuşmasından, üstü örtülü imalı konuşmaktan kendini gizleyemedi. Gerçekten de öyleydi, onların arası açıktı. Şerbet bileni, Selim Öğretmen'in ne derdi varsa hepsini söyleyebilirdi, -belki, telefona göre?

-Yok, -Selim Öğretmen'in sesi kuyu dibinde olan bir insanın sesi gibi geldi, -sen biliyorsun söyle?

-Neyi?

-Kur'an helal parayla alınması gerek!

...

-Bizim sistemde çalışanların doksan faizi zaman öldürmekle meşgul ama gördüğün gibi devlet buna da para veriyor. -deyip Şerbet Öğretmen ona bu işten çıkış yolu da gösterdi, -ben senin yerinde olsam, akına karasına bakmam alırım, çünkü helal ile haram belki de dünya kurulduğundan beri karışmıştır.” (Bagırov, 2007, 129).

Selim Öğretmen, Kur'an almak için gerekli olan helal para arayışında kimin kapısını çaldıysa umduğunu bulamaz. Selim Öğretmen düştüğü bu durumdan çok acı çeker. Günlerdir annesine verecek cevabı olmadığından dolayı ondan kaçır. Onunla karşılaşmamak içinde çaba sarf eder. Kazandıklarının haram olduğunu bir anlık annesine itiraf etmeye karar verse de geri adım atır. Aslında Selim Öğretmen, günümüzde birçok insanı temsil eder. Selim Öğretmen'in, etrafındaki onca insana rağmen Kur'an'ı almak için gerekli olan cüzi miktarı, kapısını çaldığı hiç bir insandan bulamaması ve çaresiz kalmasını da bunun kanıtıdır:

“-Yeme onu! Yediğinde içtiğinde hepsi haramdı! -sözleri oğlunun ağzından öyle bir çıktı ki sanki gaipten gelen bir ses idi.

-Ne diyorsun! Kadın ağzındaki çöreği öyle bir saklamıştı ki sanki bir peçete idi.

-Ne diyeceğim! Diyorum ki deyyuslar yiyip içtiğimizi haram etmişler, -çocuk annesinin onu duymadığından heyecanlanıp söylediği sözü ustalikle değiştirdi, hiç sormuyorsun bu saate uyanık kalınır mı?” (Bagırov, 2007, 141).

Hikâyenin son bölümünde Elabbas Bagırov dünya ne kadar kirlenirse kirlensin birtakım insanların hala temiz kaldığını vurgulamaya çalışmıştır. Selim Öğretmen, tüm arayışlarına rağmen bulamadığı helal parayı başının ucunda bulunan annesinde bulur:

“Kadın ağır ağır hareket etse de hala kıvrak idi, oğlunun sözünü duyar duymaz çöreğin yumuşak yerinden ağzına koyup ayağa kalktı ve yavaşça yatağına- bazı zamanlar o odasına hücre de diyordu- doğru yöneldi. Kapının ağzına geldiğinde Selim Öğretmen kadını bakışlarıyla izleyip ne düşündüyse, istemsiz bir şekilde de olsa, ona seslendi, ancak ona döneceği anı sabredemedi, çünkü o sözü annesinin gözünün içine baka baka söyleyebilmek şimdi üniversite hocası için asıl kahramanlıktı:

-Belki, sende kırk manat vardır?

-Haziran ayının on altısı gece saat tahminen iki buçuk idi...” (Bagırov, 2007, 142).

3.2.5. Gelenek ve Görenekler

Çalışmamızın bu bölümünde Elabbas Bagırov’a ait olan “Gece Yarısı Hadisesi”, “Gelin Ayakkabısı”, “Doğma Ocak”, “Köhne Kişi” ve “Göz Muncuğu” hikâyelerindeki “Gelenek ve Görenekler” temasına yer verilmiştir.

3.2.5.1. Bayram Hazırlığı

Türk kültüründe bayramların ayrı bir önemi vardır. Bayram, Türk toplulukları tarafından büyük bir sevinç ve neşe ile karşılanır. Millî ve dinî olmak üzere iki çeşit bayramımız vardır. Bayramlar çoğu insanın içinde güzel duygular canlandırmaktadır. Bayram, birlik ve beraberliğin yoğun bir şekilde yaşandığı anlardır. Millî bayramlarımız için evler Türk bayrağı ile donatılır. İstiklâl marşlarının okunması ile bütün okullarda güzel, neşeli kutlamalar yapılır. Dinî bayramlarımızda ise farklı hazırlıklar yapılır. Bayram sabahı, insanların içinde her zamankinden ayrı bir neşe bulunur. Günler öncesinden hazırlanan yiyeceklerin tamamı, bayram günü gelecek olan misafirlere ikram edilmek üzere yapılır. Bayram için ev özel olarak temizlenir. O güne özel olarak kıyafetler alınır.

İşte bu bayram hazırlıklarından biri de “Göz Muncuğu” hikâyesinde, İzzet hala ile kahramanımızın annesinin yapmış olduğu hazırlıktır. Bayram sabahı misafirlere ikram edilmek üzere hamur yoğuruyor, yağ eritir, kurabiye yaparlar. Her zamankinden ayrı olarak bir telaş ile yapılmaktadır hazırlıklar:

“İzzet halayla annem bayrama hazırlık yapıyorlar: Ceviz kırıyor, hamur yoğurur, yağ eritiyorlar... Sabah kurabiye pişirecekler. Odun sobası kor kor yanıyor, içeri çok sıcak. Turac saçta buğday kavurarak soruyor, yağmurun böyle narin narin yağması neden masalları değil de başka şeyleri hatırlatmıyor. Aramızda bir sohbet oluşuyor. Annemler de hep bir ağızdan kendi işimizi yapalım diye bize sinirleniyorlar. Hâlbuki kendileri ise dedikodu yapa yapa ellerindeki işi bitiriyorlar.” (Bagırov, 2007, 278).

3.2.5.2. Görücü

Evlenmek isteyen bir erkek için kız görmeye giden kimseye görücü denir. Görücü giden kişi belli esaslara uymak zorundadır. Rastgele biri görücü olarak seçilmez. En önemlisi, bu kişinin yaşça büyük, saygı değer biri olmasıdır. Her iki tarafta da sözü geçen dinlenen biri olmalıdır. Genel olarak bu tarz işler, evin en yaşlı üyesi tarafından yapılır. Bu seçilen ve beraberinde götürdükleri kişi kızı görmek ve isteme durumunu haber vermek için kızın evine giderler ve orada “Kızınızı görmeye geldik.” derler, içeri girerler. Gittikleri ev ahalisi tarafından güler yüzle karşılanıp karşılanmadıklarına dikkat ederler. Görücü ve onun beraberinde gelenleri kız evinin en sözü geçen kişisi karşılar. Sonra bu ikisi arasında kız isteme ile ilgili birtakım konuşmalar geçer. Konuşmalar olumlu geçer ise, oğlan evinden gelen görücü topluluğu kız istemenin gerçekleşeceği bir tarih alırlar ve o tarihte damat ve damadın ailesi ile birlikte gelinip Allah’ın emri peygamberin kavli ile beğenilen kız evin bekâr erkeğine istenir.

“Göz Muncuğu” hikâyesinde Turac’a görücü gelecektir. Küçük kahramanımız, Turac’a olan ilgisinden dolayı bu haber ile birlikte biraz hayal kırıklığı yaşar. Görücü lafını ilk duyduğunda biraz afallar. Annesi bu olayı doğal karşılar. Çünkü evlenme çağına gelen her kıza görücü gelir ve Turac da artık evlenme çağına geldi: “-Sabah senin Turacına görücü gelecek. -Görücü? Sanki boğazımda ayva kalmış, yutamıyorum,-Görücü ne?- Doğrulup yerimde oturdum. -Görücü işte. Kızın evlenme zamanı geldi. Hiç kimseye bakmıyor.” (Bagırov, 2007, 277).

Görücü nedir? Görücü gitmenin esasları nelerdir? Bunlardan bahsedildi. Aslında bundan da önemlisi, bir kız veya bir erkek evlendirmek zorunda olan anne ve babanın üstüne düşecek görevlerdir. “Köhne Kişi” hikâyesinde Murat ve Gülab’ın altı tane kız çocuğu vardır. Murat’ın içinde bulunduğu durum zaten ortadadır. Bu altı kızın akıbetini kara kara düşünen kişi Gülab’tır. Murat ile arasında geçen bir konuşmada Murat’a, altı kız evlendirmenin ne kadar zor olduğunun farkında olduğunu dile getirir. Murat’ın altı kızdan sonra tek bir erkek evladının olmaması, aslında Murat’ı Karatel’e iten sebeplerden biridir. Onun düşüncesine göre kız evlatları, onun soyunun devamlılığını sağlamaz:

“Kendin de biliyorsun oraya gitmesinde değilim. Seni bu yaşta böyle dalgın görünce sinirim tepemden çıkıyor. Önceden söylemedim ki belki kendin anlarsın, çekilip harabende oturasın. Senin de ölmüş gününe idi dünyanı umursamıyorsun, ne biliyorsan

onu yapıyorsun. Şimdi düşünüyorum ki işin en zoru budur. Altı kız evlendirmelisin. Bilmiyorum, anlamıyor musun bunun ne olduğunu, ya kız külfetiyle şakalaşıyorsun. Bir adın sanın vardı. Bu hareketlerinle kendini gözden düşürüyorsun. Bir zamanlar bu adamlara yaptığın iyilikler şimdi siyah bir tabak kadar bile değeri yok...” (Bağirov, 2007, 440).

3.2.5.3. Geleneksel Oyunlar

Elabbas Bağirov, hikâyelerinde geleneksel oyunlardan çocuk iken oynanan “kedi-fare” oyununa yer vermiştir. Bu oyunun ismine yer verilen “Göz Muncuğu” ve “Köhne Kişi” adlı her iki hikâyede de hikâyenin kahramanlarının artık çocukluk zamanlarının geçtiğini vurgulamak adına bu oyun kullanılmıştır:

“Sen benim ağlamama bakma. Şimdi bu mektubu yazarken anladım ki korkarak yolunu gözlemekten artık hayır gelmez. Bunun nasıl sonuca varacağını sen benden daha iyi biliyorsun. Bu benim kesin kararım artık. Ne zamana kadar kedi fare oyunu oynayacağız ki? Zaten senin gitme vaktin de geliyor.” (Bağirov, 2007, 258).

“-Üzülme buralara, -dedi Murat’a, -yeter artık başımıza oyun açtığın ne zamana kadar biz böyle kedi fare oyunu oynayacağız?” (Bağirov, 2007, 436).

3.2.5.4. Cenaze Merasimi

Eski Türklerde, Tanrı’ya ve Ata mezarlarına saygı duyulur ve kurbanlar kesilirdi. Ölenin arkasından yas törenleri yapılır ve yemek verilirdi. Mezara saygı, Anadolu’nun bazı yerlerinde bazı mezarlara kurban kesme, bazı mezarlarda bulunan ağaçlara bez parçaları bağlama ve cenazenin arkasından yapılan ağıtlar, galiba İslamiyet’ten önceki yaşayışımızdan beri devam edip gelmektedir (Dikici, 2001, 254).

Vefat eden kişi kefenlenip, tabuta konulup, gömülmeye hazır edilir. Vefat eden kişi gömülmeden önce, gömülme anında ve gömüldükten sonra birtakım uyulması gereken esaslar vardır. Gömülmeden önce bir cami hocası tarafından güzelce yıkanır, abdest aldırılır ve sonrasında beyaz kefene sarılıp tabuta konulur. Sonrasında cami de erkekler tarafından cenaze namazı kılınır. Namaz kılındıktan sonra cenazeyi gömmek üzere mezarlığa gidilir. Gömülme işleminde, önceden mezar kurallarına uygun bir şekilde hazırlanmış olan mezara mevta, yakın çevresi ve akrabaları tarafından tabuttan çıkarılarak konur. Üzerine, mezar açılırken çıkarılan topraklar konur. Bunlar bittikten sonra vefat eden

kişinin ailesini ziyarete gelenler onu bir süre yalnız bırakmazlar. Bir süre eve misafirler gelip gider. Oraya gelenlere ikramlarda bulunulur ve oraya gelenler de cenaze evinin birtakım ihtiyaçlarını karşılarlar.

İncelenen “Doğma Ocak” hikâyesinde, yaşlı adamın eşinin vefatı sonrasında yapılanlar buna örnektir. Yaşlı adamın eşi vefat ettikten sonra uzakta olan oğlu Medet’e haber verilir. Cenaze evinde yaşlı adam ve ona başsağılığına gelen kişiler vardır. Bahsedildiği gibi, vefat eden kişinin ailesi çevresindeki insanlar tarafından ziyaret edilir ve onların yalnız kalmamaları sağlanır. Medet bir anda telaşlı bir şekilde, almış olduğu haberin üzüntüsü ile içeri girer, kız kardeşine sarılır. Sonrasında eve baş sağlığına gelen insanları evden gönderir. Yaşlı adam bu durumdan şüphelenmiştir. Çünkü Medet’in bir acelesi olduğundan, onlarla konuşması gereken bir konunun olduğunu anlar. Yaşlı adamın korktuğu şey, onu köyünden alıp başka eve götürmeye çalışacakları düşüncesidir ve tam da düşündüğü gibi olur. Medet tarafından köyünden alınarak şehre yanına götürülür: *“Yaşlı adamın ikinci şüphelendiği şey: Medet arabadan indiğinde gürültüyü duyup gelen konu komşuyu evden öyle bir gönderdi ki bu adamların hiç biri teselli ve baş sağlığa gelen insanlara benzemiyordu. Adamı en çok da bu şüphelendirmişti.”* (Bagırov, 2007, 64).

Vefat eden kişi için yapılanlar, cenaze gömüldükten sonra da bitmez. Vefat eden kişinin arkasından belli günlerde, aylarda hayır verilmektedir. “Doğma Ocak” hikâyesinin bu bölümünde de Medet, annesinin arkasından yıllık hayır işini yapmak için köye gitmektedir: *“4. yıl yazın havalar güzelleşince o, Hümbet’ten onu köye götürmesini istiyordu. Oğlu ona verdiği sözü tutmadı. Adam torununu da yanına alıp kendisiyle birlikte köye götürdü ve sonbaharın ilk yağışlarına kadar orada kaldı. Bir gün uyandığında başının ucunda Medet’i gördü. Medet’in sabah sabah neden geldiğini merak etmişti Medet, çocukların hayır işini yapmak için geldiğini söyledi.”* (Bagırov, 2007, 70).

SONUÇ

Uzun yıllar Sovyet rejimi baskısı altında kalan ve dönemin ideolojisine uygun eserler vermeye çalışan Azerbaycan'ın aydın, yazar, şair, mütefekkir ve düşünürleri; Sovyetler Birliği'nin etkisinin giderek zayıfladığı andan itibaren zamanla beynelmilel edebiyat anlayışından uzaklaşarak yeniden Azerbaycan Millî Edebiyatlarına dönüş sağlamıştır. Özellikle de memleketlerinin bağımsızlığına kavuşmasıyla birlikte, Azerbaycan edebiyatını, edebî yönden yeniden canlandırmaya ve yeni bir döneme taşımaya başlamışlardır. Yazarlar eserlerinde daha önce ele alamadıkları vatan sevgisi, millî konular, sosyal ve siyasî meseleler gibi konulara rahatlıkla yer vermeye başlamışlardır.

Elabbas Bagırov da Azerbaycan edebiyatının bu zorlu döneminin ardından gelen nispeten daha özgür bir ortamda eser vermiş olan yazarlardandır. Kaleme almış olduğu hikâye ve romanlarıyla Azerbaycan edebiyatına büyük katkılar sağlamıştır. Edebiyat dünyasına ilk olarak küçük hikâyeler kaleme alarak girmiş olmasına rağmen sonraki yıllarda roman türünde de eserler vermiştir. Hikâyeciliği kadar romancılığı da önemlidir. Bu çalışmada hikâyelerinin tematik olarak incelenmesinin yanı sıra romanları da üzerinde durulmayı hak eden eserleridir. Elabbas Bagırov'un eserlerindeki konular, hem yaşadığı dönemin hem de önceki dönemlerin izlerini taşıdığı için önem etmektedir, denilebilir.

Elabbas Bagırov içinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarsız kalmamış ve bu sorunları kendi edebî anlayışı çerçevesinde eserlerinde dile getirmiş bir edebiyatçıdır. Hikâyeleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hikâyelerinin yazıldığı dönem ve bu dönemde yaşanan sorunların hemen hemen tamamının onun hikâyelerinde yer aldığı görülür. Elabbas Bagırov'un hikâyeleri, genel olarak realist yanı ağır basan hikâyelerdir.

İncelenmiş olan hikâyelerde ilk dikkat çeken husus, Elabbas Bagırov'un kendine has bir üslubu olmasıdır. Yazar hikâyelerini sade ve anlaşılır bir dille kaleme almıştır. Güçlü kaleminin yoğun imgelere başvurmaması onun hem halk tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamış hem de Ömer Seyfettin misali "edebiyatsız edebiyat yapma"nın yolunu buldurarak kendine has bir üslupla buluşturmuştur. Bagırov'un eserlerinin gücü buradan gelmektedir. Halkın içinden çıkan konuları, halkın anlayabileceği bir dille halka anlatırken basitliğe, aleladedeliğe düşmemesi onun ne derece büyük bir yazar olduğunu gözler önüne sermektedir.

Yazarımızın hikâyelerinde dikkat çeken diğer bir husus ise onun gerçek dünyada karşımıza çıkabilecek olayları ve şahısları kaleme almasıdır. Hikâyelerin konuları, gündelik hayatta başımıza gelebilecek olaylardan oluşmaktadır. Hikâyelerdeki kişileri ise tıpkı olaylar gibi günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz kişilerden seçmiştir.

İncelenen “Doğma Ocak”, “Köhne Kişi”, “Gelin Ayakkabısı”, “Gece Yarısı Hadisesi”, “Göz Muncuğu” hikâyelerinin tamamında aile içi ilişkiler önemlidir. “Doğma Ocak” hikâyesinde Medet ve babası üzerinden baba-oğul ilişkisi, “Köhne Kişi” hikâyesinde Murat ve eşi Gülab üzerinden karı-koca ilişkisi, “Gelin Ayakkabısı” hikâyesinde Ferec ve eşi Ülker üzerinden karı-koca ilişkisi, “Göz Muncuğu” hikâyesinde İzzet Hala ve Turaç üzerinden anne-çocuk ilişkisi, “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinde Selim Öğretmen ve annesi üzerinden anne-oğul ilişkisi okuyucuya aktarılmıştır. Olaylar bu aile bireylerinin arasında geçmektedir. Özellikle karı koca arasındaki ilişki, her hikâyede olayların bir bölümünde mutlaka verilmiştir. Bu beş hikâyenin tamamında da aileyi oluşturan kişilerin birbirleriyle olan ilişkisine yer verilmesi, Elabbas Bağirov’un aile kurumuna ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır.

Elabbas Bağirov’un hikâyelerindeki kahramanlar, sıradan kişiler değildir. Özellikle de bu hikâyelerinde seçmiş olduğu kadın kahramanlar, yaşamlarındaki zorluklarla mücadele etmeye çalışan kadınlardır. “Gelin Ayakkabısı” hikâyesinde maddi tüm imkânsızlıklara rağmen eşine eğitim sürecinde destek veren Ülker, “Göz Muncuğu” hikâyesinde eşi vefat ettikten sonra kızına hem anne hem de baba olan İzzet Hala, “Köhne Kişi” hikâyesindeki eşi Murat’ın kendisini aldatmasına rağmen ona büyük bir sadakatle bağlı olan Gülab “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinde oğlunun içinde bulunduğu duruma rağmen sabırla bekleyen Selim Öğretmen’in annesi; hepsi hayatlarındaki bazı zorluklar karşısında yılmadan mücadele etmiş kişilerdir.

Hikâyelerde “vatan sevgisi” teması dikkat çekmektedir. Uzun süre Sovyet baskısı altında kalan Azerbaycan, bağımsızlığını ilan ettikten sonra millî duyguları derinden yaşamıştır. O dönemi yaşayan her insan gibi Elabbas Bağirov için de “vatan sevgisi” ağır basmaktadır. İncelenen hikâyeler arasında yazar, vatan sevgisi temasını, özellikle “Doğma Ocak” adlı hikâyesindeki yaşlı adam üzerinden vermiştir. Köyüne, doğup büyüdüğü topraklara büyük bir sevgi ile bağlanan bu adam, oradan ayrılıp başka bir yere gitmeyi vefasızlık olarak görmektedir. Elabbas Bağirov’un sadece “Doğma Ocak” hikâyesindeki

yaşlı adam değil aynı zamanda incelenen diğer hikâyelerinde yer alan kahramanlar da Azerbaycan halkını bir anlamda temsil eden kişilerdir, denilebilir.

Elabbas Bağirov'un incelenen hikâyelerindeki kişiler, hikâyelerin sonlarına doğru yapmış oldukları hatalarından dolayı pişmanlık duyan kişilerdir. “Köhne Kişi” hikâyesinde eşini aldattığı için pişman olan Murat; “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinde yaşı ilerlediği için gençlik yıllarında maneviyatındaki eksikliklerden pişman olan Selim Öğretmen buna örnektir. Elabbas Bağirov'un hikâyelerindeki bu kişilere pişmanlık duygusunu yaşatmasının sebebi, okuyucularına her şeye rağmen hayattaki güzellikleri fark ettirmek ve yaşamış oldukları bu pişmanlıkların telafi edilebilirliğini izah etmektir.

Elabbas Bağirov'un hikâyelerindeki olaylar genellikle biri bireysel biri toplumsal olmak üzere iki çizgi halindedir. Özellikle “Ferdî Temalar” adlı başlık altında verilenler; Elabbas Bağirov'un hikâyelerindeki kahramanların kendi iç dünyalarında yaşamış oldukları duyguları kapsamaktadır. Tematik incelemenin “Eğitim” ve “Din” adlı başlıkları ise toplumsal olguların hikâyelerdeki olaylara yansımalarıdır.

Elabbas Bağirov hikâyelerinde içinde bulunduğu dönemin yanı sıra yakın tarihe de yer vermektedir. Özellikle “Köhne Kişi” adlı hikâyesinde, annesinin yaşadığı dönemdeki olayları, o dönemin dil ve üslup özellikleriyle birlikte vermektedir.

Azerbaycan'ın Rusya'ya bağlı olduğu dönemde, halkın dinî duyguları sömürülüyor, din adı altında istismarlar gerçekleşiyordu. Müslüman halkın Kur'an edinmelerinin önüne geçiliyor, Kur'an sadece belli başlı insanların evinde bulunuyordu. Azerbaycan, bağımsızlığını aldıktan sonra tüm bu din kisvesi altında gerçekleştirilen sömürülerin, istismarların önüne geçilirken Kur'an edinme sorunu da çözüme kavuştu. Azerbaycan'ın bağımsızlığının ardından isteyen herkes Kur'an alabildi. “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesi de bu dönemin hikâyesidir. Elabbas Bağirov, “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyesinde bu olayı Selim Öğretmen'in annesi üzerinden bize aktarmıştır.

Elabbas Bağirov'un bazı hikâyelerindeki kişiler adaletsizliğe, usulsüz davranışlara ve haksızlığa karşı direnen kişilerdir. “Gelin Ayakkabısı” hikâyesindeki Ferec'in eşi Ülker, eğitim alanında yapılan usulsüz davranışlara, “Köhne Kişi” hikâyesindeki Murat da hukuk organlarında hüküm süren adaletsizlik ve haksızlığa karşı başkaldırmıştır.

Gelenek ve görenekler, Elabbas Bagirov'un hikâyelerindeki olaylar içerisine serpilmiştir. "Cenaze merasimi, kız isteme ve küçükken oynanan oyunlar" Elabbas Bagirov'un, hikâyelerinde yer vermiş olduğu temalardan bazılarıdır.

Sonuç olarak, Elabbas Bagirov'un eserlerinde, Azerbaycan muhiti ile dönemin sosyal, siyasî, dinî, kültürel vb. konularına geniş açıdan yer verilmiştir. Böylece tez alışmamızda, Elabbas Bagirov'un eserlerinde yer alan bu konular genel açıdan değerlendirilmiştir.

Umarız bu çalışmamız hem Azerbaycan hem Türk Dünyası için, yazarımız Elabbas Bagirov hakkında belli fikir ve kaynak oluşturur.

KAYNAKLAR

Aile Araştırma Kurumu, (1992). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. Ankara: Ülke Yayın, Bayrak Matbaacılık.

Aile Yapısı, (2011). *Aile ve Tüketici Hizmetleri*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Akpınar, Y. (1994). *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*. (1. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Akpınar, Y. ve Ağca, F. (2012). *Çağdaş Türk Edebiyatları-I*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2720, Açık öğretim Fakültesi Yayını No: 1683.

Aktaş, Ş. (2003). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. (6. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Ayyıldız, M. (2011). *Yakın Dönem Türk Romanı ve Roman İncelemeleri*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Babashova, Z. (2014). *19. Yüzyılın Sonu 20. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan ve Türk Edebiyatı; Hüseyin Cavid, Türk Edebiyatı ile Etkileşimleri*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bagirov, E. (2007). *Sonun Başlangıcı Povest ve Hikâyeler*. Bakû: Nurlan Yayınevi.

Çetin, N. (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*. (11. Baskı). Ankara: Öncü Basımevi.

Çiftçi, O. (1991). Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. *Aile ve Toplum*, 1(2).

Dikici, A. (2001). Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 251-258.

Durmuş, M. (2002). Bolşevik İhtilâlinde Sonraki Azerbaycan Sahası Türk Edebiyatında Şiir ve Poema Türü, *Türkoloji*, 15(1), 261-267.

Elmas, N. (2017). Kadın ve Aile Hayatı. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Ergeshkyzy, A. (2012). *Aile İçi Roller ve Manevî Yaklaşım*. Yüksek lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, A. (2011). Modern Azerbaycan Edebiyatının Kuruluş Yıllarında Türkçe Mes'elesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1042-1057.

Eyce, B. (2000). Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Sayı: 4.

Fidan, N. ve Erden, M. (1996). *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

- Forster, E.M. (2016). *Roman Sanatı*. (2. Baskı). İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *H.Ü. Sosyal ve Beşeri Bil. Der.*, C.I.S.I., Ankara.
- Görgülü, F. (2015). Mahremiyet ve Aile. *Pencere Dergisi*.
- Hesenov, B. (2008). *Azerbaycan'da Sovyet Sistemi İçinde İslam*. Bakû Devlet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
- Kafkasyalı, A. (2002). *İran Türk Edebiyatı Antolojisi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, C. 3-6, Erzurum.
- Kapağan, E. (2015). *Kırgız Şiirinde Ekin Devrimi, Devrimi Hazırlayan ve Kabul Görmesini Sağlayan Sebepler*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaplan, M. (2008). *Hikâye Tahlilleri*. (13. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakaş, Ş. (2015). *20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme*. Türk Dünyası.
- Konyalı, B.Ş. (2015). *Edebî Mekânın Poetikası*. (1. Baskı). Samsun: Etüt Yayınları.
- Könezoğlu, B. (2006). *Aile ve Ailenin Korunması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kulieva, N. ve Süleymanov, A. (2008). XIX - XX. Yüzyılda Azerbaycan'da Geniş Aile Yapısı. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 10(4), 77-84.
- Kundera, M. (2002). *L'art Du Roman*. (5. Baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Mammadov, J. (2008). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Eğitim Sistemindeki Değişim ve Gelişmeler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Marx, K., Engels, F. ve Lenin, V. (2008). *Kadın ve Aile*. (5. Baskı). Ankara: Kuban Matbaacılık.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. (7. Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Muradov, N. (2017). Əlabbasın 'Köhnə Kişi' Povestinin Linqvistik və Üslub Özəllikləri (Yazıçı Əlabbas Bağirovun 60 illiyinə) Birinci yazı. Lefke Avrupa Üniversitesi Fen-Edebîyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı/KKTC.
- Murselov, C. ve Koç, B. (2016). Rusya ve Azerbaycan'da Din-Devlet İlişkileri. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 182-209.
- Musayev, İ. (2013). Azerbaycan Ailesinde Dinî Hayat ve Din Eğitimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 165-177.
- Nebiyev, B., Alışanlı, Ş., Kerimli, T. (2006). *XX Əsr Azərbaycan Ədəbiyyatı Məsələləri. XX Əsr Azərbaycan Ədəbiyyatı: Yeni Baxış və Ədəbi-Metofoloji*

Dəyərləndirmə Meyarları I kitab /Red. heyəti: AMEA. Nizami adına ədəbiyyat İnstitutu.-
Bakı: Elm.

Okumuş, S. (2002). *Modern Azərbaycan Edebiyatı*. Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, C.19, Ankara.

Ozankaya, Ö. (1986). *Toplum Bilim*. (6. Baskı). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Özbay, F. (2015). *Düünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özcebe, H. ve Biçer Küçük, B. (2013). Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. *Türk Ped. Arş.*, 86-93.

Özensel, E. (2004). Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 77-96.

Soltanova, L. (2014). *20. Yüzyılda Liberal Düşünce ve Azerbaycan Edebiyatı*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Süleymanov, E. (2007). *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Azerbaycan Ailesinin Özellikleri*. Editör: Ömer Çaha, Günümüzde Aile, İstanbul.

Şenler, Ş.Y. (2017). *Kadın ve Evlilik*. (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Tağıyev, K. (2013). Siyasî Tarihi Bağlamında Azerbaycan'da Din Eğitiminin Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(28), 380-389.

Tekin, M. (2004). *Roman Sanatı I*. (4. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.

Tekin, M. (2010). *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (8. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tezcan, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. (10. Baskı). Ankara: Feryal Matbaası.

Tunalı, İ. (2004). *Büyük Fikir Kitapları Dizisi*. (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

URL-1 (2017). http://azerbaycan.diledebî_yat.net/1920-ye-kadar-azerbaycan-edebî_yatı, 09 Eylül 2017.

URL-2 (2017). <http://www.dmy.info/egitim-nedir/>, 10 Ekim 2017.

URL-3(2017). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=138, 19 Kasım 2017.

URL-4 (2017). http://anaokulu.cu.edu.tr/_/file/4_Iletisim.pdf, 19 Kasım 2017.

Yakıt, E. ve Margirit Coşkun, A. (2014). Toplumsal Açından Çocuk Yaşta Evlilikler Gerçeği: Hemşire ve Ebenin Sorumluluğu. *Hemşirelik ve Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(3), 3-10.

Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim

ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science*. No:30, 209-224.

Yeşilot, O. (2008). Türkmençay Antlaşması ve Sonuçları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 187-199.

Zengin, E., Eylanov, H., Bölek, B. ve Bölek, U.A. (1983). *Azerbaycan'da Kadın ve İş Hayatı*. AÜSBF Yayınları.

EKLER

Ek A. Yazarımız Elabbas Bağirov ile Konuşmalarımızdan Bir Kesit

Ebru Akyüz: “Doğma Ocak”, “Gelin Ayakkabısı”, “Köhnə Kişi”, “Gece Yarısı Hadisesi” və “Göz Muncuğu” adlı eserlərinizin temalarında diqqət etməmi istədiyiniz noktalar nələrdir?

Elabbas Bağirov: Merhaba, Ebru xanım. Sorularınıza cavabən deyim ki, “Doğma Ocak” ata-baba yurdunun, doğulduğun torpağın, el-obanın dünyada hər şüydən üstün olduğunu tərənnüm edir. “Gəlin ayaqqabısı” elm cəbhəsində hökm sürən xoşagəlməz, ürəkəçməyən hallara qarşı etirazdı. “Köhnə kişi” ad-san və hörmət sahibi olan insanların (Murad) bilərəkdən sındırılmasına, hüquq orqanlarında hökm sürən ədalətsizlik və haqsızlığa bir üsyandı. Bu uzun hekayə həm də bir məhəbbət dastanıdır. Muradla Qaratelin dastanı. “Göz Muncuğu” povesti isə məktəbli şagirdlərin saf və ləkəsiz sevgisindən bəhs edir.

Ebru Akyüz: Hikâyelerinizi incələrkən özellikle “Göz Muncuğu” adlı hikâyəniz də ayrılık və tren ilişkisi kurduğunuzu fark ettim. Bunun sizin için bir anlamı var mı?

Elabbas Bağirov: Əziz Əbru xanım, “Göz Muncuğu”nda diqqətinizi çəkən o husus, gerçəkdən də, oylədi. O əsəri otuz beş il əvvəl qələmə aldım. O vaxt ailə də qurmamışdım. Şəxsi həyatımda olan fırtına və rüzgârlar gəlib əsərlərimə də çıxdı. Adam o vaxt özü də bilmir ki, nəyi necə eləsə yaxşı olar. Amma o əsəri indi təzədən yazasılı olsaydım, hər şeyi necə var, elə də saxlardım. O vaxt məni heç kim tanımırdı, ona görə də o əsərdən bəhs olunmadı, (yani ədəbi tənqid ona münasibət bildirmədi) yalnız sonralar, o da ötəri halda diqqətləri çəkdi. Keçən il isə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri Anarın da eynən o adda əsəri işıq üzü gördü. Mənim əsərimdəki ad yalnız gözəlliyə işarədi. “Göz Muncuğu” bizdə həm də insanları pis gözdən, bəd nəzərdən qoruyan bir nişanə, simvol kimi qəbul edilir. Onu çox vaxt uşaqların qollarına bağlayır, yaxalarına taxırlar.

Ebru Akyüz: “Gece Yarısı Hadisesi” hikâyəniz hakkında neler söylemek istersiniz?

Elabbas Bağirov: Bu hekayəni o vaxt yazmışam ki, onda (1992) Azərbaycanda “Quran” başqa kitablar kimi satılmırdı. Yadımdadı ki, o vaxta qədər “Quran” hər evdə və

hər adamda olmazdı. O hamının inandığı, ən təmiz, ən vicdanlı adamlarda ola bilərdi. Bunun da səbəbi var: “Quran” uzun illər bizdə, xüsusən də kənd yerlərində, kənd adamlarının arasında, böyük camialərdə məhkəməni (yani yargını) əvəz edib. Oğurluq edəni, yalan danışanı, yolunu azanı “Quran”a and içməyə çağırır, adamların arasında həqiqəti bilmək istərdilər. “Quran” çox müqəddəs olduğuna görə hamı ondan qorxar, çəkinər, yalan danışmaz, and üçün ona əl basmazdı. Əgər belə bir şey olardısı, o da məsciddə, adamların gözü qarşısında baş tutardı ki, bunu hamı bilsin. O vaxt (91-də) Azərbaycan bağımsızlığını elan elədi və din pərdəsi altında olan bir çox məsələlərə də aydınlıq gəldi, o cümlədən də “Quran”a. Hamı onu bir kitab olaraq almaq, oxumaq, evində saxlamaq imkânı əldə eləyə bildi. Hekayənin qəhrəmanı Səlim müəllimin anası da axır ki, illərlə həsrətində olduğu “Quran”a qovuşmaq arzusu ilə oğlundan onu almağı xahiş edir. Məlum olur ki, onu yalnız halal pulla almaq olar. Oğul - Səim müəllim az qala bütün məmləkəti bir-birinə vurub ona lazım olan halal pulu tapa bilmir. Mən bu ədəbi priyomdan - fənddən isyifadə etməklə cəmiyyətdə haramın halalı üstələdiyini diqqətə çatdırmaq istəmişəm. Hekayənin qayəsi bu qədər sadə. Axırda məlum olur ki, o halallıq az-çox yenə cəmiyyətin altqatında, unutmaqda olduğumuz sferasında qalıb. Ana da o sferanın bir nümayəndəsidir. Halal pul da ondan tapılır.

Ebru Akyüz: “Gelin Ayakkabısı” hikâyənizdə Ferec’in eğitim sürecinde yaşamış olduğu bazı durumlar var. Bu hikâyeyi yazarken nelerden etkilendiniz?

Elabbas Bağirov: Bizdə 70-80-ci illərdə dissertasiya müdafiə etmək, yani âlim olmaq dəb idi. Fərəc də kənd məktəbində işləyə-işləyə âlim olmaq, ədəbi camiadə bir az da artıq tanınmaq istəyir. Amma bu yolda hədiyyəsiz, sovqatsız, şirinlik olmadan keçinmək olmur. Hâlbuki evdə eşinin ayağında ayaqqabısı yoxdu. Bir müəllif olaraq mən Fərəckimilərə gülmək istəmişəm.

Ebru Akyüz: “Doğma Ocaq” hikâyənizin kahramanı olan yaşlı adamın “Vatan Sevgisi” hakkında ne söylemek istersiniz?

Elabbas Bağirov: “Doğma Ocaq”da Xudu kişinin evini satdırır, ocağından, yurdundan eləyirlər. Oğlu onu aparıb şəhərdə, guya, ağ günə çıxarmaq istəyir. Deyir bəlkə, atası şəhərdə daha xoşbəxt ola bilər. Demək istəmişəm ki, yaşlı adamları yurdundan, el-obasından ayırmaq günahdı. Necə deyərlər, daş düşdüyü yerdə ağır olar. Səni, yəni Əbru

Duman Akyüz'ü bu dəqiqə aparıb dünyanın ən cənnət guşəsinə qoysalar da, gec-tec Türk ellərinə can atacaqsan. Allah insanı belə xəlq eləyib.

Ebru Akyüz: “Köhnə Kişi” adlı povestinizdəki “Murat, Karatel və Gülab” üçləməsi sizin için ne anlam ifade ediyor?

Elabbas Bağirov: “Murat, Karatel və Gülab” üçləməsi mənim üçün xeyir-şər cəbhəsində birincilərin simvoludu. Hətta Gülab da! O da, Qaratel də Muradı, demək, həm də haqqı müdafiə edirlər. Muradı dama salmaqla sındırsalar da, oyun onun mənəvi qələbəsi ilə bitir.

Ebru Akyüz: “Gelin Ayakkabısı”, “Köhnə Kişi”, “Doğma Ocak”, “Gece Yarısı Hadisesi” və “Göz Muncuğu” hikâyelerinizden sizi en çok etkileyen hangisidir?

Elabbas Bağirov: Hamısı, amma daha çox, tabi ki, “Köhnə kişi”. Əvvəla, o mənim ilk uzun hekayəmdə. Onu lap gənclik illərimdə yazmışam. Həm də orda “ürəyimdən tikan çıxaran” çox şeylər var. Qaratel öz sevdiyim qızın proobrazıdır. Mən Qaratelin simasında o qızın obrazını yaratmışam. Sonralar mətbuata da etiraf elədim ki, mən Qarateli niyə bir obraz olaraq elə sevmişəm. 2007-də çıxan kitabımın adı da elə idi: “Mən Qarateli sevirdim”.

Ek B. “Gelin Ayakkabısı” Hikâyesinin Türkçe Aktarımı

Birden yıldızları efil efil yanan konyak şişesine bakıp, elini cebine soktuğunda dertlendi. Ferec, “neden zehire para veriyorum ki? Bunun yerine çocuğuma bir elbise, kendime bir gömlek alamaz mıyım?” diye düşündü.

Alacaklılar gelip gidiyor, kasadan her zamanki gibi ses geliyordu ama Ferec’in eli cebinden çıkmıyordu. “Niye sevinmesin ki? Votka-şarap sayesinde hoca olmuşsun. Elbette sevinmek lazım buna...”.

Köylerinden çok çok uzaklarda, uçsuz bucaksız Bakû şehrinde bu şarap mağazasının ortasında, o ses derin boşluktaki gibi ahenkli bir şekilde yankılanıyordu. Her an, her dakika kasanın sesi ile uyumlu olarak tekrarlanıyordu: “Votka-şarap sayesinde, votka-şarap sayesinde” Neden? ... Neden ya?

Bu sessiz, tanıdık bir yaz gecesi idi. Ferec, sabaha kadar rüya görmüştü. Gözünün karşısında önderinin gülen yüzü canlanıyordu. Uykudan yarı uyanarak olduğu yerde düşünmüştü. Yarın bu moralle Bakû’ye gitse ne işe yarayacaktı ki... Gitmese daha iyiydi. Uyanıp eşyalarını toplaması, kâğıtlarını düzenlemesi ve yarın da erkenden uyanıp kuzuyu kesip hazırlaması lazım.

Sonunda bezmiş bir şekilde geç kalmamak için eline sigarasını ve çakmağını alıp dışarı çıkmıştı. Oturmuş düşünüyordu. Bu yıl çabuk geçseydi de bir defalık bile olsa canını kurtarmış olacaktı... Yeter artık Bakû’ye gidip geldiği... Kim bıkmazdı ki? Sekiz yıldır bir ay bile gitmediği olmamıştı. Onu tanımayan bir vagon bekçisi bile kalmamıştı. Bütün bekçiler Ferec’in kim olduğunu, hangi köyden geldiğini, kaç yıldan beri yüksek lisans öğrencisi olduğunu biliyordu. Hatta vagon bekçilerinden biri ile konuşmuştu: “Aramızda kalsın, bu çok da önemli bir şey değil. Ayıp değil yüksek lisans okumak? Üç yıl bile sürmüyor... Benim kardeşim üç senede bitirdi.” Sonra da söz sırası Ferec’e geçti: “Ferec’e hak vermişti ama ne yapacaksın ev sahibi olma derdi, evlenmek çocuk sahibi olmak, üstelikte köy yerinde... Gel yüksek lisans oku bakalım nasıl okuyorsun?”

-Ferec?

-Korkuttun beni, sen daha yatmadın mı?

-Bu saatte ne sigarası bu da yeni mi çıktı?

-Sigara insanı düşünceli gösterir.

-Son zamanlarda neden hocalara benziyorsun.

Ne zamandan beri oturup konuşmamışlardı. Ortam sakindi. Köpekler bile havlamıyordu. Sadece aşağıdaki ormanda olan bataklıktan kurbağaların sesleri geliyordu. Kenarında oturdukları süs havuzunun ortasından sakince fişkırان suyun sıçramaları mavi beyaz ışığın altında parlayıp bir anda yok oluyordu. Böyle sessiz zamanlar olsa olsa insanın yeni yeni âşık olduğu zamanlarda olurdu. Bu zamanlarda hiçbir şey konuşmadan sessizce oturup düşünür bin türlü hayale dalarsın. Ancak o yaşta bu sesleri duymak herkese nasip olacak bir şey değil.

Orada oturmuşlardı, Ülker on-on beş günlük gelin iken burayı düzeltmişlerdi. “Yatmadan önce burada otururuz” demişti Ülker. “Yani geceleri sessizliği bu kadar çok mu seviyorsun?” “Sen olmayınca evet” “Peki ya olunca?” “Dünya bomboş ve kimsesiz görünüyor”.

Çok garipmiş dünya; üç ay, beş ay... Ve dil bilmez akşamların birinde gecenin görünmez sihrini okşayan su sesi nedense sıradan bir şey haline dönüşmüştü.

-Neden geldin, uyusaydın.

-Kapının sesine uyandım. Senin kapıdan çıktığını görünce acıdım sana.

-Acıdın mı? (Ferec, sigarasını tam içmeden attı.)

-Düşündüm, neyine lazım ki o zehir hocalık? (Ülker, sarıldığı örtüyü iyice omzuna çekti.)

-Ne gecen var, ne gündüzün. Yeter artık bu defter kitapla uğraştığın? (Karısı, sonunda o da dile geldi. Ferec, yüzünü yana çevirerek söylendi.)

-Neyi kötü bunun?

-Peki ya neyi güzel bunun?

Ferec'in yüzüne bir gülümseme geldi.

-Âlim eşi olursun...

-Sanki çok lazım...

-Bana bak, gel biraz konuşalım. (O, kollarını eşinin boynuna doladı.)

-Sağ ol Fereeeec! Sende böyle incelik var mıydı?

-Görüyorsun demi yine ilk sen başladın şaka yapmaya.

-Şaka... Şaka... Sen her şeye böyle diyorsun. Ama bu kollarınla yaptığın şakaya ne zamandan beri hasret kaldığımı kendin de unutmuşsun. Çok oldu yüreğimi güzelleştirecek bir çift sözünü duymuyorum? Ne zaman çocuk gibi eğlenmek istesem ya yazı yazıyorsun ya da kitap okuyorsun. Sevilmek istediğim zamanlarda aptal makinene yapıyorsun. Sen önceleri defter kitaba sarılmadan önce beni istiyordun hem de deliler gibi... Hiç aklıma gelmezdi böyle buz gibi bir insana dönüşeceğin. Öyle sanıyorsun ki bu geçen yılları tekrar yaşayabileceğiz.

Ferec, büyük bir adam gibi konuştu:

-Hayatta adileşmeyen hiçbir şey yoktur. Her şey er ya da geç yoluna girer. Hayatın böyle özelliği olmasaydı hayatlığımı kaybederdi.

-Beni bu hoca laflarınla tavlayamasın. Güya, biz bilmiyoruz, hayat dediğin nedir? En güzeli sen bunu boynuna al ki, kâğıt kalem, defter seni taşta döndürmüş, demire çevirmiş. Ev-eşik derdi, eş-çocuk kaygısı senin için hiçbir şey. Bana neler söz vermiştin, aklında mı hâlâ? Öyle alacağım, böyle giydireceğim, süsleyeceğim. Peki hani? Hiçbiri lazım değil, Ferec, artık hiçbirisi lazım değil bana. Şimdi bana sadece süssüz püssüz sıcak bir ev, çocuklarımla olduğu yer her şeyden daha önemli. Ama sen hepsinden beni mahrum ediyorsun, hepsinden. Sana her baktığımda vitrindeki mankenler aklıma geliyor.

-Bunları sen mi söylüyorsun, Ülker?

-Ne zamandan beri istiyorum. Hiç soruyor musun dokuz yıldır aynı ayakkabıyı kullanıyorsun, bu ağına gitmiyor mu? Üstündeki kıyafetler gelinlik elbiselerin. Kaç yılının eskisi, onları ev kıyafeti yapmanın zamanı gelmedi mi? Başkaları gibi iki ayağını bir pabuca sokup illa benim dediğim olacak diyen biri değilim. Yokluğun ne olduğunu biliyorum. Öğretmensin kuru bir maaş ile geçiniyorsun, aldığın para ete, una, kendi çayına yetiyor bu da önemli bir şeydir. Ama hesapla bir bak kaç yıllardır Bakû'ye gidip

geliyorsun? O zamandan beri deftere kitaba, yola harcadığın paraları toplasan şimdi bilmem ne kadar harçlığın olurdu. Ya bu kadar yazıp okumak mı olur? Nerden beynine yerleşti bu bilmiyorum. Önceleri gül gibi gezip dolaştığımız günlerimiz vardı. Açık söyleyeyim: Bilseydim ki sen bu adı temiz ellerle kazanıyorsun o zaman ağzıma hiç bu lafları getirmezdin. Ama üzüldüğüm her şey tam tersi. Yoksa hocalığa, şan şöhrete kim kötü der? Her gittiğinde tam bir kuzu, büyük bir bohça taze tandır ekmeği, votka-şarap, hediyesi falan filan tastamam yerinde... Doktor yazmış eşine reçel şehirde yokmuş, bu meyve kızının gelirken kendi sipariş etmiş. Oğluna da ayrı bir şey gerekir mutlaka. Kırmızı Şahbuz şarabı götürecekmiş içip şişmanlayacakmış, doğuştan gelme bir zayıflığı var. Benim gözlerimin ikisi de iyi görüyor. İşte alnımızın teri, elimizin zahmeti ile kazanılmış helal paramızı neden ite, kurda yedirelim ki?

-Şimdi her şey böyle mi? Şimdi sen neden bu sözleri söyledin ki? (O, ceplerini karıştırdı, sigara aradı.) Bunu yapan sadece ben olsaydım sen haklıydın.

-Bu da bizim hocamız, (Ülker, ellerini birbirine vurup güldü.) söylediği söze bir bak! Sus başka bir şey söyleme, gülerler sana, ayıptır.

-Benim bunları bilmediğimi mi düşünüyorsun? Bu yolu bunlar olmadan geçen tek tük hoca bulursun.

-Bak gör şimdi kendini ne ile teselli ediyorsun? O da sizin ahmaklığınızdır ki göz göre göre başınıza vurup ekmeğinizi alıyorlar.

-Ben değilim, sensin, ey Ülker, bir düşün ilçeden eli kolu boş geçene ne derler? Ayıp değil mi? Peki bunu da geç... Diyelim ki onlar hiçbir şey demediler. Benim insanlığıma ne oldu? Arkamdan konuşmazlar mı, falan filan kişi, bu boya kadar gelmişsin ama bilmiyor musun yüzü hangi el yıkar? Zordur biliyorum. Ama bu şekilde olmasaydı benim işim de başkalarının ki gibi on-on beş yılda ancak biterdi. Şükür Allah'a, daha sekiz yıl bile olmadı, olur ya bu yıl bitmese bile gelecek yıl bitecek. Buna sevinmen lazımken sen üzülyyorsun!

-Elbette buna sevinmem lazım, neden sevinmeyeyim ki? Votka-şarabın, kuzunun sayesinde hoca oluyorsun. Bununla mı sevindiriyorsun bizi, bununla mı hoca oluyorum diyorsun?

-Ne laf anlamaz insansın sen? (Ferec, eşini sanki ilk kez görüyormuş gibi baştan aşağı süzdü.)

-Ya belli belli, neydi senin rehberinin ismi, vicdanı nerededir? Yani hiç düşünmüyor mu götürdüğü şeylerin hepsi kimin boğazından, rahatlığından, giyim kuşamından kesilerek onlara geliyor? Vicdansız, şerefsizler? Yirminci asrın sonundayız ama hala insanlar birbirlerini soymakla meşguller. Ben böylelerini ne yapardım biliyor musun?

-Ne yapardım? (Ferec, başını silkeledi.)

-Duvara dayayıp herkesin gözü önünde alından kurşunlardım.

-İyi ki, senin elinde böyle bir yetki yok, yoksa gözü dökülmemiş adam bırakmazdın. (Ferec, kollarını yana doğru açıp esneyerek gevşedi.) Dur, biraz daha konuşursak dünyayı bir birine katacaksın. Uykudan yeni uyanmışsın böyle ateş püskürüyorsun, bir de ayık başla konuşsan kim bilir senden neler duyacağım?

Eşi sustu fakat gitmedi.

-Gel, ayaklarını yıkayayım yarın yol gideceksin. Birden yanına güzel bir kadın düşer belki, hoş olmaz mı?

-Nerde bende o şans? Benim yol arkadaşlarım ya sağır bir adam ya da kör bir kadın.

-Su akar yolunu bulur.

-Şimdi nerden geldi aklına?

-Bakü'ye gitme sohbeti olduğunda kıyametler kopuyor içimde, kendime bakmak istemiyorum, sen ise ayağımı diyorsun. Ama diyorum sana, senin gibi adamı zor bir iki yılda mezun ederler. Çektiklerim, düşüncelerim onun derdidir.

-Eee ne oldu? Siz bitirmeyecek misiniz? (Biri arkadan hafifçe dokundu.) Yaa iş adamımız geç kalıyoruz.

Sesi duyan Ferec, bir yere baktı, bir göğe baktı, bir cebinden çıkardığı paralara baktı. Sonra Ferec'in elinde tuttuğu paralara kasiyer kız da baktı. Ancak göstermek istemedi, esmer tenli kızın ona neden güldüğünü anlayınca avucundaki paraları

buruşturarak aldı ve yorgun bir şekilde ıktı. Arkadan birinin gülüşü duyduldu. Paran elinde kuruyup kalmışsin kasanın karşısında, kim gülmez ki buna? şanslıydı ki orada onu tanıyan kimse yoktu.

-İşin doğrusu, hepsi lker'in oyunlarıydı. O karmaşık sohbetten sonra mektup yazıp, cebine koymuş. "Biliyorum akşam kalbini kırdım ama beni bağışla. Biz kadınlar çok çabuk alevlenir çabuk da sneriz. Cebine koyduğum parayı kendine harçlık yaparsın. Az paran vardı. Bak votka-şarap, gönlün ne istiyorsa al. Aklına başka bir şey gelmesin parayı isteyerek verdim. Biliyorum ki evden üzülerek çıktın. Bu sözlerimi kafana takıp canını sıkma.

Trenin çıkardığı ses ile birlikte Ferec, eşinin çıkardığı oyuna sinirlenmesine rağmen her zamanki gibi düzenli şekilde taze salatayı, taze yeşillığini, tavuk kızartmasını lezzet ve iştah ile yedi. Gece olmuştu, kompartımanın penceresinde yağmur damlalarının sesi ve bu damlaların dışarıdaki soğuğu, hatta o damlaları bile bize unutturan temiz bir şeffaflığı vardı. Diğer şeyler de romanlarda olduğu gibiydi; yağmurun iselemesi, demir tekerlerinin ahenkli sesleri, hasret kolları gibi arka arkaya uzanan gümüşe benzeyen raylar... Kompartıman arkadaşı da genç ve şakacı güzel bir kadındı. Üstteki iki yerden biri boştu.

Mektup, ceketin i cebinden, para ise akmak kutusundan çıktı. nce onca laf saydı, bir güzel konuştu. Sonra... O saydıklarına, hiç önem vermek istemedim. Bu tarz şeylerin ne olduğunu o iyi bilirdi. Bir zamanlar babasının Bak'ye, Yerevana'ya, Tiflis'e gittiği günleri unutmamasın diye annesinin kendi eliyle yazdığı alınacak eşyaların listesinden ibaret olan mektupları az mı görmüştü?

Para elli  manattı. Kuruş kuruş biriktirilmif elli  manat. Gerçekten garip insanmış lker. Hem alnımızın akıyla helal kazandığımız paramızı başkasına yediriyorsun diyor, hem de ihtiyaçlarımı görmem için gizlice kendi eliyle cebime para koyuyor. Gel de şimdi düşünme!

Ne zamandan beri hiç mektup yazmamıştı. Düşündü ki lker, yine birinci süzgeçten başlamıştır. İki defa adı listede birinci sırada yazılmış olunmasına rağmen Ferec, köye süzgeci almadan dönmüştü. Piti bardağı da onun gibiydi, nedense onunla hiç karşılaşamıyorlardı. Anlamıştı ki, liste de her zaman ilk sıralarda mutfak araç gereçleri bulunuyordu. Mesela iki üç renkte çaydanlık, on on beş çay tabağı, irili-ufaklı bir takım kazan, kepçe, tahta kaşık, bir çift meyve kabı... Sonra ocuklara st-baş kıyafet... Annesine

ayrı bir şey lazım değil, başörtüsü, kalın çorap, tabansız ayakkabı... “Eziyet çekip, seni büyütmiş. Bu onun hakkıdır”.

Bazen bir şeyi listeye yazmayı unuttuğunda eşi vedalaşırken diliyle de söylerdi, filan şeyi de almayı. Ferec ise her defasında kitap getirirdi, bir de deste deste bükülmüş bağlanmış şekilde makine yaprakları...

Ama Ülker, bu defa hem mektup yazmış koymuş, hem de para koymuş. Büyük insansın, belli değil mi sözlerimi kulak ardı ettiğin?

Mektubu açarken yol arkadaşı hemen şakalaşmaya başladı:

-Belli sevdiğinden gelen bir mektup bu, okuyup okuyup gülüyorsun.

-Siz ne diyorsunuz canım, ben dokuz senedir evliyim.

-O zaman eve eşyalar almış olmalısınız. (O, sohbeti yarım yamalak koymak istemedi.) Başka ne olabilir ki?

Ferec, bilerek doğruyu söylemedi.

-Aynen doğru anladınız...

-Siz erkeklerde bir başka zavallı olmuşsunuz! Eşlerinizin şunu getir, bunu getir demesi yüzünden bir yere rahat gidip gelemiyorsunuz.

-Çare nedir? Diyen Ferec, işte o dakikalarda düşünmüştü ki, güzel de olmuştu, evden sinirli çıkmıştı ve aklı başında değildi. Böyle ihmalkârlık mı olur? Baksana eşine sinirleniyor. Aptalın biri aptal! Neyse geçti artık. Döndüğümde özür dilerim belki her şey düzeldi. İşin bu kısmıyla çok fazla ilgilenmemek lazım. Önemli olan şey kırgın olduğunu belli etmesin.

Tren insanların yorgun bir şekilde uyuduğu zamanda, sanki hiç insanın olmadığı bir istasyonda sürtünerek yavaşladı. Yağmur hiç duracak gibi değildi. Mecbur kalarak sigarasını vagonların arasında içti. Nerdeyse öndeki vagonlardaki yolcuların yaygarası duyuluyordu. Yer için tartışır gibi olmuşlardı. Gece boyunca gelen bu sesler ya kötü bir şeyin habercisiydi ya da Ferec'e öyle geliyordu. Birden Ferec, vagonlar birbirinden ayrılınca ve bu düz karanlık dar yolun ortasında sonları ne olurdu diye düşünmeye başladı

ve bir de baktı tüyleri diken diken olmuştu. Acaba bura neresi? Birden tren tepe taklak yıkılsa ne olacak? Kim onu düşünür ki? İnsanlar trenin arkasından inleye inleye yürüyen öğrencinin haline acıyıp kurtarırlar mı? Kaç yıldır bu yollarda Bakû'ye gidip geldiğini bilmiyorlar.

-“Bu nedir? Ona ne oldu? Akşam öyle, şimdi böyle. Neler oluyor!”

Ansızın yerinden kalktı, deli gibi kompartımana girdi, bir daha emin oldu ki garip bir olay oluyordu. Herkes uyumuştı. Sert bir şekilde yatacağı yerin kapağını kaldırdı ve eti yerinde görmesine rağmen eğilip poşetteki emaneti kesik kesik koklayana kadar emin olamadı. Et tertemiz, gül gibi kokuyordu. Biraz kan kokusu geliyordu. Fakat o da olabilecek bir şeydi. Ceket, önceden olduğu gibi askıda sallanıyordu, bununla birlikte elini cebine nasıl, ne zaman attı, kendi de bilemedi. Yalnız yüzündeki iyi hali hissettikten sonra, kompartımandaki kadın hakkında boşuna kötü düşündüğünü anladı. Bu güzellikte, bu zariflikte ki bir kadın nerde hırsızlık yapmak nerde, başkasının cebine girmek nerde? Görsen nasıl sessizce uyuyor. Belki de rüyasında birini görüyor. Acaba bu çocuk kimdir, kimdendir? Belli, Bakû'de akrabası var. O adam, kadını istasyonların birinden bindirdi. Dediğine göre sabaha karşı onu yoldan alacak biri olacaktı. Benden de göz kulak olmamı istedi.

İçerden hafif bir et kokusu da geliyordu. Kadın biraz o tarafa doğru uzanmıştı. Boynu-boğazı hususen ve sinesi yarıya kadar açıktı... Ferec, ses yapmadan soyundu. Düşündü ki bu güzellikteki kadını, hem de bu yaşta tek başına gönderen erkeğin aklı başında mı?

Kapısını kilitlemiş olmasına rağmen emin olamadı. Eğildi bir kere daha baktı. Elbiselerini, ayakkabısını hatta asılı duran enli kravatını ve gömleğini çıkarmış düzenli bir şekilde yatacağı yerin altına yani etin yanındaki boş yere yığıldı. “Birden pabucun, çorabın kokusu ete çıkar, rezil olurum!” diye düşündü ve çok pişman oldu.

Durdu. Gitti, çorabı ayakkabının içine ayakkabıyı da masanın altına lap diye koydu ve uzandı. Hatta bir ara gülümsedi de. Yok, yok iyi ki götürdüm, yoksa durup durup onu düşünecektim. Ah bu Ülker, ne garip bir insan... Belki de şakayla yazdı? Yok, bu şakaya benzemiyor. Öyle bir düşüncesi olsaydı “neyine lazımdı ki bu zehir hocalık?” demezdi.

“Hoca” gerçekten de, bugün sabah savunmasını yaptı. Acaba yeni ne buldu? İnsanlığa ne hediye etti? Uzayda yeni bir keşif mi, yeni uydu icadı mı, ya araba icadı, yeni uçak? Gülemedi. O ne yazıyordu; Rezalet! Bundan insanlığa ne? İlimi ne? Şimdiye kadar insanlık nasıl yaşamış bunsuz? Nasıl olmuş ki, bu “bulundu” ilk olarak onun aklına gelmiş ve nasıl olmuş ki, bu gerçeği bu zamana kadar fark etmemiş?

Nedense yine gecenin sessizliğini tren tekerleklerinin sesi aldı. Yine içerinin havası yetmedi. Ferec, iyice boğulmaya başladı ve nedense bütün bunların çaresi gibi çarşafı üzerinden kayıp düşen kadını uzunca seyretti. Öyle böyle bakınca parfüm kokusu sandığı o eşsiz sıfatta yakasının düğmesi yarıya kadar açılmış, kendinden güllü deseni olan geceliğinde, parmaklarda, ensiz, nazik dudaklarda hatta o bembeyaz sinede de bu zarif varlığa yakışmayan parfümsüzlüğe hayran kaldı. Hususen ona göre ki, kompartımandan şimdiye kadar gelen en güzel menekşe kokusuydu. Nerdeydi biraz önceki koku? Gittikçe bu trenin her yeri daha güzel görünmeye başlıyordu...

Durdu ve baya bir zaman içinde oturdu. Boynunu, boğazını kaşdı ve yavaş yavaş aklına yukarıdaki pencereden hava alma fikri geldi. Fakat orada, yağmurun temiz kokusunu dolu dolu koklayıp içine çekince anladı ki, içerdeki sadece havasızlık değil, ya kendine bir şey olmuştu, ya da bu trenin, dünyanın iyice çivisi çıkmıştı. Nasıl olur böyle bir şey? Vagonda gül gibi uyuyan dünya maralı varken senin boğulman olacak şey mi? Ferec gayri-ihiyari tekrardan biraz önceki düşüncelerine geri döndü; yok, şahsen ben eşimi tek başına yolculuk yapmasına izin vermem. Şüphesiz ki kadının kocası çok aptal biri. Böyle bir ahmaklık yapmış. Zalim kıza bakmaya iki göz lazım: donu, ayakkabısı, zarif kapaklı saati, ellerindeki yüzükleri, küpeleri, kolye... Görmelisin, hangi parayla almışlar? Acaba eşi ne iş yapıyor? Elbette savcı falandır. Herhalde benim gibi yüksek lisans öğrencisi değildir...

Birden aklına hiç görülmemiş bir fikir geldi. Kadını silkeleyip uyandırıp aklındaki soruları soracaktı, eşin nerde çalışıyor? Bilmek istiyorum ne kadar para kazanıyor ki sen böyle güzel giyinebiliyorsun? Sen de benim kız kardeşim sayılırsın. Benim Ülker'im gelinlik kıyafetlerini giyiyor. Kaç yıldan beridir ona küçük bir şey bile alamadım. Anlatabildim mi ne demek istediğimi? Ne zamandan beri onun yanında mahcubum.

Gecenin yarısından sonra nasıl olduysa, birden bire tirenin karanlığında uçmaya başladı. Sanırsın ki geceden kanat almış.

Ve sabah olur olmaz selamsız sabahsız bacısının üzerine hücum eder gibi Ferec kadına soru sormaya başladı.

-Eşiniz nerede çalışıyor?

-Öğretmenlik yapıyor.

Ferec, yüzünün görüntüsünü saklayamadı. Kadın, yüzünü pencereye doğru çevirdi. Ferec, düşünmeye başladı. Öncelikle bu köy yerinde neye lazımdı, ikincisi de, iyi yaşamak için savunmamı yapmak lazım? Bir hektarlık toprağımız var neyimize yetmez ki?

Ferec, bir yere gelmişti ki, arabaların sesinden kulak tutuluyordu. O tarafta tahta duvar içinde üstü örtülü heykelin başını düzelttiler. Bu tarafta kenarında giyimi ile birbirine benzeyen çocuklar gibi boy boy ağaçlar dizilmiş adamlar, karınca gibi kaynaşıyorlardı. Ferec, elindekileri yere koyduğu gibi ilk olarak mektubu çıkardı attı ve üzerine iri kırmızı harfle “taze dana eti” yazılı camlı mağazanın ağızına kadar gelen sırayı ve gürültü koparan insanları görür görmez düşünmeye başladı. Acaba Kulam Öğretmen ömründe bir defa olsun et sırasına girmiş mi? Bu karmaşanın ne olduğundan haberi var mı? Dondurma, et hiç diline değmiş mi?

Çünkü Ferec’e göre ismi Kulam Öğretmen olan oluncaya kadar çok sayıda yüksek lisans ve doktora öğrencisi tanıyan, ekseriyetle köy ve ilden olan çocuklardı... Et sırasındaki o karmaşayı gördüğünde hayalinde ne canlanabilirdi ki?

Ferec’in başı biraz yere eğildi, elindeki örgü sepeti yukarı kalktı ve o bu hediye koklayabildikçe kokladı. Adam trenden indiğinden beri kendisiyle birlikte Bakû’nün sokaklarını dört dolandırdığı, kuru kan kokusu gelen bu on iki kilo etin temizliği onun tüyelerini kıpırdatmamasına şaşırıyordu. Etin et özelliği onun taze olmasında, öğretmenin karışında Ferec’in adamlığı bu etin gül gibi olmasıydı. O, yüreğini buz gibi saklayabilirdi. Et sırasında duran topluluğun yüzünde ağır bir et alamamak korkusu, işe geç kalma tehlikesi, ayakta durmak derdi dolaşıyordu ki onu hissetmesi ile Ferec’in umudunun ölmesi bir oldu. Evet, gerçekten, Kulam Öğretmenin bu adamlardan neyi fazlaydı? O da kendi duruşu ile bu adamlardan biri değil miydi?

Ferec’in gözünün önünden parça parça etler, kuzular gelip geçiyordu. Boş votka ve konyak şişeleri birbirine bir birine değerek çınılıyordu. Az sonra başı döndü, sonra garip sesler ve et kokusu ile dolu olan bu dünya onun başında dönmeye başladı ve bu

karmakarışık yılın yüksek lisans öğrencisi bir kendine baktı, bir elindeki ete baktı, nerdeyse utandığından yer yarılrsa yerin dibine girecekti. Hiç kimse olmadığı halde Ferec kendi kendine konuşmaya başladı:

-Haram olsun bana bu boy pos! Bu ne ömürmüş, bu ne hayatmış ben yaşamıyor muşum?

Sıradakilerin bakışı çekilmezdi, daha eli kolu yorgun düşmüştü. Bu örgü sepeti dünyanın en ağır yüküne dönmüştü. Baş etmek zordu. Birden aklına eğilip sepeti yerden almak geldi. Çok katlı binanın karşısındaki çöp kutusunun yanına ne zaman geldiği bilinmeyen bir sırda. Yavaş yavaş aklına geldi ki, sanki orada buna benzer bir olay olmuştu. Et sırasında bekleyenlerin onun elindeki poşetin içinde et olduğunu bilselerdi Allah göstermesin, adamın tüylerini yolarlardı.

“Şerefsizin biri, şerefsiz” derler, “hiç utanmadın mı? Senin vicdanın nerede? Bir kilo et için sabahtan beri kafa yarıyoruz sen de ona buna rüşvet taşıyorsun? Eti ver buraya ve dayak yemedenden kaybol buradan”...

Gerçekten onlardan böyle bir şey istemeye ne gerek vardı ki? En önemlisi de bu poşet elinde durdukça Ferec, önceki Ferec idi ve bu eti vermedikçe, bu et halen Kulam Öğretmenin etiydi. Gökyüzüne de çıksa bunun başka bir yolu yoktu. Bu eti bazen yakın dostlarına ya da öğrenci iken arkadaş olduğu kişilerin evlerine de götürdüğü olmuştu ve Allah şahit ki Ferec için bu çok büyük bir onurdu. Tam da o anda aklına eti onlara götürmeyi düşündü. Demezler miydi, Ferec, yolunu mu kaybettin? Utandırıyor sun bizi. Bizim buralara geldiğin nerde görülmüş. Al bu eti de Kulam Öğretmene götür. Biz etsiz de yaşarız...

Şaka ya da ciddi bunları söyledikten sonra ne farkı var ki?

Burası çocukların toplandığı, kolu olmayan, uzun bacaklı bir çocuğun güvercinlere baktığı yerd i. Diğer tarafta ağaçların ortasında on on iki yaşındaki çocuklar top oynuyorlardı. Ferec'i olsa olsa balkonda çay içenler, pencereden bakanlar görebilirdi, zaten onlarda pek görünmüyorlardı.

Fazla vakit kaybetmeden köyden çıkmadan attığı düğümü dişleriyle açıp donmuş bembeyaz yağın içinden kıpkırmızı kızaran tertemiz, gül gibi eti göz kırpmadan çöp kutusunun içine devirdi ve bir defa “of” demedi.

O sesle birlikte siyah küf bağlamış pislenmiş büyük demir çöp kutusunun içinde bir sürü yeşil kanatlı büyük sinekler çıktı ve Ferec'in gözü önünde Kulam Öğretmenin o gül gibi, tertemiz etine toplandılar...

-Ohh, sinekler yesin! Kulam Öğretmen yemiş, ya da başkası yemiş şimdi hiç umurumda değil.

Ferec, bıkmadan, usanmadan çöp kutusunun içindeki manzarayı can rahatlığı ile seyretti. Nihayet ki, onu ateşe düşüren zehirden kurtulmuştu. Ferec'i sabahın erken saatlerinde kapının önünde, buradan gittiği gibi eli dolu gören Ülker, garip bir şey olduğunu anladı. "Kesin mektuptan dolayı erken döndü, yoksa bu kadar erken gelmesi imkânsızdı? Bir iki hafta bile olmamıştı, hem de eli kolu dolu geldi?" diye düşündü.

-Neden böyle erken geldin? Hayırdır?

Ferec, hiçbir şey söylemeden eşinin suratına, boynuna ve göz bebeklerine baktı, baktı ve söyleyecek bir şey bulamadı. Ülker, Ferec'in başka söz söylemesini bekliyordu. Ama anladı ki eşinin başka söz söylemeye niyeti yoktu. Söylediği sözü de yürekten söylemişti. Ferec, uzun yıllar hasret kalan insanlar gibi kollarıyla eşinin boynuna sarıldı, yüzünü, gözünü öptü, Ülker'in aklına başka bir şey gelmesin diye...

-Deli misin sen neden eti vermedin?

-Et üç gündür poşette çabuk aç ki çürümesin. Çocuklara pişir ver yesin...

-Sen şaka falan bilmiyorsun ki!

Kadın kırılgan bir şekilde konuşmasına rağmen sepeti açtı. Çünkü biraz daha geç kalsa et çürüyecekti. Sepetin içinde dikili don, başörtüsü, ayakkabı, annesine elbise, çocuklara üst-baş, şeker, kapacak ve et gören kadın şaşırıldı.

-Ay seniiii! – parmağımı dişlerinin arasına bırakarak yatak odasına girdi. Gördü ki Ferec, çocukları öpe öpe severek uyandırıyor. Anladı ki söyleyecek başka bir şey yoktu. Hemen dantelli donu ve gerçek gelin ayakkabısına benzeyen terlikleri giydi ve kaç yıldan beri ilk defa zilleri çala-çala kız çocukları gibi oynamaya başladı.

Ek C. Elabbas Bagırov'a Ait Resimler

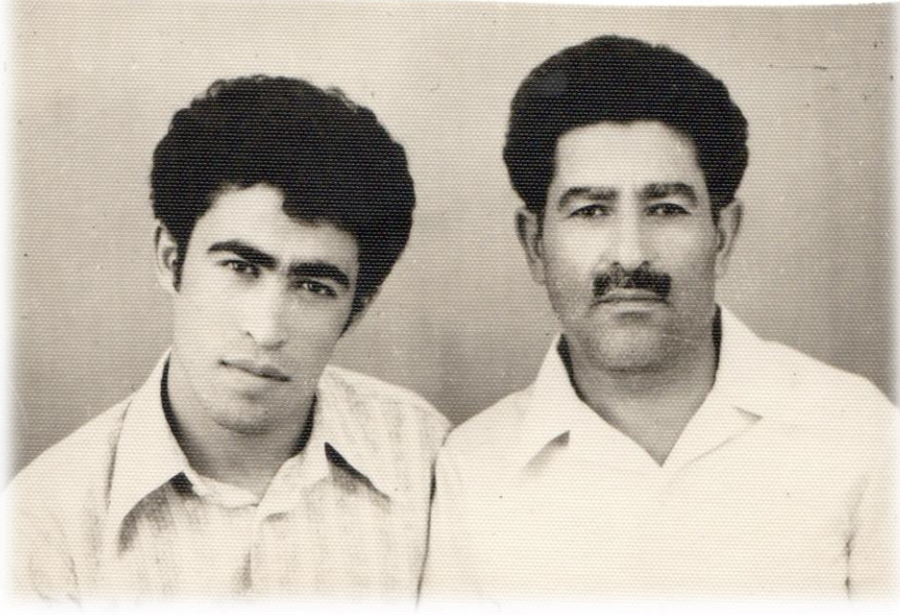
Resim 1, Babası Memmed Hüseyn Bey ve Annesi Şergiye Hanım (1957)

Resim 2, Bakû Üniversitesinde Öğrenci Elabbas Bagırov (1974)

Resim 3, Elabbas Bagırov ve Babası Memmed Hüseyn Bey (1976)

Resim 4, Elabbas Bagırov ve Annesi Şerkiye Hanım (1979)

Resim 5, “Göz Muncuğu” Povestinin Ulduz Dergisinde Yayımlanan Resmi (1987)

Resim 6, Elabbas Bağirov ve Eşi (2016)

Resim 7, Edebiyatçı Esger Resulov ve Elabbas Bagırov (2017)

Resim 8, Elabbas Bagırov (2017)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ebru AKYÜZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Ağrı/05.08.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyet/Yayımlar : -
Aldığı Ödüller : -

İş Deneyimi

Stajlar : Bartın Lisesi
Projeler ve Kurs Belgeleri : -
Çalıştığı Kurumlar : Bartın Bilim ve Sanat Merkezi

İletişim

E-Posta Adresi : ebru.dmn.35@gmail.com

Tarih : 25/12/2017